NOVOSTI
#1103
Samostalni srpski tjednik
Petak 05/02/2021
10 kn/100 din/1.20€
ISSN 1845-8655

GLOBUS ■ 11. PROSINCA 1992.

VJEŠTICE IZ RIA

Kako su delegati na 58. kongresu PEN-a u Riu de Janeiru aklamacijom odbacili prijedlog da se Hrvatskoj uskrati pravo da organizira sljedeći kongres u Dubrovniku, zbog "progona" feministica Rade Iveković, Jelene Lovrić, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić

HRVATSKE FEMINISTICE SILUJU HRVATSKU!

Zašto su svjetski pisci poslušali glas predsjednika hrvatskoga PEN-a prof. dr. Slobodana Prosperova Novaka ■ "Hrvatske" feministice pred svijetom su skrivale srpsko silovanje Muslimanki i Hrvatica u BiH, premda su, zbog pristupa najvećim medijima, mogle još davno uzbuniti međunarodnu javnost! ■ Zašto su se feministice iz Hrvatske okrenule protiv silovanih žena iz Bosne i Hercegovine

O skandaloznom komplotu feministica iz Hrvatske da se Hrvatska degradira na kongresu PEN-a u Riu de Janieru piše

»Večernjeg lista«, koja su sladostrasno lijećila vlastite profesionalne komplekse podržavajući hajku na slobodu tiska i spomenute feministice nose za opisani apsurd: što je podjednaku odgovornost Hrvatska u vodećim svjetskim medijima (Time, The New York Times, The Washington Post, CNN, BBC i sl.) dežurni krivac zbog progona novinara i novina.

Nisu silovane žene nego Muslimanke i Hrvatice!

Moralno i intelektualno

GLOBUSOV INVESTIGATIVNI TIM

RVATSKA je femini-

	JELENA LOVRIĆ	RADA IVEKOVIĆ	SLAVENKA DRAKULIĆ	VESNA KESIĆ	DUBRAVKA UGREŠIĆ
GODINA RODENJA	1948.	1945.	1949.	1948.	1949.
MJESTO RODENJA / RODITELJI	LUKAVAC (BiH)	ZAGREB otac jugodiplomat	RIJEKA otac JNA oficir	LONDON majka šefica zavoda KPD Požega; otac radio u diplomaciji	KUTINA
NACIONALNOST	JUGOSLAVENKA	JUGOSLAVENKA	HRVATICA	HRVATICA	JUGOSLAVENKA
NAJVIŠA	Nezavršeni studij	VSS:	VSS:	VSS: komp. književnost,	VSS:

Lovci na vještice

Slučaj Mire Furlan, kojoj su se nakon smrti ispričali njezini progonitelji, samo je dio nacionalističke hajke na žene devedesetih. U tadašnjem lovu na 'vještice' iskazali su se Hloverka Novak-Srzić, Antun Šoljan, Viktor Žmegač, Slobodan Novak, Branimir Donat, Dubravko Horvatić, Tanja Torbarina, Milan Ivkošić i brojni drugi

str. 6-8.

PIŠE
Milorad Krstulović

RABLJENA SEDMICA

Proizvodnja novih ratnih invalida – Tomo Medved (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Rat

Ako vam se čini da su tvrdnje o ratu koji vječno traje i nikad neće završiti samo jeftine doskočice neinventivnih kolumnista i nepoštene inteligencije, očito je da niste vrijedno pratili medije. TOMO MEDVED, istaknuti PLENKOVIĆEV desničar, potpredsjednik Vlade, ministar hrvatskih branitelja i glavni Vladin operativac u potresom porušenim krajevima, stigao je najaviti nove izmjene Zakona o braniteljima jer, smatra on, praksa je ukazala na potrebu priznavanja statusa ratnih vojnih invalida još nekim osobama. Prema Medvedovu uvjerenju, nešto manje od 26 godina nije bilo dovoljno da svi koji su zaista ratni invalidi reguliraju svoj status pa će im pružiti novu šansu. I to ubrzanu. Ministarstvo i Medved nezadovoljni su jer je procedura dosad trajala skoro dvije godine, a najviše su ih nervirale stručne procjene invalidnosti u zdravstvenim ustanovama. Stoga će 'ukinuti prethodnu stručnu procjenu, a umjesto Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom, vještačenja će provoditi liječnička povjerenstva koja će imenovati ministar branitelja'. K tome, kako čitamo u dnevnoj štampi, 'za određene postupke više neće biti potrebno pribavljanje ratnog puta jer to odugovlači postupke'. Nije ministru Medvedu ili, ne daj bože, njegovu šefu s razvijenim radarima palo na um ubrzati postupke u zdravstvenim ustanovama, od toga su digli ruke, nego će ih jednostavno zaobilaziti. U cilju proizvodnje novih ratnih invalida. 26 godina nakon rata. Eto, ako je netko možda zaboravio da mu fali ruka ili noga...

Ubojica

Četverostruki ubojica presudio sam sebi, motiv su neriješeni poslovni odnosi. Ovaj put psihopatološka priča nabijena manjkom razuma i viškom ilegalnog oružja stiže iz šibenskog kraja, gdje se prošlog vikenda dogodila tragedija. Pedesetsedmogodišnji BRANKO KOLOPER, vlasnik tvrtke Matkol u stečaju, smaknuo je poduzetnike TEDIJA SLAMIĆA i TONIJA Šparadu te stečajnu upraviteljicu RADOJKU DANEK i njezina supruga MARIJA, a potom se obračunao sa sobom. Policija veli da je motiv bio stečaj Koloperove tvrtke, ali i naglašava kako nije imala informaciju da bi vlasnik posustale firme mogao postati ubojica. I sada će, po običaju, policajci njuškati oko neposrednih posljedica i objašnjavati kako se, eto, ništa nije moglo jer se policija ne smatra odgovornom zbog postojanja ilegalnih arsenala. Sociolozi i psiholozi zdvajat će o agresiji u društvu, manjku pozitivnih primjera, pravnici i analitičari opće prakse kršit će ruke zbog zakučastih procedura i neefikasnih institucija, dok će neurotično mnoštvo na društvenim mrežama tražiti opravdanja za luđački potez u navodnoj nepravdi nanesenoj ubojici i, dakako, u poslovičnoj tromosti organa i tijela Jedine Nam I Vječne. Kako bilo, spoj viška ilegalnog oružja i manjka razuma uvijek daje zle plodove. Njegove izravne posljedice gledali su svi koji su imali nesreću ugledati Kolopera na djelu ili vidjeti njegove žrtve. One neizravne vidimo mi koji svjedočimo pretvaranju ubojice u heroja. I tako do nekog novog ispada ludila.

Manjak razuma i višak ilegalnog oružja – tragedija u Šibeniku (Foto: Duško Jaramaz/PIXSELL)

Presuda

Ovoga tjedna znat ćemo hoće li i na koliko biti osuđeni FRANJO VARGA i BLAŽ CURIĆ, dva čudna tipa koja su pravo na nekoliko godina pravosudne slave stekli kao glavni negativci u takozvanoj aferi SMS. Varga, u medijima predstavljen kao informatički najpismenija osoba bliska hadezeovskom polusvijetu, optužen je da je izradio lažnu korespondenciju kojom se pokušalo diskreditirati bivšeg glavnog državnog odvjetnika

Kako će presuditi osječki Županijski sud? – Franjo Varga i Blaž Curić (Foto: Davor Javorović/PIXSELL)

DINKA CVITANA, a u korist ZDRAVKA MAMIĆA, Dinamovog boga i batine te trenutno najpoznatijeg muškog stanovnika Međugorja. Potom i da je u interesu IVICE TODORIĆA fabricirao prepisku Andreja Plenkovića, njegove bivše potpredsjednice MARTINE DALIĆ, bivšeg povjerenika u Agrokoru ANTE RAMLJAKA i članova Agrokorove uprave IVANA CRNJCA i DAMIRA KUŠTRAKA u kojoj se tobože dogovaraju o kaznenom progonu Todorića. Curiću se na teret stavlja pomaganje Vargi – navodno mu je dao brojeve premijera i njegove potpredsjednice te mu javio da mu se sprema hapšenje. Inače, Varga je radio u policiji, a Curić je godinama zarađivao kao vozač u Ministarstvu poljoprivrede.

Dalić

Vraća se Martina Dalić. Plenkovićeva ministrica gospodarstva i potpredsjednica Vlade koja je prije skoro tri godine dala ostavku u jeku afere Borg, Agrokor ili hotmail, kako hoćete. Sada će, ako je vjerovati najavama,

Od afere Agrokor do Podravke – Martina Dalić (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

postati čelna osoba uprave koprivničke Podravke, jedne od malobrojnih preživjelih uspješnih firmi iz socijalizma. Dalić je otišla sa slomom Agrokora, nakon što su se u javnosti pojavili mailovi iz kojih se dalo iščitati kako su ona i Plenković koristili položaj da bi upravljali krizom u Agrokoru bitno drukčije no što su govorili u javnosti. Odnosno, da su skupini odabranoj po privatnim kriterijima otkrivali Agrokorove tajne, a ta je skupina radila na tzv. Lex Agrokoru. Kada je to objavljeno, Dalić je podnijela ostavku, ali je Plenković nije prestao hvaliti. I sad je vraća na istaknuto mjesto. I tako...

Kandidat

Prošli put smo načas povjerovali prijestolničkoj štampi i prevarili se. Gordan Maras ipak neće biti SDP-ov kandidat za zagrebačkog gradonačelnika, nego Joško Klisović. A tko će biti HDZ-ov kandidat? Puno se govorilo o Damiru Vanđeliću, privremenom ravnatelju Fonda za obnovu Grada Zagreba, Krapinsko-zagorske i Zagrebačke županije, koji je navodno htio veću samostalnost u kreiranju lista, što mu nisu dali. Tko god na kraju bio HDZ-ov kandidat, želimo mu što uvjerljiviji poraz.

IMPRESSUM
Godina XXII / Zagreb | petak, 05/02/2021
NOVOSTI #1103
Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNI UREDNIK
Nikola Bajto
ZAMJENICA GLAVNOG UREDNIKA
Andrea Radak
IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić (Kronika), Boris Postnikov (Kultura)
REDAKTORICA Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Mašenjka Bačić, Jerko Bakotin, Dragana Bošnjak, Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Dragan Grozdanić, Tomislav Jakić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Davor Konjikušić, Saša Kosanović, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević, i Borivoj Dovniković (karikaturist)
TAJNICA REDAKCIJE
Vedrana Bibić
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Može li se SDP-u dogoditi da stjecajem okolnosti na lokalnim izborima u Zagrebu od veresije napravi višak?

PIŠE Ivica Đikić

Hoće li izići na megdan Tomaševiću, Bandiću i drugima? – Joško Klisović (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Klisovićem na Bandićevu utvrdu

Socijaldemokratski kandidat za zagrebačkog gradonačelnika bit će, po svemu sudeći, Joško Klisović. Ako uspije ući u drugi krug, procjenjuje se da ima veliku šansu da postane gradonačelnik, s time da je lista politički i profesionalno jakih ličnosti jasne lijevocentrističke provenijencije preduvjet svih njegovih razmišljanja o uspjehu

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Raspuštanje zagrebačke partijske organizacije prvi je liderski potez Peđe Grbina, predsjednika SDP-a, u proteklа četiri mjeseca koliko zauzima rečenu poziciju, premda je i on sam podosta doprinio tome da se sa zagrebačkom organizacijom ne može učiniti ništa drugo nego je raspustiti, pa krenuti ispočetka. Četiri mjeseca, naime, Grbin i njegovi najbliži suradnici ponavljali su da će o SDP-ovim kandidatima za čelne funkcije na lokalnoj i regionalnoj razini, pa tako i u Zagrebu, odlučivati SDP-ove lokalne i regionalne ispostave, e da bi se sad – tri i pol mjeseca prije izbora – ispostavilo da se to, u najmanju ruku, neće odnositi na odabir stranačkih kandidata za gradonačelnička mjesta u Vukovaru i Zagrebu. U Vukovaru je iskrsnuo problem s nekadašnjim gradonačelnikom Željkom Sabom, kojeg lokalni SDP-ovci službeno žele za kandidata, no Grbinu i vodstvu stranke ne pada na pamet da im udovolje: prepreka su – barem na deklarativnoj razini – svojedobne nevolje sa zakonom koje je imao Sabo. Ne zna se iza koga će SDP stati u utrci za gradonačelnika Vukovara. Što se tiče Zagreba, problem je očekivano Gordan Maras, šef upravo raspuštene SDP-ove organizacije u glavnom gradu. On je bio uvjeren da njemu – po logici funkcije – pripada gradonačelnička kandidatura, nakon što nije uspio pokušaj formiranja zajedničke lijevo-zeleno-liberalne liste s Tomislavom Tomaševićem iz platforme Možemo! kao kandidatom za prvog čovjeka metropole, ili što bi rekao aktualni gradonačelnik Milan Bandić – za drugu po važnosti izvršnu funkciju u državi.

Klisović iza sebe nema aferaških repova i nije politički potrošen. Bio je predstojnik Ureda u prve dvije godine mandata Ive Josipovića, a prije toga na visokoj menadžerskoj poziciji u Atlantic Grupi Emila Tedeschija

Maras je bio spreman odustati od svojih nerealnih ambicija u korist SDP-ove podrške Tomaševiću i zajedničke lijeve liste, ali kad se ta opcija izjalovila zbog toga što je Možemo! – politički logično – procijenilo da mu je isplativije ići na izbore samostalno kako bi na početku svog ozbiljnijeg političkog puta pokazalo da je donekle alternativa SDP-u, šef gradskog SDP-a pomislio je da on taj koji treba biti nominiran kad je već SDP doveden u situaciju da mora imati svoga kandidata. Vjerojatno bi ga u tome podržala većina nevelikog članstva u Zagrebu, jer je članstvo SDP-a u Zagrebu neobična i pogubljena društvena skupina nastala dugogodišnjim selektorskim radom Milana Bandića i Davora Bernardića, ali Grbin nije ostavio prostora za takvu mogućnost. Socijaldemokratski kandidat u Zagrebu bit će, po svemu sudeći, Joško Klisović, saborski zastupnik u prošlom sazivu, a prije toga zamjenik ministrice vanjskih poslova u vladi Zorana Milanovića. Premda do srijede popodne, kad nastaje ovaj tekst, nije službeno potvrđeno da će Klisović u ime SDP-a izići na megdan Tomaševiću, Bandiću i drugima, glasovi s Iblerovog trga kazuju da će biti upravo tako.

U čemu je razlika između Marasa i Klisovića, ako je situacija takva da SDP naprosto mora iz nužde imati svoga kandidata koji pritom, eto, ne bi baš trebao doživjeti izborno poniženje? Razlika je znatna, razlika je toliko znatna da bi se SDP-u stjecajem okolnosti moglo dogoditi da polučі rezultat kojem se nitko u toj stranci, i šire od te stranke, ne nada, a ako se malo bolje pogleda, iznenađujuće dobar rezultat u Zagrebu mogao bi biti jedina relativno svijetla SDP-ova točka nakon idućih lokalnih izbora. Gordan Maras profilirao se u proteklih četiri-pet godina u saborskim klupama u svojevrsnog političkog performera na rubu redikuloznosti i šarlatanstva: to mu je donosilo određenu medijsku pažnju i javnu vidljivost, a Maras je povjerovao da je ta vrsta vidljivosti dovoljna za realizaciju visokih političkih ambicija. Postigao je tek to da ga se smatra neozbiljnom i neduhovitom prznicom i čovjekom koji ne razmišlja ni o čemu drugom osim o samopromociji i skretanju pozornosti na svoju opozicijsku borbenost i inventivnost. Kao što je malo kome uspjelo da, mimo kolutanja očima ili gromkog smijeha, zamisli bivšeg predsjednika SDP-a Davora Bernardića na funkciji premijera, tako malo tko može u Marasu vidjeti zagrebačkog gradonačelnika: to je ishod pogrešnog političkog stila koji je odabrao nekadašnji poslovni direktor SDP-a i ministar poduzetništva i obrta u drugoj SDP-ovoj vladi te neumjerenog precjenjivanja vlastitih dometa i kapaciteta. Njegova politička zvijezda se gasi, mada se dotični neće predati tako lako.

Gordan Maras i Peđa Grbin (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Pedeset dvogodišnji pravnik Joško Klisović, unatoč tome što se dosad nije uspio svrstati među one političare za koje zna najširi krug birača, na glasu je kao dobro obrazovan čovjek koji ne lupeta i koji uzima riječ u javnosti kad ima što reći o temi rasprave. Nije bio u milosti Davora Bernardića, Rajka Ostojića i Zlatka Komadine, jer su ga doživljavali isključivo kao produženu ruku Zorana Milanovića, pa se na prošlogodišnjim parlamentarnim izborima našao na nedovoljno visokom mjestu na listi u Trećoj izbornoj jedinici da bi ponovio parlamentarni mandat. Izuzmemo li unaprjeđenje ekonomskog segmenta u djelovanju hrvatske diplomacije u razdoblju od 2012. do 2015. godine, Klisović se ne može pohvaliti konkretnim i jako vidljivim efektima svog dosadašnjeg rada, ali nema iza sebe aferaških repova i hipoteka, i nije politički potrošen. Prošao je sve stepenice u diplomatskoj profesiji, bio je predstojnik Ureda predsjednika Republike u prve dvije godine mandata Ive Josipovića (nakon što se Andrej Plenković zahvalio Josipoviću na toj ponudi), a prije toga je nepune dvije godine bio na visokoj menadžerskoj poziciji u Atlantic Grupi Emila Tedeschija: ne treba sumnjati da će Bandić i radikalnija desnica, a možda i radikalnija ljevica, iskoristiti taj moment iz Klisovićeve karijere i nastojati da ga prikažu Tedeschijevim čovjekom i zastupnikom interesa krupnog kapitala.

Klisović je motiviran za gradonačelničku utrku, jer je svjestan da je to njegov posljednji vlak za ostanak u politici, pri čemu bi ostanak ujedno značio i njegov konačni uspon na stepenicu rezerviranu za političare koji raspolažu stvarnom moći i koji mogu mijenjati postojeće stanje. Motiv, međutim, neće biti dovoljan za pobjedu ili za rezultat koji će se, kad je riječ o listi SDP-a i partnera, objektivno moći smatrati dobrim. 'Ako uspije ući u drugi krug izbora, Klisović ima veliku šansu da postane gradonačelnik Zagreba, bez obzira na to tko će mu biti suparnik u drugom krugu. Pobjeđuje i Tomaševića, i Bandića, i HDZ-ovog kandidata tko god to bio', procjenjuje naš sugovornik blizak socijaldemokratskom vodstvu. 'No puno toga morat će napraviti i puno toga mora mu se poklopiti da uđe u drugi krug. Treba mu se ponoviti otprilike ono što se dogodilo Milanoviću na predsjedničkim izborima, s tim da će Klisović, za razliku od Milanovića, imati vrlo ozbiljnu konkurenciju slijeva, to jest Tomaševića, i utoliko znatno zahtjevniji zadatak.'

Dva elementa su ključna: personalni sastav SDP-ove izborne liste te serioznost u definiranju strategije i konkretnom vođenju kampanje. U pogledu imena i prezimena koja će se naći na listi, SDP-u je krajnji čas da odustane od ljudi koji nešto znače isključivo u internim stranačkim krugovima i koji politiku shvaćaju kao poltronsko čekanje da dođe red na njih. Lista politički i profesionalno jakih ličnosti jasne lijevocentrističke provenijencije preduvjet je svih Klisovićevih razmišljanja o uspjehu, a to nije nimalo lako postići u stotinjak dana koliko je ostalo do izbora. Taj posao donekle olakšava činjenica raspuštenosti zagrebačke organizacije, odnosno nepostojanje pritiska i tenzije odozdo, pri čemu 'odozdo' u ovom slučaju više-manje podrazumijeva strukturu nezainteresiranu za bilo što mimo vlastitog pozicioniranja i materijalnih probitaka. Što se tiče generalnog smjera kampanje, najveći Klisovićev izazov jest da nađe način da uvjerljivo parira Tomislavu Tomaševiću među biračima ljevice, a da istovremeno bude prihvatljiv i dobrom dijelu centrističkih glasača. Ako ne bude kardinalnih unutrašnjih opstrukcija, to nije nemoguće, i u tome će biti od pomoći SDP-ova predizborna koalicija sa strankama poput GLAS-a, no presudno je precizno definiranje tema na kojima će se inzistirati i vrlo disciplinirano vođenje kampanje koja će antagonizirati što manji broj građana, i u kojoj bi u prvi plan trebala izbiti Klisovićeva kompetentnost kad je riječ o problemima Zagreba te koncept upravljanja koji nema nikakvih dodirnih točaka s onim što je razvio Milan Bandić u proteklih dvadeset godina. Na ruku mu ide to što će, rekosmo, Peđa Grbin samo eventualnim uspjehom u Zagrebu moći donekle ublažiti dojam o SDP-ovom već sad izvjesnom podbačaju na predstojećim lokalnim izborima. ■

Vanđelić odustao, kandidat će biti Herman?

Mislav Herman (Foto: Marko Lukunić/PIXSELL)

Damir Vanđelić u srijedu je objavio da neće biti kandidat za gradonačelnika Zagreba. Tjednima se nagađalo hoće li ili neće Plenković poslati Vanđelića u bitku za glavni grad, mada je svakom politički pismenom otpočetka moralo biti jasno da od toga neće biti ništa. Uspješni menadžer Vanđelić postavljen je, naime, prije četiri mjeseca za privremenog ravnatelja Fonda za obnovu od potresa, a potom se javio na natječaj za stalno imenovanje na rečenu funkciju. Nema sumnje da će biti odabran. Je li zamislivo da šef Fonda za obnovu – obnovu koja će trajati godinama i biti teška više od deset milijardi eura – paralelno s tim poslom vodi i svoju gradonačelničku kampanju? Je li vjerodostojno da čovjek koji je javno mahao svojim snažnim motivom da vodi obnovu Zagreba odjednom poželi nešto drugo i prije nego što je započela obnova? Tko bi išta povjerovao takvom čovjeku i koliko bi mu ljudi dalo glas na izborima? Ako je Vanđelić ozbiljno razmatrao ovu soluciju, onda bi itekako trebalo smanjiti očekivanja od njega kao šefa Fonda za obnovu.

Tko će biti HDZ-ov kandidat u Zagrebu? Spominju se mnoga zvučna imena, od Zdravka Marića do Kolinde Grabar-Kitarović, ali upućeni kažu da najviše izgleda ima liječnik Mislav Herman, odnedavno predsjednik HDZ-ovog zagrebačkog odbora.

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

UVREDE & PODMETANJA

Komemorativna kozmetika

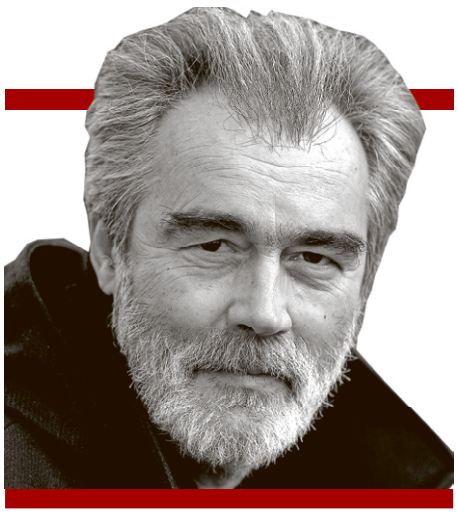

PIŠE Viktor Ivančić

Komemorativni ambijent presudno je obilježen rupama u memoriji, nekad i veličine masovne grobnice. Na primjer one što je iz jedne osječke vojarne premještena petstotinjak kilometara jugozapadno, do zaselka Rizvanuša kod Gospića, pod nadzorom HIS-a Miroslava Tuđmana

PRAVILO je u Hrvatskoj da se ljudi naglo poprave nakon svoje smrti. Nigdje se deviza 'O mrtvima sve najbolje' ne poštuje tako striktno i tako zdušno kao u ovoj živopisnoj zemlji. Hrvatska nacionalna memorija nakrcana je pokojnicima kojima se neizmjerno divimo, o čijoj časti, dobroti, skromnosti, poštenju i ljudskosti govorimo biranim riječima, a smatrali smo ih amoralnim bezveznjacima dok su bili živi.

Lijep je to običaj. Ako bi se saldo jedne ljudske egzistencije mjerio samo po tretmanu u prostoru kolektivne memorije neposredno nakon smrti, teško bi bilo pronaći barabu čije ovozemaljsko bivstvovanje ne bi završilo *happy endom*. Ničiji život nije toliko promašen da izbjegne salve posmrtnih počasti.

Istini za volju, nastupi na karminama pripadaju varljivome žanru: uglavnom se radi o tome da što više ukrasnih epiteta istreseš u što kraćem periodu, kako se kasnije ne bi time baktao. Ali to najčešće važi za takozvani običan svijet.

Radi li se, međutim, o javnim figurama od takozvanoga nacionalnog značaja, pa još u zemljama poput Hrvatske, uočljiva je tendencija da se jezik karakterističan za posljednji ispraćaj, pogodan za obasipanje preminuloga rafiniranim pridjevima, prelije u jezik službene historije.

Uz tek malo pretjerivanja moglo bi se reći da oficijelna verzija povijesti – kakvu preferiraju pisci školskih udžbenika, stručni suradnici državnih instituta ili mumije iz Hrvatske akademije znanosti – i nije ništa drugo nego zbirka kićenih 'odavanja počasti' galeriji potencijalnih nacionalnih velikana, odnosno pokušaj da se retorika karmina, verificirana pečatom nekog od nadležnih komiteta, ukoriči i zadrži na duži rok.

Intenzivna kozmetička obrada kakvu podrazumijeva odlazak na onaj svijet pritom pruža neslućene stvaralačke mogućnosti i bilježi nevjerojatne rezultate, do toga da će, za ilustraciju, nekakav drumski razbojnik bez problema evoluirati u bogobojaznu časnu sestru ili, štajaznam, šef tajne policije postati demokrat i borac za ljudska prava.

Nedavnu smrt MIROSLAVA TUĐMANA hrvatska je politička klasa popratila tronutim jednoglasjem. Njegovi stranački drugovi ispunili su knjigu žalosti i brzojave sućuti pomno sročenim rečenicama, hvalili su njegove ljudske, stručne i političke vrline, isticali ga kao uzora i moralnu vertikalu, nesalomljivoga borca za hrvatsku državnu samostalnost čiji se prerani odlazak ne može nadomjestiti. Ipak, zanimljivije su bile reakcije onih koji s pokojnikom nisu dijelili politička i svjetonazorska gledišta. Za njih je on uglavnom bio blag, tolerantan, kultiviran, parlamentaran, staložen, netko s kime se moglo bezbolno debatirati i kad se s njim ne slažeš. Šef opozicijskog SDP-a PEĐA GRBIN otišao je toliko daleko da ga je nazvao 'demokratom'.

'Da se HDZ sastoji samo od Mire Tuđmana, i ja bih bio član', rekao je, primjerice, sociolog OZREN Žunec, mada ni on s pokojnikom 'nije dijelio iste političke stavove'. Njihov 'najveći zajednički događaj' bila je primopredaja HIS-a – obavještajne službe koju je početkom 2000. godine Žunec preuzeo od Tuđmana, pa se na toj funkciji zadržao svega par mjeseci – čega bi se sociolog, 'kada bi postojala reinkarnacija, sjećao deset života'. Naime: 'Institucija mu je bila prije i ispred svega. Brinuo se što će s HIS-om biti nakon njegova odlaska. Ono što mu ne mogu zaboraviti jest što je tu instituciju ustrojio doista na uzoran način, to je za mene bilo remek djelo izgradnje institucije.'

Magična silina zaborava – Miroslav Tuđman (Foto: Boris Ščitar/Večernji list/PIXSELL)

Najizdašniji u laudama bio je, prema slobodnoj procjeni, RADIMIR ČAČIĆ, lider Narodne stranke – Reformisti, opisujući umrloga ne samo kao 'izuzetno časna i dosljedna čovjeka', koji je svoje javno djelovanje 'uvijek podređivao nacionalnom interesu', već i kao najodličnijeg muža što je ikada kročio na domaću političku scenu. 'Miroslav Tuđman je i bez obzira na svoje godine imao takav odnos prema politici da bismo ga mogli izdvojiti kao civilizacijski standard koji bi hrvatska politika trebala doseći.'

Neprimjereno žalobnom trenutku, spomenuti me je 'civilizacijski standard' podsjetio na to da je M. Tuđman, u vrijeme kada je njegov otac bio predsjednik države, ordinirao na dužnosti šefa tajne policije, i da je u periodu njegova rukovođenja 'institucijom' u ovoj zemlji bilo prisluškivano više od stotinu novinara, pod optužbom da se bave protudržavnim rabotama. Tehnička izvedba, istina, bila je povjerena Službi za zaštitu ustavnog poretka, no M. Tuđmana slavi se kao osobu koja je 'ustrojila model hrvatske obavještajne zajednice', i to na uzoran način, a HIS je, osim svega, uživao status 'krovne službe', nadređene SZUP-u i zadužene za izravnu komunikaciju s mrkim državnikom.

Moj su telefon, recimo, prisluškivali punih osam godina, kao i telefone mojih redakcijskih kolega, pa 'civilizacijski standard' kakvoga utjelovljuje M. Tuđman razumijem na nešto drugačiji način. Civilizacijski standardi u nekim drugim zemljama takvi su da bi sama činjenica da predsjednik države postavlja sina za šefa obavještajne službe izazvala zgražanje i opravdanu sumnju kako je riječ o dinastički osmišljenoj autokraciji, ali u Hrvatskoj se i danas drži da je na stvari bilo 'remek djelo izgradnje institucije'. Radimir Čačić, doduše, sugerira kako 'civilizacijski standard' što ga je svojim djelom postavio dragi pokojnik tek 'treba doseći', jer bi valjda umjesto stotinu i nešto prisluškivanih novinara valjalo prisluškivati njih stotinu i nešto više.

To je tek sitan primjer koji dočarava magičnu silinu zaborava u prilikama posljednjeg ispraćaja. Komemorativni ambijent presudno je obilježen rupama u memoriji, nekad i veličine masovne grobnice. Na primjer one što je premještana diljem Hrvatske, pod nadzorom Hrvatske izvještajne službe M. Tuđmana. Evo neumjesnog podsjetnika:

U selu Paulin Dvor kod Osijeka, u noći između 11. i 12. prosinca 1991., nekolicina pripadnika Hrvatske vojske ubila je 19 civila. Nakon masakra, tijela likvidiranih ugurana su u plastične vreće i zakopana u jednom od skladišta u osječkoj vojarni 'Lug'. Pet godina kasnije, u siječnju 1997., kada se pojavila bojazan da bi masovna grobnica mogla biti otkrivena i kad je zaključeno da zločin treba temeljitije zataškati, leševi su pod okriljem noći iskopani, strpani u plastične bačve i kamionom prebačeni petstotinjak kilometara jugozapadno, do zaselka Rizvanuša kod Gospića, gdje su opet zakopani.

Operaciju su obavili pripadnici vojne obavještajne službe, uz puno znanje tadašnjeg ravnatelja HIS-a M. Tuđmana. Da je tome tako, svjedoči i dopis što ga je 27. studenoga 1996. general Đuro DEČAK, kao ondašnji zapovjednik Drugog zbornog područja HV-a, poslao prvome čovjeku HIS-a – dopis što ga je kasnije objavila nezavisna štampa – u kojem traži pomoć za 'rješavanje problema' posmrtnih ostataka ubijenih civila. Pa je nakon toga problem zaista i riješen.

U nekim drugim okolnostima ti bi elementi, skupa s njihovim moralnim implikacijama, također bili uzeti u obzir prilikom razgovora o 'civilizacijskim standardima' i metodama kojima se postižu 'remek djela izgradnje institucije'. Ali okolnosti nisu takve. Okolnosti su zadane ujedinjenim pijetetom. Okolnosti su nabijene nježnim uspomenama i svijetlim državotvornim idealima.

Meni pak ni slučajno nije namjera kvariti ugođaj na karminama. Nego tek podsjetiti koliko velika znade biti razlika između službenih i neslužbenih sjećanja, kao između lakiranog kovčega i plastične bačve. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Dossier Vještice iz Rija

PIŠE Hrvoje Šimičević

Lomača za intelektualke

Baš kao u slučaju Mire Furlan, pripreme za medijsku hajku na Dubravku Ugrešić, Slavenku Drakulić, Vesnu Kesić, Radu Iveković i Jelenu Lovrić vršene su u gotovo svim hrvatskim medijima, da bi ona potom kulminirala objavom huškačkog uratka 1992. u tjedniku Globus. Tekst je potpisan pseudonimom 'Globusov investigativni tim', a po uredničkom nalogu Denisa Kuljiša napisao ga je Slaven Letica

Globusov mizogini tandem – Slaven Letica i Denis Kuljiš (Foto: Boris Ščitar i Davorin Višnjić/PIXSELL)

Gotovo godinu dana nakon objave huškačkog serijala o MIRI FURLAN, Globus je tiskao čuveno remek-djelo antinovinarstva, u kojem je pet novinarki, intelektualki i feministkinja napadnuto za širenje protuhrvatske propagande u domaćoj i stranoj štampi. Zakukuljen razbojničkim pseudonimom 'Globusov investigativni tim', autor SLAVEN LETICA ispunio je uredički nalog glavnog urednika DENISA KULJIŠA da od VESNE KESIĆ, DUBRAVKE UGREŠIĆ, SLAVENKE DRAKULIĆ, JELENE LOVRIĆ i RADE IVEKOVIĆ stvori nemoralne nakaze koje miniraju ugled mlade države i namjerno prešućuju zločine srpskih silovatelja. Tako je nastao tekst 'Hrvatske feministice siluju Hrvatsku', najrazorniji komad odštampane mizoginije u povijesti hrvatskog novinarstva. Njegova razornost ne ogleda se u samom sadržaju – radilo se o standardno stupidnom Letičinom psiho-profiliranju priručnih neprijatelja – koliko u efektu. Većem dijelu prozvanih intelektualki život je učinjen nepodnošljivim na radnim mjestima, kućnim adresama, medijsko-izdavačkom tržištu i na koncu u Republici Hrvatskoj. No kao u slučaju Mire Furlan, pripreme su vršene mjesecima prije toga, u gotovo svim medijskim platformama koje su tada postojale u državi.

Mjesec dana prije Globusovog teksta, Dubravka Ugrešić napisala je esej koji je 23. listopada objavljen u njemačkim novinama Die Zeit, a potom i u engleskoj štampi. U njemu se autorica ironijski osvrnula na priču o limenkama s natpisom 'čisti hrvatski zrak' koje su se prodavale u Zagrebu. Ugrešić je tu sitnopoduzetničku ideju, nastalu evidentno na temeljima nacionalističke euforije i respektabilne tržišne potražnje, iskoristila kao povod za anegdotalno popisivanje efekta etničkog i političkog čišćenja u stanovima, bibliotekama i hrvatskom javnom prostoru. 'Nisam ni pomišljala na to da će mali esej, čija snaga, po mome, nije premašivala domet novogodišnje praskalice, odjeknuti u hrvatskoj javnosti poput bombe, i da će metafora iz limenke zategnuti omču i oko moga vrata', napisala je Ugrešić godinama poslije u knjizi eseja 'Napad na minibar'. Tekst je u Hrvatsku doputovao u formi probranih citata preko stranica tjednika Glasnik, koji se prije toga zvao Glasnik Hrvatske demokratske zajednice. Stranački bilten koji je uređivao MILOVAN ŠIBL, prije toga ministar za informiranje, gajio je uređivačku koncepciju prikladnu TUĐMANOVOJ vladavini, precizno opisanoj u tekstu Dubravke Ugrešić. Tekst 'Denunciranje domovine', koji je u Glasniku objavljen 9. studenog 1992. godine, autorica HLOVERKA NOVAK-SRZIĆ počela je rečenicom: 'Što je po nacionalnosti Dubravka Ugrešić?' Spisateljici zaposlenoj na Filozofskom fakultetu u Zagrebu zatim je poručila da 'denuncira, optužuje i otvoreno laže', da gaji 'mržnju prema gradu u kojem živi' i da su joj 'tako okrutno srušeni snovi o vječnosti Jugoslavije (odnosno Srboslavije)'. Dva dana poslije, u visokotiražnom Večernjem listu, optužbe su više-manje ponovljene. Književnik ANTUN ŠOLJAN svrstao je Dubravku Ugrešić u 'družinu egzaltiranih 'kćeri revolucije', bivših medijskih zvijezda lijeve hemisfere, koje ne mogu prežaliti propali poredak i svoje komotno mjestašce u njemu'. Napisao je da je zakazala kao pisac i čovjek, i da se 'upustila u širenje nepravde, straha, mržnje i strančarenja'.

Od viđenijih intelektualaca, Dubravku Ugrešić je napao i VIKTOR ŽMEGAČ, čije je optužbe po svijetu rasparčavalo Društvo hrvatskih književnika. Kritikama su se pridružili BRANKO ČEGEC te SLOBODAN NOVAK. Ugrešić je svojevremeno pobrojala uvrede koje su ispisane na njen račun. Nazivana je 'nacionalnom peroubojicom', 'babom koja

progoni Hrvatsku', koja 'jezičari, trača, denuncira', osobom dostojnom prezira, kojoj samo lomača u Hrvatskoj može 'zatopliti srce', članicom 'jedne od organizacijskih jezgara međunarodnog otpora i difamiranja hrvatskog domovinskog rata' i članicom družine 'pomalo nesretnih, a u svakom slučaju frustriranih žena'.

Sličan put do Letičinog teksta preživjela je i Slavenka Drakulić. Iako je od početka 1992. godine prozivana na brojnim medijskim punktovima, od Večernjeg lista do Vjesnika, njeno istinsko medijsko žigosanje odrađeno je također u Globusu. 'Razapela se Slavenka Drakulić'. Tako je 24. siječnja naslovljena reakcija BRANIMIRA DONATA na književničin tekst objavljen u magazinu Time. Donat ju je optužio da difamira Hrvate, da je nemoralna, da zagađuje duhovni okoliš, širi laži, insinuacije i da proizvodi smeće.

'Rada Iveković, Vesna Kesić i Slavenka Drakulić gotovo unisono iskazuju gnušanje prema hrvatskoj zbilji, štrcajući otrov na Hrvatsku i na one koji je brane od uništenja', napisao je Donat. Odgovorila mu je treća 'vještica', novinarka Vesna Kesić, koju je Donat također redovno prozivao u svojim kolumnama. 'Dovoljno je da neki Donat (VRDOLJAK – LACKOVIĆ) prokaže 'neprijatelje naroda', ili barem legla u kojima se mrijeste, da pa čovjeku postane nelagodno kad negdje mora pokazati dokumente. Ponekad ga prepoznaju (ili prebiju) i bez toga, kao kolegu IVU ŠTIVIČIĆA, a o linčerskim prijetnjama i pismima mržnje ne vrijedi više ni govoriti' – napisala je Kesić.

Uz odgovor Slavenke Drakulić, koja je Donata optužila za podmetanje, prljavštinu i podlost, Globus je s ciljem nastavka difamacije tiskao i naslovnicu biltena Yugofax, koji se štampao u Engleskoj. Budući da je pored njenog imena bila i najava intervjua s MILORADOM PUPOVCEM uz članak 'Fašistički plaćenici u Hrvatskoj', naum uredništva bio je jasan.

Kontinuitet huškačkog obračuna 'opozicijskog' lista sa Slavenkom Drakulić nastavljen je mjesec dana poslije, 27. ožujka 1992. Globus je objavio cijeli sadržaj njenog, četiri mjeseca starog predavanja u New Yorku, koje je održala u organizaciji odbora za zaštitu novinara i Helsinki Watcha. 'Globus je prvi u hrvatskoj javnosti pisao o spornim istupima zagrebačke književnice Slavenke Drakulić u inozemstvu. U svojoj obrani, Slavenka Drakulić tvrdila je kako nije protiv Hrvatske, kako se njene članke pogrešno interpretira, kako je riječ o stvaranju novih disidenata... Izlaganje Slavenke Drakulić na službenom ručku s predstavnicima Helsinki Watcha, potvrđuje, međutim, da je ugledna spisateljica doista optužila Hrvatsku, ponavljajući neke karakteristične optužbe beogradske propagande', napisalo je uredništvo Globusa uz naslov 'Drakulić: Kriva je hrvatska vlast...'.

Sam tekst sadržavao je korektan presjek ratnih zbivanja i nadirućeg šovinizma na ovim prostorima; takvih je u narednoj, 'građanskoj' fazi, Globus štancao na stotine. No u to vrijeme i s takvom opremom, jasna je bila huškačka intencija.

Na Radu Iveković napadi su uslijedili nakon što je u jesen 1991. godine u beogradskom opozicijskom Vremenu objavila tekst pod naslovom 'Zagrebački dnevnik' u kojem je skicirala buđenje nacionalizma i ratne psihoze u Hrvatskoj. Na tekst je 7. studenog 1991. u Vjesniku reagirao DUBRAVKO HORVATIĆ. On je njen tekst iz Vremena nazvao 'Petokolonaškim dnevnikom', i u podnaslovu prisnažio da 'humanistima tipa ove spisateljice nije nimalo teško izjednačiti krvnika i žrtvu'. Mjesec dana poslije, 4. prosinca, u istom listu objavljen je nepotpisani tekst u kojem se Radu Iveković svrstava 'među one bjelosvjetske dame – poput Mire Furlan ili JAGODE BUIĆ – koje lepršaju svijetom dok im ovdje doslovce uništavaju zemlju iz koje

Davor Butković je optužio feministkinje da kao članice 'Zagrebačkog ženskog lobbyja neprestano, na nedopustiv način relativiziraju zločin masovnog silovanja na više načina'

su ipak potekle'. Povod je bilo njeno gostovanje na francuskoj televiziji, u kojoj se prema Vjesnikovom tekstu nazvala Jugoslavenkom.

Početkom 1992. godine, u uvodniku časopisa Filozofska istraživanja, uslijedio je novi napad. Nakon 'domoljubne' odluke uredništva da u to izdanje ne uvrsti radove dvoje kolega iz Srbije, Iveković je tražila da se u tome slučaju ne uvrsti ni njen tekst. 'Rada Iveković se ponašao kao obijesno dijete koje bi najradije uništilo cio svijet kada mu ne udovolje željama. (...) Razumijemo žal za propašću Jugoslavije kao političke tekovine njene političke kaste, koja joj je osigurala i sve povlastice kojih plodove i sada nasreću uživa, ali ne možemo suosjećati više s njome negoli s bezbrojnim žrtvama te – u korijenima velikosrpske – političke tvorevine koja i na samrti pokazuje na kakvim je temeljima mržnje i moralne izopačenosti počivala. (...) Ipak, poštovat ćemo zahtjev kolegice Iveković da se njen članak ne objavi ako ne objavljujemo članke kolega iz Srbije', pisalo je u uvodniku uredništva. Glavni i odgovorni urednik bio je ANTE ČOVIĆ, njegov zamjenik PAVO BARIŠIĆ, a izvršni urednik FILIP GRČIĆ.

Kao novinarka koja je od prvoga dana dosljedno prozivala domaće šovene i kritizirala nacionalističku tabloidizaciju medijskog prostora, Vesna Kesić bila je podvrgnuta značajnoj količini šovinističke retorzije. Ona i tadašnja novinarka Slobodne Dalmacije Jelena Lovrić, kao autorice na domaćem terenu, gotovo su iz tjedna u tjedan postajale objekti raznorodnih iživljavanja u režimskim medijima. Njihovi polemički odgovori nalikovali su na uzaludnu rabotu; teško je biti efektan kad te netko prije toga nazove izdajicom.

Popularna kolumnistkinja TANJA TORBARINA, koja je uz RENEA BAKALOVIĆA ispisala najgore rečenice o Miri Furlan, redovno se bavila njihovim navodnim dezerterstvom i izdajom Hrvatske. Večernji list je preko MILANA IVKOŠIĆA, pod uredničkom palicom BRANKA TUĐENA, ispisivao potjernice. Novinari Glasnika HDZ-a, poput JOZE ĆURKOVIĆA, JULIJA DEROSSIJA, STIPE VUKOVIĆA, ĐURĐICE IVANIŠEVIĆ i LUKE LISKOVCA prokazivali su ih za 'petokolonašenje', 'destabilizaciju nove vlasti', 'antihrvatstvo' i 'rasprodaju domovine'.

U konačnici, ovih pet žena po prvi su put objedinjene u izvještaju sa svjetskog kongresa PEN centara u Rio de Janeiru, gdje se raspravljalo i o hrvatskom domaćinstvu naredne godine. U vijesti koju je 5. studenog 1992. prenio Vjesnik stajalo je da su 'delegat američkog PEN centra iz New Yorka i još nekih centara uz Evrope i Amerike željeli iskoristiti slučajeve, kao što su (...) slučajevi Feral Tribunea, Jelene Lovrić, Rade Iveković, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić da se minira kongres u Dubrovniku, te da se na optuženičku klupu stave demokratske tendencije u Hrvatskoj'. No onda je govor održao SLOBODAN PROSPEROV NOVAK. Prema izvještaju, izazvao je 'pljesak Skupštine' nakon čega je 'američki delegat ostao usamljen'.

Večernji list je o istom događaju prenio izvješće potpisano imenom BRANKE KAMENSKI, u kojem su navedene informacije u potpunosti izostavljene. No pored vijesti objavljen je nepotpisani komentar 'Lobistice promukla glasa'. U njemu je pet žena iz izvješća s PEN-a optuženo da 'po svim hrvatskim, europskim i prekooceanskim novinama toliko viču da je ugrožena njihova sloboda govora, da su već izgubile dobar glas'. 'Na putu prema samim vrhovima povlastica i utjecaja u dragoj im Jugoslaviji, ispriječila se hrvatska država', pisalo je u komentaru, uz dodatak da se te žene nisu 'prošetale izbjegličkim logorima, u kojima borave silovane Hrvatice i Muslimanke, i svjedočile po svijetu o njihovoj ugroženosti'.

Izvještaj iz Rija poslan je Hini, u kojoj je ravnateljsku poziciju držao Šibl iz Glasnika (HDZ-a). Svega nekoliko dana nakon što je optužba proširena medijskim prostorom, BORIS DEŽULOVIĆ je u Slobodnoj Dalmaciji utvrdio da je vijest o dramatičnom spašavanju hrvatskog domaćinstva u režiji S. P. Novaka od tamo poslao – S. P. Novak. Novak je nekoliko dana kasnije negirao da je od njega došla informacija o ženama koje ugrožavaju gostovanje PEN-a u Hrvatskoj. Naknadno se doznalo da je obavijest o jugofeministicama koje podrivaju promociju Hrvatske, u Večernjakovu optužbu za indiferentnost prema silovanjima Hrvatica i Muslimanki pervertirala Branka Kamenski. Još kasnije će se, k tome, ispostaviti da onaj 'američki delegat' iz Novakovog izvještaja uopće nije postojao, niti da se ijedno ime bilo koje od pet žena uopće spominjalo na kongresu, što je potvrdila dopisnica američkog The Nationa. Akumulirana hajka, pokrenuta na temelju laži koje su ispisali anonimni huškači, tako se zakotrljala.

Šest dana poslije, 11. prosinca 1992. u Globusu je izašao tekst 'Hrvatske feministice siluju Hrvatsku', najdublja dotad izmjerena točka žurnalističkog beščašća u Hrvatskoj, potpisan uredničkim pseudonimom Globusov investigativni tim, koji je prikri-

GLOBUS 11. PROSINCA 1992. 41

VJEŠTICE IZ RIA

Kako su delegati na 58. kongresu PEN-a u Riu de Janeiru aklamacijom odbacili prijedlog da se Hrvatskoj uskrati pravo da organizira sljedeći kongres u Dubrovniku, zbog "progona" feministica Rade Iveković, Jelene Lovrić, Slavenke Drakulić, Vesne Kesić i Dubravke Ugrešić

HRVATSKE FEMINISTICE SILUJU HRVATSKU!

Zašto su svjetski pisci poslušali glas predsjednika hrvatskoga PEN-a prof. dr. Slobodana Prosperova Novaka ■ "Hrvatske" feministice pred svijetom su skrivale srpsko silovanje Muslimanki i Hrvatica u BiH, premda su, zbog pristupa najvećim medijima, mogle još davno uzbuniti međunarodnu javnost! ■ Zašto su se feministice iz Hrvatske okrenule protiv silovanih žena iz Bosne i Hercegovine

♀	JELENA LOVRIĆ	RADA IVEKOVIĆ	SLAVENKA DRAKULIĆ	VESNA KESIĆ	DUBRAVKA UGREŠIĆ
GODINA ROĐENJA	1948.	1945.	1949.	1948.	1949.
MJESTO ROĐENJA /RODITELJI	LUKAVAC (BiH)	ZAGREB otac jugodiplomat	RIJEKA otac JNA oficir	LONDON majka šefica ženskog KPO Požega; otac radio u diplomaciji	KUTINA
NACIONALNOST	JUGOSLAVENKA	JUGOSLAVENKA	HRVATICA	HRVATICA	JUGOSLAVENKA
NAJVIŠA	Nezavršeni studij	VSS:	VSS: komp. književnost	VSS:	VSS: komp. književnost,

O skandaloznom komplotu feministica iz Hrvatske da se Hrvatska degradira na kongresu PEN-a u Riu de Janieru piše

GLOBUSOV INVESTIGATIVNI TIM

»Večernjeg lista«, koja su sladostrasno liječila vlastite profesionalne komplekse podržavajući hajku na slobodu tiska i spomenute feministice nose podjednaku odgovornost za opisani apsurd: što je Hrvatska u vodećim svjetskim medijima (Time, The New York Times, The Washington Post, CNN, BBC i sl.) dežurni krivac zbog progona novinara i novina.

Nisu silovane žene nego Muslimanke i Hrvatice!

Huškački tekst objavljen 1992. u Globusu

Jelena Lovrić (Foto: Nacional)

Slavenka Drakulić (Foto: Boris Ščitar/PIXSELL)

Dubravka Ugrešić (Foto: Judith Jockel)

Vesna Kesić (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

Rada Iveković

vao identitet autora Slavena Letice. Ovim tekstom zaokružena je hajka uz korištenje referenci iz teksta koji je poslao S. P. Novak, komentara Branke Kamenski, i prethodnih napada koje su objavljivali u Globusu mjesecima unazad. Rođene su vještice iz Ria, odnosno 'djevojčice komunizma', 'profiterke komunizma i postkomunizma' koje su 'izgubile intelektualnu orijentaciju', a uz to su u svojoj 'mizernoj sudbini uvijek bezuspješno tražile i svoje etički, etnički i ljudski identitet, dok su partnere Srbe pronalazile po etničkom ključu'. Članak je bio opremljen tablicom s biografskim podacima napadnutih, od godina rođenja i radnih odnosa do boravaka u inozemstvu za vrijeme rata i članstvima u Savezu komunista. Tamo gdje su Večernji i Branka Kamenski stali na optužbi zbog izostanka empatije prema silovanim sunarodnjakinjama, Globus je nastavio tvrdnjom da su zapravo namjerno skrivale istinu o srpskim silovateljima.

Tekst je po naredbi Denisa Kuljiša objavio njegov zamjenik DAVOR BUTKOVIĆ, dok je Kuljiš bio u inozemstvu. Upravo iz Butkovićeva pera stigao je 19. siječnja 1993. godine svojevrsni nastavak u naslovu 'Srbi siluju i muškarce'. Nakon što je citirao potresna svjedočenja seksualno zlostavljanih Muslimanki u Bosni i Hercegovini, Butković je optužio feministkinje – uz spominjanje Vesne Kesić i Slavenke Drakulić – da kao članice 'Zagrebačkog ženskog lobbyja neprestano, na nedopustiv način relativiziraju zločin masovnog silovanja na više načina', te da je Autonomna ženska kuća 'društvo radikalnih feministica'. U odgovoru Butkoviću, članice Zagrebačkog ženskog lobbyja, koje su nekoliko tjedana prije osudile Globusovu objavu Letičinog teksta, napisale su da su svi dotadašnji tekstovi Globusa o silovanjima žena bili senzacionalistički, i da je vrhunski cinizam da se Butković 'usuđuje aludirati na to da pohlepne feministice rasprodaju njihove sudbine'. Globus je njihov odgovor tradicionalno podlo opremio preslikom tele-

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Ustavni sud odbacio tužbu sinova ubijenog 1995. u selu kraj Kistanja

PIŠE **Tamara Opačić**

Nemar na ranu

Braća Šarić više od 25 godina neumorno se obraćaju hrvatskim institucijama kako bi pronašli ubojicu svog oca, brutalno smaknutog u selu Kakanj nakon akcije 'Oluja'. Njihov pokušaj da ostvare i pravo na naknadu štete nedavno je osporio Ustavni sud i pritom ih proglasio – nemarnima

DANA 18. kolovoza 1995. oko 21 sat, trojica naoružanih muškaraca, od kojih su dvojica bili u uniformama Hrvatske vojske, dovezli su se u Kakanj. Nakon psihičkog i fizičkog iživljavanja nad nekolicinom starijih srpskih civila koji su u tom selu kraj Kistanja ostali nakon akcije 'Oluja', upali su u dvorište UROŠA OGNJENOVIĆA. Osim tog 67-godišnjaka, u njemu su zatekli 75-godišnjeg UROŠA ŠARIĆA. Istu noć susjed ih je obojicu pronašao mrtve, brutalno smaknute hicima u glavu i prsa. 'Otvorio sam vrata dvorišta kuće i odmah ugledao dva tijela. Pri mjesečini sam vidio da se radi o Urošu Ognjenoviću i Urošu Šariću. Obojica su ležala na lijevom boku. Oko njihovih tijela bilo je puno krvi. Nježno sam ih gurnuo čizmom kako bih provjerio jesu li mrtvi', posvjedočio je haaškim istražiteljima 1999. MIRKO OGNJENOVIĆ iz Kaknja, kojeg su nepoznati počinitelji iste večeri, uz uvrede na nacionalnoj osnovi, pretukli do nesvijesti.

Unatoč ranijim prijavama, pripadnici Civilne zaštite tek su sedmog dana nakon ubojstva izašli na teren. Tijela Uroša Ognjenovića i Uroša Šarića su bez obavljenog očevida odvezli u Zadar, gdje su ih na gradskom groblju sahranili kao nepoznate osobe pod oznakama 445 i 446. Kao i u brojnim drugim slučajevima ubojstava Srba tokom i nakon 'Oluje', hrvatski istražni organi ni u ovom nisu podnijeli kaznenu prijavu protiv počinitelja, već je to 28. kolovoza 1995. učinio SREĆKO ŠARIĆ, sin pokojnog Uroša Šarića koji godinama živi u Splitu.

Od tog dana Srećko Šarić se neumorno obraća hrvatskim institucijama, prvo kako bi saznao gdje je uopće bilo sahranjeno tijelo njegovog oca, koje je sa zadarskog groblja ekshumirano tek u travnju 2000. godine, a potom da otkrije moguće počinitelje. U početku je u više navrata za pomoć molio vojno tužiteljstvo, Državno odvjetništvo i tadašnju

Ustavni sudac Andrej Abramović usprotivio se stavu većine i u izdvojenom mišljenju napisao da je u ovom slučaju primjena rigidnog roka za podnošenje tužbe 'ne samo pogrešna i protupravna, nego i cinična'

Ugrešić je svojevremeno pobrojala uvrede koje su ispisane na njen račun. Nazvana je nacionalnom peroubojicom, babom koja progoni Hrvatsku, koja jezičari, trača, denuncira, osobom dostojnom prezira...

faxa i natpisom da su ga 'članice Zagrebačkog lobbya uputile u svijet, gdje navodno relativiziraju masovna silovanja u BiH sljedećom rečenicom: 'Žene svih nacionalnosti žrtve su seksualnog nasilja.'

Dubravka Ugrešić objavila je polemički tekst u Nedjeljnoj Dalmaciji, u kojem se obratila hrvatskim piscima, primjećujući da se kolege 'polako pretvaraju u policajce, u dvorske mjerače općeg rodoljubnog pulsa'. Vesna Kesić kritizirala je u svom tekstu Slobodana Prosperova Novaka i njegovu ulogu u cijeloj priči. Milan Ivkošić odgovorio joj je da sudjeluje u 'međunarodnoj pakosti' protiv Hrvatske. U Slobodnoj Dalmaciji ŽELJKO ŽUTELIJA je napisao da 'kolegicama treba zajamčiti pravo na egocentričnu samozaljubljenost u kojoj nema mjesta za domoljublje, na kozmopolitizam dok njihovi vršnjaci ginu po frontama širom omalovažavane i prezrene domovine i na plakanje za uklonjenim ALEKSANDROM ŠANTIĆEM s knjižarskih polica dok Dubrovnik ili Zadar izranjaju iz vlastitih ruševina i liječe rane srpske agresije, a Vukovar još nije ispisao posljednje stranice svog krvavog ratnog dnevnika'.

U Globusu se opet javio Branimir Donat, s ciljem ismijavanja međunarodne osude uratka 'investigativnog tima'. Nazvao je napadnutu petorku 'družinom pomalo nesretnih, a u svakom slučaju frustriranih, žena' i 'organizacijske jezgre međunarodnog otpora i difamiranja hrvatskog domovinskog rata'; dok je u Večernjem listu objavio i tekst 'Babe progone Hrvatsku'. Večernjak je, k tome, stavio naslov 'Uklete Holađanke siluju Hrvatsku' na komentar DUNJE UJEVIĆ.

U Forumu Slobodne Dalmacije izašao je tekst JASENA BOKE 'Limonov na tenku i lovci na 'vještice'' u kojem se osvrnuo na odluku više svjetskih ispostava PEN-a da ne sudjeluju na 59. svjetskom kongresu PEN-a u Dubrovniku. 'Međunarodni PEN više nema muda', poručio je Boko. 'Neodlučnima smo pomogli i sami 'vještacima' po inozemnim novinama (koje su sebi dale za pravo da budu jedina opozicija vlasti), a zatim često i sramotnim lovom na 'vještice' koje su pokrenuli neki ovdašnji 'investigacioni timovi', napisao je.

Gotovo cijelu 1993. godinu nastavljeno je iživljavanje nad pet žena i intelektualki, koje su još od kraja 1992. osjećale efekte medijskih napada u privatnom životu. Slavenka Drakulić je dobivala prijeteća pisma i anonimne telefonske noćne pozive. Prijetili su i članovima obitelji. Dubravku Ugrešić susjedi su pitali kad će se odseliti iz Hrvatske. Ugrešić, Drakulić i Iveković napustile su Hrvatsku, što nije značilo da je hajka zaustavljena. Ovakvi napisi nastavljeni su kroz cijelo desetljeće. Primjer je nepravedno zaboravljeni tekst VUKA ĐURIČIĆA, koji je 1995. godine objavljen u Nedjeljnoj Dalmaciji. U dotad najopsežnijoj javnoj tjeralici, koju je uredništvo naslovilo 'Medijska peta kolona', Đuričić je popisao 50 novinara koji da blate Hrvatsku u stranim medijima. Tekst objavljen na duplerici sadržavao je i velike fotografije Jelene Lovrić te Slavenke Drakulić.

Sličnom intonacijom, o vještacima i njihovoj antihrvatskoj kampanji su pisali brojni novinari i intelektualci, poput ĐURĐICE IVANIŠEVIĆ, GOJKA BORIĆA, R. MIKAČIĆA, RENATE TIŠLER, TIHOMIRA DUJMOVIĆA, JOSIPA JOVIĆA, DAMIRA PEŠORDE, MILANA JAJČINOVIĆA, Milana Ivkošića, u Vjesniku, Slobodnoj i Nedjeljnoj Dalmaciji, Večernjem listu...

I onda je došla promjena vlasti. Godine 2000. novi ministar kulture ANTUN VUJIĆ dao je intervju Globusu. Zagrebački tjednik koji je odavno odustao od nacionalističkih hajki, seksizma i mizoginije pitao je Vujića misli li da su iz Hrvatske protjerani pojedinci poput Slavenke Drakulić, Dubravke Ugrešić i još nekoliko umjetnika. 'Nije Hrvatska zgriješila ni prema kome onoliko koliko je Francuska zgriješila prema CÉLINEU. Odlazak je bio njihov izbor. (...) Vaše pitanje pretpostavlja neki teški državni grijeh prema njima, a njega nije bilo', poručio je Antun Vujić. Umjesto nekakve kurtoazne isprike u ime države koju predstavlja, Vujić ih je dakle usporedio s notornim francuskim fašistom i kolaborantom. Zbog skandalozne izjave pokrenuta je peticija za Vujićevu smjenu, koju je na koncu potpisalo svega šest ljudi. Među njima su bili BORIS BUDEN, SAŠA MILOŠEVIĆ i novinar Novosti BOJAN MUNJIN. Malo je reći da se građanskoj Hrvatskoj nije svidjela inicijativa. Gotovo da nije postojao medij u kojem potpisnici i inicijatori peticije nisu prozvani za bedastu, glupu, iritantnu, bizarnu i pretjeranu reakciju. Među kritičare se ušuljao i Slobodan Prosperov Novak, nazvavši potpisnike peticije za smjenu SDP-ovog ministra 'lijevim teroristima'.

Dvijetisućite su označile određenu promjenu diskursa kod nekih drugih protagonista iz Globusove afere. Branka Kamenski u jednom je intervjuu cinično izjavila da su 'prvi na televiziji otvorili i pitanje disidenata u novoj hrvatskoj državi, Dubravke Ugrešić, Slavenke Drakulić, SLOBODANA ŠNAJDERA. Bila je to 1996...', te da posebno cijeni Dubravku Ugrešić. Godine 2003. do ove je spisateljice došla vijest da je dobila nagradu Katarina Frankopan za knjigu eseja 'Zabranjeno čitanje'. Jedan od članova žirija bio je i Slaven Letica, pa je Ugrešić obznanila da odbija takvu nagradu.

Za razliku od Denisa Kuljiša, pritisnutog tužbama svih pet žena, Letica nikada nije izrazio nikakvo žaljenje. Dapače, smatrao je da su se prozvane žene intelektualno i financijski okoristile od posljedične popularnosti. Vesna Kesić, koja je nedavno preminula, u svibnju 1993. godine ispisala je kronologiju progona uz naslov 'Ispovijed hrvatske vještice'. Ovako završava njen tekst: 'Ni lov na vještice neće valjda trajati stoljećima, a spaljivanje u realnosti neće možda ni biti potrebno. Dovoljan je surogat u medijima, virtualna realnost. Ako me pitate kako se osjećam – hvala, sasvim dobro! Isključena sam iz vlastitog plemena, mnogo letim od zemlje do zemlje, upoznajem zanimljive ljude i ne osjećam se žrtvom nikakvih mračnijih sila do svog vlastitog karaktera i temperamenta. Naravno da se bojim, naravno da sam užasnuta i tužna zbog onoga što se događa ljudima i zemljama moje domovine. U njoj sam postala vještica, a rane traume su tzv. formativne traume i nikada se ne zaboravljaju. Neki to nazivaju 'jugonostalgijom'.' ■

Policijsku upravu zadarsko-kninsku, koja se proglasila nenadležnom te ga uputila na Crveni križ, instituciju koja nema nikakvu ingerenciju nad ovakvim slučajevima. Bez većeg uspjeha potom je pisao IVICI KOSTOVIĆU, tadašnjem potpredsjedniku hrvatske Vlade, i MARIJANU BENKU, pomoćniku ministra unutarnjih poslova IVANA JARNJAKA. U srpnju 2000. godine čak je osobno dostavio čahure s mjesta zločina šibenskom Županijskom državnom odvjetništvu, tada nadležnom za slučaj. Čahure su zbog propusta istražnih organa godinama ležale na mjestu zločina. Četiri godine kasnije Srećko Šarić odazvao se na poziv policije i zajedno s drugim svjedocima dao iskaz, a onda je nakon nekoliko mjeseci sve ponovio i pred istražnim sucem Županijskog suda u Šibeniku.

Istražitelji su za zločin u međuvremenu sumnjičili NEDJELJKA MIJIĆA, pripadnika 15. Domobranske pukovnije HV-a koji je bio jedan od optuženih za ubojstvo devet starijih civila 28. rujna 1995. u selu Varivode, također u kistanjskom kraju. Zbog nedostataka dokaza protiv njega nikad nije podignuta optužnica za ubojstva u Kaknju, a iz istog razloga obustavljen je sudski proces za zločine u Varivodama. Iz splitskog Županijskog državnog odvjetništva, koje je u međuvremenu postalo nadležno za slučaj, odgovorili su nam da se u kaznenom predmetu povodom ubojstva Uroša Šarića još uvijek 'provode izvidi radi utvrđenja počinitelja'.

No ne samo da više od četvrt stoljeća nakon ubojstva nisu pronađeni počinitelji, nego Srećko Šarić, zajedno sa svojom braćom BOŠKOM i SVETOM, koji danas žive u Srbiji, odnosno Crnoj Gori, već godinama ne uspijeva ostvariti ni pravo na naknadu štete za smrt oca. Štoviše, suci Ustavnog suda, kojima su se sinovi tokom tog procesa obraćali u dva navrata, nedavno su ponovno odbacili njihovu tužbu i pri tome gotovo jednoglasno zaključili da se 'svaki izostanak svijesti podnositelja da je istraga (za smrt njihovog oca, op.a.) postala neučinkovita s obzirom na tako značajne zastoje u postupku može pripisati njihovom vlastitom nemaru'. Drugim riječima, najviši sud iste one države, čije institucije su napravile brojne propuste u istrazi ubojstva i tako *de facto* omogućile ubojicama da ostanu na slobodi, sada je žrtve, koje su godinama obavljale posao policije i pravosuđa, proglasio nemarnima.

Kako se navodi u rješenju Ustavnog suda od 20. listopada 2020., braća Šarić su se u srpnju 2007. obratila nadležnom državnom odvjetništvu radi mirnog rješenja spora kojim su od RH potraživali naknadu štete. Budući da je njihov zahtjev odbijen, uskoro su podigli tužbu pred Općinskim sudom u Zagrebu. Pod obrazloženjem da je za potraživanje naknade nastupila zastara zbog proteka petogodišnjeg roka, taj sud odbacio je njihov zahtjev i pritom im naredio da plate 27.200 kuna parničnih troškova. Nakon što je tu presudu potvrdili zagrebački Županijski sud i Vrhovni sud, a potom u listopadu 2016. i Ustavni sud, Srećko, Boško i Sveto Šarić su se u prosincu 2018. obratili Europskom sudu za ljudska prava (ESLJP). U tužbi su naveli da im je RH povrijedila cijeli niz prava zajamčenih Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda: na život, pravično suđenje, djelotvorno pravo sredstvo, zabranu mučenja i diskriminacije te da ne budu zlostavljani. No sud u Strasbourgu njihov je zahtjev proglasio nedopuštenim s raznih osnova. Odbacio je i prigovore koji se tiču neučinkovite istrage i zabrane diskriminacije, ali je zaključio da podnositelji u odnosu na te navode još uvijek mogu podnijeti ustavnu tužbu.

Trojica braće to su ponovno učinili 14. travnja 2020. U novoj ustavnoj tužbi požalili su se da je istraga zlostavljanja i smrti njihovog oca ostala nedjelotvorna, zbog čega počinitelji nisu identificirani ni osuđeni. Istaknuli su da u istrazi nije uzet u obzir etnički motiv ubojstva Uroša Šarića, odnosno njegova srpska nacionalnost. Međutim, Ustavni sud sada je ustvrdio da su Šarići zakasnili s podnošenjem zahtjeva ESLJP-u, navodeći da su ga trebali podnijeti u roku od šest mjeseci od dana saznanja da je istraga smrti postala neučinkovita. Prema tumačenju ustavnih sudaca, taj rok počeo je teći od 20. svibnja 2015. godine, odnosno dana kada su policiji posljednji put dostavljeni relevantni dokumenti vezani za ubojstva u Kaknju. 'Podnositelji nisu reagirali na neučinkovitost sve do 13. prosinca 2018. kada su se obratili ESLJP-u. Do tada je od zadnje radnje u istrazi proteklo već više od tri godine i šest mjeseci... pa okolnost da je zahtjev podnositelja ESLJP-u bio podnesen izvan roka od šest mjeseci, te je stoga nedopušten, utječe i na dopuštenost ustavne tužbe', stoji u rješenju Ustavnog suda od 20. listopada 2020.

Predsjednik Ustavnog suda Miroslav Šeparović (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

No sudac ANDREJ ABRAMOVIĆ usprotivio se stavu većine i u izdvojenom mišljenju napisao da je primjena roka od šest mjeseci pokraj trajanja neuspješne istrage od 25 godina 'ne samo pogrešna i protupravna, nego i cinična'. 'Prvi zadatak za progon kaznenih djela ima država. Država ih treba progoniti i istraživati sama, a ne da traži od oštećenika bilo kakve inicijative, a kamoli da bi oni bili u sferi gubitka zahtjeva ako promaše kratki rok od šest mjeseci za požurivanje države oko istrage', smatra Abramović, koji je u svom mišljenju istaknuo da braći Šarić nije moguće prebacivati pasivnost jer su paralelno vodili parnične postupke. 'Sudski sustav zemlje je jedan, a kazneni i parnični postupci međusobno povezani, pa vođenje parničnog postupka nikako ne može biti protumačeno kao istovremena pasivnost u pogledu kaznenog postupka', napisao je sudac Abramović i potom zaključio da je ustavnu tužbu trebalo usvojiti. S njim se slaže SLAĐANA ČANKOVIĆ, odvjetnica Šarićevih koja dugi niz godina zastupa obitelji nestalih i ubijenih u ratu 1990-ih.

— Žrtva ne može biti svjesna točnog momenta kada je država postala neučinkovita jer se ona uvijek nada – kaže Čanković za Novosti. Dodaje da se žrtve koje potražuju naknadu štete, a da pri tome nemaju kaznenu presudu kojom je utvrđen počinitelj zločina, nalaze u nezavidnoj situaciji jer domaći sudovi u velikom broju slučajeve takve predmete rješavaju bez provođenja dokaza i na kraju utvrđuju da je tužba u zastari.

— Riječ je o vrlo šikanoznoj praksi. Dok je tokom pretpristupnih pregovora za ulazak Hrvatske u EU postojao vanjski monitoring hrvatskog pravosuđa, ovakvi predmeti su vrlo često definirani i dosuđivani kao teroristički akt. Međutim, sudovi su odustali od te prakse čim je nestao vanjski pritisak. U novije vrijeme ponovno se počinju javljati poneki slučajevi u kojima sudovi uvažavaju svjedoke oštećenih i prihvaćaju tvrdnje da su štetu prouzrokovali pripadnici HV-a. Sve to dokazuje da je u predmetima kao što je ovaj itekako važan politički moment – govori Slađana Čanković i dodaje da će braća Šarić uskoro podnijeti novu tužbu ESLJP-u.

STOJA TRIVKANOVIĆ, koja je preminula krajem 2019. godine, ne dočekavši pravdu zbog ubojstva sinova, također se u dva navrata obraćala ESLJP-u. Kako smo pisali na Portalu Novosti, taj sud sa sjedištem u Strasbourgu nedavno je presudio u korist pokojnice kojoj je hrvatsko pravosuđe godinama osporavalo pravo na naknadu štetu za smrt dvojice sinova, srpskih civila ubijenih 1991. u Sisku. ZORANA (23) i BERISLAVA (18) je grupa naoružanih pripadnika specijalne policije 'Vukovi', zajedno s njihovim ocem NIKOLOM TRIVKANOVIĆEM (48), 25. kolovoza 1991. prisilno odvela iz obiteljske kuće u sisačkom naselju Zeleni brijeg. Od tada se Zoran i Berislav vode kao nestale osobe, a pretpostavlja se da su ubijeni kao i Nikola, čije je izmučeno tijelo sljedećeg dana pronađeno na obali Save kod sela Gušće. Sud u Strasbourgu naposljetku je njenim nasljednicima dosudio 12.500 eura na ime naknade neimovinske štete, te 2000 eura za troškove postupka. Istom presudom odbačeni su svi argumenti Republike Hrvatske koja se protivila da Stojini unuci, djeca pokojnog Zorana, nastave postupak nakon njene smrti. ■

Rješenje kojim je odbačena ustavna tužba Šarićevih

USTAVNI SUD REPUBLIKE HRVATSKE
Broj: U-IIIBi-1966/2020
Zagreb, 20. listopada 2020.

Ustavni sud Republike Hrvatske, u sastavu Miroslav Šeparović, predsjednik, te suci Andrej Abramović, Ingrid Antičević Marinović, Mato Arlović, Snježana Bagić, Branko Brkić, Mario Jelušić, Lovorka Kušan, Josip Leko, Davorin Mlakar, Rajko Mlinarić, Goran Selanec i Miroslav Šumanović, rješavajući o ustavnoj tužbi koju su podnijeli Boško Šarić iz Novog Slankamena, Republika Srbija, Sveto Šarić iz Tivta, Republika Crna Gora i Srećko Šarić iz Splita, koje zastupa Slađana Čanković, odvjetnica u Zagrebu, na sjednici održanoj 20. listopada 2020. donio je

R J E Š E N J E

Ustavna tužba se odbacuje.

O b r a z l o ž e n j e

I. POSTUPAK PRED USTAVNIM SUDOM

1. Boško Šarić, Sveto Šarić i Srećko Šarić (u daljnjem tekstu: podnositelji) podnijeli su 14. travnja 2020. ustavnu tužbu zbog nedjelotvorne istrage vezano uz zlostavljanje i smrt njihovog oca Uroša Šarića, te također u povodu presude Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj: Rev 2516/13-3 od 2. veljače 2016. kojom je potvrđena presuda Županijskog suda u Zagrebu broj: Gžn-2059/11-2 od 9. travnja 2013., a kojom je potvrđena presuda Općinskog građanskog suda u Zagrebu broj: Pn-2028/08-14 od 2. prosinca 2010. kojom je odbijen zahtjev podnositelja za naknadu štete zbog ubojstva njihova oca.

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Sukobi organizacija koje predstavljaju kapital

PIŠE Igor Lasić

Prosvjed poduzetnika u Zagrebu (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

Kad poduzetnici marširaju

Pozicija svih poduzetnika ovisi primarno o njihovu materijalnom interesu u zadanom kontekstu. A taj kontekst određen je prvenstveno makroekonomskom strategijom i monetarnom politikom oko kojih se ogromna većina hrvatskih poslodavaca nikako ne izjašnjava, jer se isprofilirao poduzetnički sloj koji uspijeva baš u ovim okolnostima

Organizacije koje predstavljaju kapital, odnosno njegove posrednike – poslodavce, investitore – posljednjih su tjedana u izuzetnom previranju. Reklo bi se, sudeći po njima sklonim privatnim medijima, dakle gotovo svima, da se tamo sudbonosno pospremaju odnosi, i da poduzetnička klasa provodi novu revoluciju, ovaj put kontra navodnih feudalista našeg doba, političkog sloja i pridruženih mu uhljeba iz javnog sektora. I reklo bi se da, nakon naviještene opće katarze, ništa neće biti isto u tim kućama i manje formalnim grupacijama ili oko njih, a izdvojit ćemo glavne tri: Hrvatsku gospodarsku komoru (HGK), Hrvatsku udrugu poslodavaca (HUP), Udrugu Glas poduzetnika (UGP).

Prije svega, riječ je o institucijama ili udrugama podosta različitih profila, mada se nameće utisak da su jedna drugom zamjenjive, ili se isključuju po nekim karakteristikama, pa im nije strana ni međusobna konkurentnost. No vidjet ćemo da naši kapitalisti, reformski svečanoj retorici usprkos, ustvari samo preslaguju relacije u polju malo burnije, repozicioniraju uloge prema aktualnim političkim okolnostima.

HGK, naprimjer, zbog čije obavezne članarine za sve privredne subjekte – 42 kune mjesečno za najmanje – s Markova trga od prošlog tjedna dopiru sve teže riječi. Ipak, jasno je da nije posrijedi samo pitanje članarine, nego se iza kratice ove ustanove svrstalo mnogošto drugoga, političko-parazitskog i koruptivnog. Članice komore ne primaju dovoljno podrške i usluga za uplaćeni iznos, a skaredno visoka primanja njezina šefa LUKE BURILOVIĆA, te kadar od blizu 500 zaposlenih, okreću širu javnost protiv takvog modela kolektivnog zastupanja biznisa prema politici i unutar pojedinih sektora i na međunarodnom tržištu.

Pribroji li se tome opća usplahirenost zbog paralize ekonomije u paru s izostankom vedrije opipljive perspektive, proteklih dana lako je steći impresiju da je upravo HGK odgovoran za, recimo, to što nam kafedžije ne smiju prodavati napitke makar za van. S druge strane, dalo bi se pomisliti da je UGP, komori oštro suprotstavljeno udruženje, spreman za preuzimanje njenih javnih funk-

cija, ako bi se uopće zanimalo oko njih, ako smatra da je to ikome relevantnom potrebno. HGK svojim profilom, ali daleko više u teoriji, naime, značajno nadilazi ekonomsko-politički, pa i korisnički horizont prosječnog članstva UGP-a. Za taj poduzetnički format nije ni bio projektiran, onda kad je iz Jugoslavije preuzet za novo društveno uređenje, a po uzoru na slične komore u zapadnim zemljama. Baš kao ni uže specijalizirana Hrvatska obrtnička komora, ustanova srodne namjene u području manjeg poslovanja, i usporedivih reakcija u redovima svojeg obaveznog članstva kojemu bi trebala služiti.

Svejedno, HGK je pritom javna institucija, pa se njezina svrha ne može zatvoriti pukom konstatacijom da su je oteli uhljebi, a niti potreba za makroekonomijom i strategiziranjem nacionalnog materijalnog razvoja, te usklađivanjem s politikom i sustavom obrazovanja, nestaje onda kad se UGP-u prelije, da prostite, čaša. To ujedno znači da se HGK-u ne može samo tako ukinuti ni garantirano financiranje u bilo kojem obliku, nego bi od toga smislenije bilo, ako je komora iscrpila poslanje, sasvim je ugasiti.

Drugi mediji već su se pozabavili mogućnostima transformacije toga sustava u smjeru međunarodno-ekonomskih i razvojno-istraživačko-inovacijskih i prosvjetnih aktivnosti. Mi se više koncentrirajmo na postojeće ekonomske odnose koji udaraju ritam sadašnjim previranjima, i na činjenicu da je medijski dominantni sloj hrvatskih poduzetnika nezainteresiran za strateške političke postavke u domaćoj privredi. Tako je i s opozicijskim strankama koje se vehementno ukrcavaju na taj naoko pobjednički vlak, a tako je i s vladajućima ili onima koje su to bile, znamo li da im je osnovni ekonomsko-politički okvir zadan izvana.

Ono što HGK nije, a trebao bi biti, međutim, u vizuri dotičnih aktera ovdašnje ekonomske i političke zbilje osigurava barem potencijalno jedna druga organizacija, HUP. Ona je nositeljica reprezentativnosti u tzv. socijalnom dijalogu na strani kapitala, odnosno u tripartitnom Gospodarsko-socijalnom vijeću, ali se stanje u njoj trenutno opisuje samo jednim izrazom: raskol. No pripadnost udruzi, kao i članarina, tamo su dobrovoljni, i nema stranačkog zbrinjavanja kadra, pa se uglavnom previđaju neke ključne njezine sličnosti s naširoko prezrenim HGK-om.

O tome smo razgovarali s više ljudi iz HUP-a koji su odreda htjeli ostati anonimni u ovom tekstu, premda ne djeluju osobito pesimistično oko nastavka zbivanja u toj kući. HUP je prošli mjesec napustilo četrdesetak mahom većih privatnih poslodavaca, među kojima se svakako ističu Orbico, Adris i Fortenova, što se tumači kao zalazak dinosaura naspram modernih pojava tipa onih u IT-sektoru. Prvi se odlikuju čvršćim vezama s državom i posljedičnom sklonošću raznim dubiozama, dok potonji zagovaraju čisti biznis i slobodno tržište, te suzbijanje javnog sektora i potrošnje. Razmimoilaženje je bilo očito na lanjskim izborima, gdje Podravkin direktor MARIN PUCAR dolazi na mjesto predsjednika udruge s jako malenom razlikom, a uz podršku HDZ-a. Uz njega je HUP dobio i DAMIRA ZORIĆA kao novoga glavnog direktora, o čemu smo pisali u Novostima, dojmljeni karijernom putanjom toga kadra. Jer, u privatni je sektor Zorić dospio nakon podužeg operiranja u državnom, s liderskom rolom u rasturanju mirovinskog sustava, zatim kao HDZ-ov diplomat, e da bi onda prenio stečene utjecaje i poznanstva u realni sektor.

No tako je stasala golema većina naših privatnika i menadžera – drukčije teško da su i mogli – pa nikom ništa, dok vodstvima poslodavačke udruge svakako nitko nije predbacivao zbog nedostatka poduzetničkog pedigrea. Prethodni čelnici HUP-a, GORDANA DERANJA i DAVOR MAJETIĆ, primjerice, kićeni su imidžom rasnih biznismena, ali danas i oni bivaju shvaćani kao dio nepoželjnog kontinuiteta u toj organizaciji.

HUP je prošli mjesec napustilo četrdesetak mahom većih privatnih poslodavaca, među kojima se svakako ističu Orbico, Adris i Fortenova, što se tumači kao zalazak dinosaura naspram modernih pojava tipa onih u IT-sektoru

Uostalom, baš je BRANKO ROGLIĆ, vlasnik Orbica i jedna od snažnijih figura u dosadašnjem HUP-u, godinama važio za neupitnu perjanica hrvatskog poduzetništva. Ta je slika pomućena skandalom koji ga dodatno povezuje s Majetićem, a posredstvom BERNARDA JAKELIĆA, bivšeg zamjenika direktora HUP-a kojeg je 17 radnica optužilo za seksualno uznemiravanje, pa je Rogliću prioritet postala lakirovka vlastite uzdrmane reputacije. To pak nije moguće bez osjetnije kontrole HUP-a, i zato je Branko Roglić odlučio napustiti članstvo, a s njim i deseci drugih većih financijera udruge.

Govoreći tu o prevažnoj temi članarina, ne smijemo zaboraviti da veliki dio HUP-ova članstva godinama uopće nije doznačivao svoj dio novca, što relativizira priču o financiranju HGK-a. Naročito uzme li se u obzir da je HUP dugo zaobilazio obavezu podnošenja godišnjeg izvještaja o poslovanju, više fiktivno zadržavajući reprezentativnost koja valjda predstavlja glavni razlog njegova postojanja i svojevrsnog istiskivanja HGK-a s ekonomsko-političke mape RH. No grijesi HGK-a se daju na sva zvona, a konkurentskog se HUP-a prešućuju, iako njegovi članovi tek sad konsternirano otkrivaju i da je Deranji mandat produžavan mimo procedure, ili da je Zoriću status iz vršitelja dužnosti preinačen u redovni voljom Izvršnog odbora. Ili ne otkrivaju da, sve dok se Buriloviću zamjera jalova nadzorna funkcija nad rektorom zagrebačkim DAMIROM BORASOM, Majetić godinama drži savjetničko mjesto fikusa u jednoj od novinskih članica HUP-a, Hanza Mediji.

Damir Zorić, predsjednik Hrvatske udruge poslodavaca (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Raskol u HUP-u se promatra kao crno-bijela situacija, slično i njegova usporedba s HGK-om, ali relacije su daleko od tako pojednostavljenih, a onda je drukčija i pozadina sukoba. Koliko odnosi nisu jednoznačni, svjedoči jedan istup EMILA TEDESCHIJA, nezvaničnog predvodnika ili bar poklonika prevratničke struje u HUP-u, one koja je potisnula Roglića i ANTU VLAHOVIĆA, inače ne baš međusobno jako bliske. Naša je procjena da razočarani bivši članovi HUP-a, koliko god bila riječ o moćnim igračima, neće uspjeti u formiranju ozbiljnije alternative, kao što se nagađa u javnosti, jer im nedostaje kohezivnosti.

No pogledajmo zašto kohezija nije baš najjača strana ni ostatku družine: istaknuti član udruge HRVOJE BALEN je krajem prošlog mjeseca na Facebooku objavio da je HUP upravo sad, 2021. godine, 'po prvi puta u svojoj 28-godišnjoj povijesti uspio raspisati demokratske i otvorene izbore za izvršni i nadzorni odbor'. Istih dana Tedeschi u Večernjem listu odlučno izjavljuje 'da je HUP koncem kolovoza prošle godine proveo legalne i legitimne izbore, i to vrlo transparentno', te zaključuje: 'Imali smo tri kandidata za predsjednika i ja bih rekao da je to bio i svojevrsni festival demokracije koji je prošao u kompetitivnom i pozitivnom ozračju'.

Mimo teoretiziranja, apstrahiranja i moraliziranja, dakle, treba se prisjetiti da i pozicija svih tih poduzetnika ovisi primarno o njihovu materijalnom interesu u zadanom kontekstu. A taj kontekst određen je, kao i sve u ekonomiji – zanemarimo li nakratko prirodne resurse i tradicijska znanja – prvenstveno makroekonomskom strategijom i monetarnom politikom oko kojih se ogromna većina hrvatskih poslodavaca nikako ne izjašnjava. Razlog te šutnje leži pak u činjenici da se u Hrvatskoj dominantno isprofilirao sloj poduzetnika koji mogu uspjeti baš u ovim naturenim okolnostima.

Kao što smo ovdje istaknuli približno bezbroj puta, posrijedi je u prvom redu tečaj kune vezane uz euro još prije četvrt stoljeća, i bez prostora za raspravu o tome. Sve je udešeno prema diktatu globalnih centara financijske moći, kao što će biti dokazano u nešto manje od bezbroj prigoda, ali nisu pomogli argumenti o tome da monetarna politika Hrvatske izrazito koristi uvoznicima i trgovcima robom i novcem, i jednako toliko šteti proizvođačima te izvoznicima.

Obratimo pažnju na odnose u poslodavačkim organizacijama s obzirom na to: IT-sektor se može politički držati atipično, u komparaciji s drugima koji pretežno žive od izvoza, zato što i ne posluje tipično. Taj sektor, iz čije granske udruge HUP-a dolazi Balen, nije poput ostatka robnih proizvođača u RH izmučen tzv. monetarnim škarama koje u slučaju nepodešenog tečaja domaće valute trpe oni koji su prinuđeni na skuplje troškove proizvodnje kod kuće, i jeftiniji plasman vani. IT-sektor ne potrebuje sirovinu, a ulazni trošak rada ili režija mu je čak

Luka Burilović, predsjednik Hrvatske gospodarske komore (Foto: Dalivor Urukalović/PIXSELL)

Hrvoje Bujas, predsjednik Udruge Glas poduzetnika (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

manji negoli inozemnoj konkurenciji, dok mu globalna tržišna i historijsko-tehnološka konjunktura ionako idu na ruku. No moglo bi se opet čuti što o tome misli npr. VLADIMIR FERDELJI, zagrebački industrijalac i jedna od vedeta ovdašnjeg STEM-a, ali i kritičar hrvatske monetarne politike koja je ubila nacionalnu proizvodnju. A sad se prisjetimo i zakonske HGK-ove upućenosti više na izvozne aktivnosti, uz državno napuštanje izvoznika, pa će nam malo jasnija biti unaprijed prekrižena kvaliteta te organizacije.

Dio proizvođača se prilagodio jarmu: HUP je pristao uz vladinu politiku uvođenja eura koja više odgovara novoj struji negoli dosad tamo vladajućoj, ali su Vlahovićev Adris i Deranjin Tehnomont mogli zauzvrat računati na određena državna ili druga javna davanja, poput onih koja su išla kroz natječaje za istraživanje, razvoj i inovacije, s brdom novca i prstohvatom kriterija. Štetna struktura nacionalne ekonomije, s bujajućim uslužnim sektorom i gotovo posvemašnjim iščeznućem materijalne proizvodnje, sve odnose podređuje sebi, a ostalo su tlapnje i opsjene, ideološka podmetanja, politikantske manipulacije.

Dobili smo tako parazitirajući i nedjelotvorni HGK, poduzetni te prevrtljivi HUP, i UGP kao široku frontu manjih privatnika koji prezentiraju samo jednu frakciju kapitala. I nema bojazni da bi udarom na HGK mogli prouzročiti nekakvu štetu, koliko da Hrvoje Bujas i njegovi politički sekundanti smjeraju na znatno više. Otpor članarini nije samostojeći motiv, više je simbol i zalog za buduća obimnija traženja, od fiskalnih olakšica do preuređenja radno-pravne materije, itd. Ne treba nasjedati na uvriježeni narativ da su kapital i država – ova u kapitalizmu – nekakvi organski neprijatelji, samo je pitanje u korist koje struje kapitala država više djeluje, uz očekivanu naplatu političke usluge.

UGP je utoliko politička avangarda kapitala, predstraža koja će omogućiti slobodu prinudnom članstvu HGK-a, ali nije od nje moguće očekivati promjenu navedenog magistralnog pravca domaće ekonomske politike, niti se ona time ima ambiciju baviti. S tim u vezi je i rezon prema kojem bismo mogli odmahnuti rukom na takve brige kapitalista svih vrsta i veličina, jer se nas ostalih to ne tiče, problematični HGK ili HUP i slično, kad ne bi očito bilo da nam to svima kroji kapu. Zato bismo trebali obratiti pažnju i na strukturu komora, tj. njihovih članstava, među kojima se nalazi iznenađujuće mnogo samozaposlenih i samoeksploatiranih radnika s imperativom poslovanja u najisplativijem statusu, a to je npr. obrtnički, tako i privatnički. No klasni odnosi su danas razmazani do neprepoznatljivosti, i potrebna je pinceta od kriterija da se razaberu, dok u protivnom nećemo razumjeti ni položaj uberovaca kao poduzetnika u poslovnom sporazumu s partnerima iz IT-sektora. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Koliko su pandemija i potres utjecali na demografsku situaciju u Hrvatskoj?

PIŠE Dragan Grozdanić

Demografska slika i prilika

Eurostat Sisačko-moslavačkoj županiji prognozira pad broja stanovnika na oko 88 tisuća do 2050., odnosno za 39 posto u odnosu na današnji broj, kaže demograf Ivan Čipin. Generalno, postoji samo jedan demografski proces na koji možemo utjecati, a to su migracije

Centar Petrinje nakon potresa (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

OTKAKO je lanjskog marta proglašena pandemija koronavirusa, do kraja prosinca 2020. godine broj umrlih u Hrvatskoj povećao se za 13,2 posto, odnosno prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS), u odnosu na isto razdoblje 2019. umrlih je bilo 5523 više. Također, lanjskog je prosinca zabilježen dosad najveći broj umrlih u RH u jednome mjesecu, odnosno bilo ih je čak 7395, što je u odnosu na prosinac 2019. povećanje od 77,3 posto ili čak 3225 umrlih više. Ti su podaci prije svega uzbunili demografe i nešto manje, barem prema dosadašnjim reakcijama, medicinsku struku, koja očekuje da u nas pristignu veće količine cjepiva protiv Covida–19 i da počne masovnije cijepljenje.

IVAN Čipin, izvanredni profesor na Katedri za demografiju zagrebačkog Ekonomskog fakulteta, ove je podatke za medije komentirao riječima da imamo najveći broj umrlih otkako se prati statistika, odnosno da od Drugog svjetskog rata imamo najveću stopu mortaliteta od 14 promila, te da će nam se vjerojatno smanjiti i očekivano trajanje života. Obratili smo mu se stoga s uvodnim pitanjem koliko će pandemija, kojoj se malo nazire pa onda opet ne vidi kraja, dugoročno utjecati na našu ne odveć blistavu demografsku sliku. Pojasnio nam je prvo da je, ako je stopa mortaliteta osnovna relativna mjera razine smrtnosti koja pokazuje broj umrlih na tisuću stanovnika, lanjski višak moraliteta zbog pandemije stvorio negativnu razliku broja živorođenih i umrlih veću od 20 tisuća stanovnika.

Ivan Čipin (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

Anton Glasnović (Foto: Robert Anić/PIXSELL)

— Očekujem da će taj višak mortaliteta sa završetkom pandemije vjerojatno iščeznuti, no treba biti oprezan oko eventualnih srednjoročnih učinaka na mortalitet zbog otkazivanja nekih medicinskih postupaka, odgođenih dijagnoza karcinoma i drugih ozbiljnih bolesti te zastoja u preventivnim pregledima za rano otkrivanje nekih karcinoma, ili pak povećanja konzumacije alkohola i smanjenja fizičke aktivnosti zbog restriktivnih epidemioloških mjera. Sve to može utjecati na povećanje smrtnosti iznad neke očekivane prosječne razine. Pandemija će vrlo vjerojatno utjecati na smanjenje broja živorođenih, barem kratkoročno zbog značajnog pada broja sklopljenih brakova u prošloj godini – kaže Čipin za Novosti.

Povećani mortalitet u doba pandemije ne iznenađuje ni neurologa i docenta na Medicinskom fakultetu ANTONA GLASNOVIĆA, koji podsjeća da je naša brojka umrlih jednaka vrijednosti apsolutne brojke umrlih koju ima Kina s preko milijardu stanovnika, no oni, kako kaže, imaju državni, socijalistički sustav i nisu ucijenjeni sitnom kafićkom buržoazijom koja s osam posto doprinosi našem BDP-u. Nije iznenađen ni mogućnošću smanjenja prosječnog životnog vijeka. Sve to je, navodi, posljedica neoliberalnog kapitalističkog sustava i slabog javnog zdravstva, kao i države koja ne bi smjela popuštati ucjenama klijentelističkih skupina oko otvaranja li zatvaranja kafića ili bilo čega drugog u vezi preveniranja širenja zaraze; smatra da treba sve zatvoriti dok pandemija ne prođe ili dok se stanovništvo ne procijepi. Tvrdi i da komorbiditeti ne opravdaju veliku stopu smrtnosti, koju pripisuje Covidu–19. Primjerice, ljudi s komorbiditetima mogu umrijeti i od gripe, ali ne umiru jer se upravo zbog toga cijepe.

— Pa pogledajte unatrag koliko je ljudi u dužem vremenskom periodu umiralo, barem 50 dnevno i više. No zabrinjava i činjenica da nam nisu isključivo umirali ljudi s nekim od komorbiditeta. Zato se mogu složiti s konstatacijom demografa da brojni ljudi umiru puno godina ranije nego što su trebali – rekao nam je Glasnović.

Ističe primjer iz vlastite prakse u kojem su i roditelji njegovih mlađih pacijenata, nažalost, preminuli, a jedan je bio tek pedesetogodišnjak.

— Mislim da je to puno prerano, posebno za nekoga tko je bio zdrav. Očito neki ljudi imaju i genetsku predispoziciju da im virus pogodi pluća, koja im poslije otkažu. Da nije bilo Covida, to vjerojatno ne bi saznali, a ovako su, nažalost, saznali na najteži mogući način – kaže.

Dodaje da je veliku stopu smrtnosti bilo ili jest moguće prevenirati, no da je stvar u sustavu: niti smo u poziciji zaključati zemlju poput Njemačke, niti kao članica EU-a možemo kupiti rusko, kinesko ili kubansko cjepivo, što je problematično za sve države članice Unije. Umjesto da s takvom mogućnošću ugasimo vrlo brzo pandemijski požar, mi ćemo se i nadalje patiti, a ljudi će (od kojih mnogi preuranjeno) umirati na dnevnoj osnovi.

Čipina smo upitali i kako vidi nastavak demografskih trendova nakon banijskog potresa. Ističe da je prije 30 godina Sisačko-moslavačka županija imala oko 250 tisuća stanovnika, a danas tek malo više od 140 tisuća, što je pad za više od 100 tisuća stanovnika ili za 42 posto. U tom je razdoblju samo Ličko-senjska županija imala veću depopulaciju – 48 posto.

— Od ulaska u EU na području Banije zabilježen je pad broja stanovnika od preko 20 tisuća, od čega doprinos u tom padu za dvije trećine čine negativne neto migracije, dok jedna trećina otpada na negativni prirodni prirast. U tom razdoblju svake godine dvostruko je više umrlih nego novorođenih. Prosječna starost stanovništva te županije danas je oko 47 godina, a Eurostat prognozira da će do 2050. narasti na 52 godine. Eurostat također Sisačko-moslavačkoj županiji prognozira pad broja stanovnika na oko 88 tisuća do 2050., odnosno za 39 posto u odnosu na današnji broj. Nažalost, dosta toga je zadano trenutnom relativno starom dobnom strukturom stanovništva i zato je budućnost tako pesimistična – ističe Čipin.

Hrvatska je, dodaje, bila na svom demografskom vrhuncu 1990. godine i otada je broj stanovnika na silaznoj putanji. Na koncu, je li za demografsku sliku, kako neki tvrde, veći problem iseljavanje ili negativni prirodni prirast?

— Može se dogoditi da se trenutni negativan trend ublaži, ali postoji samo jedan demografski proces na koji se možemo osloniti, a to su migracije. Ne trebamo očekivati neki značajniji porast broja živorođenih koji će anulirati broj umrlih, eventualno se može smanjiti negativni prirodni prirast. Ne možemo ni značajnije smanjiti broj umrlih, ali na migracije država može utjecati. A kako? Ostavljam nositeljima vlasti da o tome odluče – kaže Čipin.

A prije takve odluke nužne su ozbiljne znanstvene, demografske, ekonomske i druge analize. Naš sugovornik izradio je demografsku simulaciju što je potrebno da se dugoročno zadržimo na oko četiri milijuna stanovnika.

— Potrebne su nam pozitivne neto migracije na razini od 10 tisuća godišnje, uz podizanje stope fertiliteta na 1,8 do 2030. godine. Do ove pandemije zadnjih smo nekoliko godina imali rast broja doseljenih, naročito iz susjednih zemalja, pogotovo iz BiH. Da nije bilo pandemije, vjerojatno bismo ove godine imali rekordni broj useljenika iz BiH, ali i iz Srbije, Kosova i ostalih zemalja s jugoistoka Europe. To su bile dominantno radne migracije. Podaci pokazuju da je 75 posto doseljenih u Hrvatsku prošle godine bilo u dobi od 20 do 49 godina, od čega su čak 90 posto bili muškarci. U 2019. kod muškaraca smo imali i višak neto migracija za 6 tisuća, no kod žena je ostvaren minus od oko 8 tisuća, pa je ukupni rezultat ipak negativan – zaključuje demograf Ivan Čipin. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

UGOVOR S ĐAVLOM

Banja Luka Burilović

PIŠE Boris Dežulović

Osim brojnih bosanskohercegovačkih menadžera, ekonomista, obavještajaca i inspektora, slavni banjalučki Univerzitet za poslovne studije završili su, eto, i neki viđeniji stupovi hrvatskog društva: recimo, jedan posve nepoznati hadezeovac iz Vinkovaca, neki Luka Burilović, nitko živ tada nije čuo za njega

PRIJE nekoliko godina, ne znam jesam li vam pričao, završio sam na sarajevskom sudu jer sam se u bosanskim novinama zajebavao s poplavom privatnih univerziteta u Bosni i Hercegovini.

'Lokalni lola iznajmi zgradu kakvog propalog poduzeća i dovede iz grada dva-tri profesora pod uvjetnom kaznom, pa dade izraditi fotografiju s rektorskim lancem i neonsku firmu za privatni univerzitet ili barem kakvu High School za Business Management, obično kršten nekim zvučnim engleskim nazivom s duplim ve i ipsilonom, ili pak po gazdi rektoru, pa ne zna čovjek iz daleka je li to univerzitet ili pizzerija', pisao sam tada. 'Što, najzad, nije čuditi, jer ih otvaraju otprilike isti ljudi. Oni kojima je nekad odlična poslovna ideja bila otvoriti fast-food blizu škole ili fakulteta, pa im koju godinu kasnije sinulo da je unosnije i lakše otvoriti fakultet blizu fast-fooda.'

Gazde tri takve privatne pizzerije, pardon univerziteta – Internacionalni univerzitet iz Travnika, Slobomir P iz Bijeljine i pizzerija Apeiron, pardon, Panevropski univerzitet Apeiron iz Banje Luke – tih su dana, naime, dobili prestižno međunarodno priznanje Socrates Award, koje na tradicionalnom godišnjem Samitu lidera dodjeljuje ugledna Europe Business Assembly iz Oxforda. Po prilici deset sekundi istraživačkog novinarstva bilo je dovoljno da se na internetu otkrije kako je ugledna oksfordska EBA zapravo obična agencija za poslovni marketing, promociju i šibicarenje, koja svoje pozlaćene medalje i uokvirene kićene certifikate dodjeljuje svakom konjokradici koji za nagradu aplicira s čitko ispunjenim formularom i tri fotografije: uz slavne bosanske pizzerije – joj mene: univerzitete! – nagrade Europe Business Assembly te su godine, recimo, dobile i druge neke ugledne azerbajdžanske, kazahstanske, moldavske i bjeloruske naftne kompanije, banke i pizzerije. Dobro, univerziteti.

Nakon tog teksta jedno od tri nagrađena sveučilišta tužilo me sudu, a parnicu sam dobio prilično glatko: u jednoj od zabavnijih epizoda iz duge povijesti mojih sudskih pustolovina po balkanskim gudurama, advokat univerziteta prišao mi je na kraju suđenja i uljudno zamolio za potpis i zajedničku fotografiju.

Zašto vam sve ovo pričam? Prije godinu dana hrvatska Agencija za visoko obrazovanje objavila je kako među dvadeset pet hiljada nostrificiranih diploma iz kojekakvih bjeloruskih i bjelosvjetskih pizzerija čak petnaest hiljada dolazi iz Bosne i Hercegovine, među tih petnaest hiljada najviše iz Republike Srpske, a među njima najviše iz Banje Luke. Među popularnijima, pak, sa stotinu i četrdeset diploma hrvatskih akademaca nalazi se i ona nagrađena pizzerija Apeiron iz Banje Luke, a gotovo dvostruko više – čak dvije stotine sedamdeset diploma – nadaleko čuveni hrvatski menadžeri zavrijedili su studirajući na još nadalekije čuvenom banjalučkom Univerzitetu za poslovne studije.

Ovo 'poslovne studije' valja, dakako, shvatiti mrvu šire nego što smo u europskom visokom školstvu to navikli: riječ je o sveučilištu u čijoj se zgradi u Ulici Jovana Dučića na trećem katu nalazi Pole Sport Studio, prava pravcata škola za ples oko šipke, a na četvrtom, recimo, La Casa Apartmani s čak četrnaest ukusno namještenih apartmana, valjda za umorne profesore, studente, rektora i plesačice.

Ta su banjalučka sveučilišta, ukratko, na tako dobrom glasu i visokom ugledu da se prošle godine zbog njihova glasa i ugleda Hrvatima ispričavao čak i vodeći balkanski konjokradica i šibicar MILORAD DODIK lično. 'Mi imamo ovdje neke univerzitete kojima su dani certifikati ranije, koji su filovali lažne

Predsjednik HGK-a Luka Burilović (Foto: Davor Puklavec/PIXSELL)

diplome. Na primjer Apeiron, ili Univerzitet za poslovne studije. Ja sam za to da se taj Univerzitet odmah zatvori, i da svi oni koji su učestvovali u tome budu krivično gonjeni. Izvinjavam se hrvatskoj državi što su iskorištene mogućnosti nekih njihovih državljana da na takav način pribavljaju diplome', rekao je u intervjuu za N1 Milorad Dodik. A on valjda najbolje zna: zloglasni Univerzitet za poslovne studije onomad je vlastitim rukama svečano otvorio.

To, dakle, da se zbog nostrificiranih diploma s tog sveučilišta Hrvatima ispričava i sam Milorad Dodik – čovjek koji je nedavno, kad su PISA-testovi otkrili kako je polovica bosanskohercegovačkih srednjoškolaca funkcionalno nepismena, katastrofalno stanje u školama riješio jednostavno spriječivši PISA-test za ovu godinu! – dovoljno govori o onoj, kako se kaže, izvrsnosti banjalučkog Univerziteta za poslovne studije. Mada još uvijek mnogo manje od njegova Hall of Famea.

Dandanas u bosanskohercegovačkim se akademskim krugovima prepričava tako zgoda kad je državna agencija poništila diplomu koju je na tom Univerzitetu povoljno kupio šef Obavještajno-sigurnosne agencije BiH: dvojica inspektora po nalogu Javnog tužilaštva došla su provjeriti njegovu spornu diplomu – u kojoj mu je, recimo, u strane jezike upisan latinski! – a gazda i rektor Univerziteta RADOVAN KLINCOV podsjetio je inspektore kako će tužilaštvo u tom slučaju, jebiga, morati provjeriti i njihove diplome.

Osim brojnih bosanskohercegovačkih menadžera, ekonomista, obavještajaca i inspektora, slavni univerzitet gazda Rade završili su, eto, i neki viđeniji stupovi hrvatskog društva: recimo, jedan posve nepoznati hadezeovac iz Vinkovaca, anonimni zamjenik načelnika općine Nijemci i sitni pomoćnik ministra poljoprivrede sa završenom višom ekonomskom školom, neki LUKA BURILOVIĆ, nitko živ tada nije čuo za njega.

Nakon što je diplomirao na čuvenom Univerzitetu za poslovne studije, u rekordnom roku položivši desetak ispita – nije poznato jesu li među njima bili i latinski jezik i ples oko šipke, a danas je nemoguće provjeriti, jer se po neobičnoj stoljetnoj tradiciji sveučilišta gazda Rade diplomski radovi nakon nekog vremena uništavaju – Luku je, što da vam kažem, baš krenulo: najprije je postao predsjednik uprave Sladorane Županja, a onda i sam predsjednik slavne Hrvatske gospodarske komore.

Dalje je bilo lako: kao boss slavne Komore, Banja Luka Burilović je postao i predsjednik Nacionalnog odbora Međunarodne trgovačke komore, i član Upravnog odbora Udruženja europskih gospodarskih komora Eurochambers, potom član nadzornih odbora HBOR-a, Ine, Podravke i Badela, te Uprave Fonda za zaštitu okoliša, a njegovu akademsku izvrsnost uskoro su prepoznali i nostrificirali i u Upravnom odboru Zaklade HAZU, te Gospodarskom vijeću Akademije tehničkih znanosti Hrvatske, okrunivši ga na koncu ni manje ni više nego titulom predsjednika Sveučilišnog savjeta slavnog Sveučilišta u Zagrebu.

Priznat ćete, nije loše za tipa koji se školovao kat ispod škole za ples oko šipke.

Kad su na koncu novinari Indexa zbrojili sve njegove plaće i naknade, ili barem one do kojih su zasad došli, i ovih dana objavili kako predsjednik Hrvatske gospodarske komore mjesečno – ne računajući dnevnice, te putne i ostale troškove – prima najmanje šezdeset hiljada kuna, Burilović je jednostavno rekao: 'S obzirom na ove okolnosti gdje ljudi teško žive, nekome to možda izgleda jako puno.'

U šezdeset hiljada kuna svoje izvrsnosti nesretni je Luka tako zbrojio sva tri hrvatska prokletstva: autentičnu hrvatsku zavist prema imućnima, autentični hrvatski jal za uspješne i autentični hrvatski kompleks od obrazovanih. Šezdeset hiljada kuna 'nekome možda izgleda jako puno', ali nikad nemojte zaboraviti da su u tu sumu zbrojeni svi oni noćni kilometri od Vinkovaca do Banje Luke, opasni gazda rektor, strogi banjalučki profesori menadžmenta i ona neizdrživa neizvjesnost pred ispit iz latinskog menadžmenta, dok hodnicima odjekuje glasna muzika postdiplomskog tečaja plesa oko šipke, a stepeništem s trećeg kata hihoćući glavinjaju menadžeri i kamiondžije sa svojim ljubavnicama.

S tog univerziteta, eto, dolazi gazda Hrvatske gospodarske komore i predsjednik Sveučilišnog savjeta slavnog zagrebačkog sveučilišta, najstarijeg u Hrvatskoj, i to je po prilici sve što čovjek treba znati za ispit o hrvatskoj državi: da joj ne moram plaćati račune i ispomagati proračun, ja o Republici Hrvatskoj do kraja života više nikad ne bih napisao ni riječi. ■

INTRIGATOR

Blokiran rektorski pulen

Vijećnici Filozofskog fakulteta nisu prihvatili godišnji financijski izvještaj v. d. dekana Miljenka Šimprage

Nije se dobro provelo dvoje kandidata za dekana Filozofskog fakulteta pred Senatom Sveučilišta u Zagrebu, o čemu smo pisali u prošlom broju Novosti, ali u međuvremenu je jako loše prošao i rektorski pulen MILJENKO ŠIMPRAGA na fakultetskom vijeću te sastavnice. Jer vijećnici Filozofskog fakulteta nisu prihvatili godišnji financijski izvještaj toga vršitelja dužnosti dekana, što je dovelo do ranije nezabilježene pat-pozicije suprotstavljenih strana. Prema statutu fakulteta, samo odbijanje automatski već znači kraj mandata za toga profesora veterinarstva poslanog da nekako pripitomi onakve neposlušnike iz Lučićeve, pa da se sveučilište i nadasve rektorat konačno vrate u svoju idilu sa žezlima i srebrnim lancima i talarima.

No problemi se umnožavaju brže negoli ih rektor DAMIR BORAS i njegovi najodaniji križari uspijevaju maknuti podalje od javnosti; aktualni primjer je afera oko rektorova zataškavanja krivnje jednog akademskog seksualnog zlostavljača. Točnije, Boras ga je bez obzira na prijavu oštećene studentice lično dao promovirati u *professor emeritusa*, ali o tome ćete nešto više imati priliku pročitati u drugom dijelu ovih novina.

Mi se ovdje vraćamo pak na spomenutu najnoviju krizu vlasti na Filozofskom fakultetu, gdje nam Šimpraga do daljnjeg ostaje totalno imobiliziran, a i ne samo on, jer će se i sam rektorat neko vrijeme zasigurno praviti neokrznutim, sve dok se pokuša iznaći dodatni prostor za manevar. Ne treba misliti da se tome dičnom skupu ikamo žuri: Hrvatski studiji, rastakanje kojih je potrajalo niz godina, preuvjerljiv je pokazatelj da nema toga strpljenja koje rektor i njegovi nisu spremni iskazati kad je u pitanju sankcioniranje bunta po iole jogunastim sastavnicama zagrebačke univerze. No ipak je činjenica i da prvi sljedeći korak u zapletu s oktroiranjem vlasti Filozofskom trebaju izvesti oni, što ih donekle nanovo izvlači na brisani prostor zbog kojeg već rogobore o medijskoj hajci i sličnim baucima, naročito zato što su već dobrano unervozili i vrh HDZ-a.

Također, Ministarstvu bi znanosti i obrazovanja također bilo pametno da iznova pomno obrati pažnju na recentne momente u okršaju između Filozofskog i rektorata, prije nego što sve ionako završi opet na sudovima, recimo upravnom pa Ustavnom. A samim fakultetskim vijećnicima koji su već dokinuli mandat nevoljenom šefu ostaje da razmotre neke pridodane okolnosti u ovoj situaciji, one kojima se šire mogućnosti za aktivniji odgovor i preokretanje ubitačne dinamike – blokadu ili štrajk.

■ Igor Lasić

Članovi Fakultetskog vijeća ispred Filozofskog (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

BORDOLINE

–Uhićeni ste zbog zlonamjernog praćenja gospodina!

Štetočina s tvrđave

Degutantan postupak MILOŠA STOJKOVIĆA, koji je svoj boravak u Kninu u sklopu humanitarne delegacije iz Srbije iskoristio za poziranje na kninskoj tvrđavi i nacionalističke izjave na svom Facebook-profilu, izazvao je nepodijeljenu osudu javnosti, uključujući srpsku zajednicu u Hrvatskoj. Podsjetimo, teolog Stojković Knin je nazvao 'srpskim i okupiranim', izjavio da 'stoji u srpskoj Krajini' i poručio 'dao Bog da jednom vratimo srpsku zastavu gdje se sada vijori hrvatska'.

Tim povodom opravdano se oglasio i gradonačelnik Knina MARKO JELIĆ, koji redovito osuđuje ispade mržnje prema Srbima, zagovara složan život i poziva Srbe da se vrate, dok je Ministarstvo za vanjske i evropske poslove uputilo protestnu notu. Stojkovićev postupak komentirao je potpredsjednik Vlade BORIS MILOŠEVIĆ. 'Mislim da je Stojković prvenstveno iznevjerio domaćinstvo domaćina gradonačelnika Knina i napravio veliku štetu Srbima i Kninu i srpskoj zajednici u cjelini. Podriva sve što brojni srpski humanitarci čine, dolaze na područje pogođeno potresom, donose pomoć, građevinski materijal, kontejnere, ne pitaju tko je tko, aktivno su se uključili SNV, SPC... Velike napore za solidarnost i dobrosusjedske odnose pojedinac za nekoliko lajkova, želeći promovirati sebe ili ne znam koga, pokušava minirati', rekao je Milošević.

Čin je također osudio predsjednik SNV-a i saborski zastupnik MILORAD PUPOVAC nazvavši ga iznimno štetnim i sramotnim. 'Govoriti ratnim jezikom, kojem nema mjesta u odnosima dviju zemalja, natjecati se u ratnim pričama i ratnim retorikama nešto je što ne može imati mjesta u današnje vrijeme jer je štetno za mlade Srbe i Hrvate, ali i za Srbiju i Hrvatsku', rekao je Pupovac medijima. 'Sramota je da se plemenita gesta podjele paketića djeci povodom praznika Svetog Save, što su podržale relevantne institucije, ocrni i kompromitira nepotrebnim, blesavim i iznimno štetnim porukama', podvukao je Pupovac.

'Svaki ovakav čin moramo osuditi i vjerovati da se ovo neće događati i nastaviti živjeti jednim ljepšim i boljim životom', izjavila je medijima saborska zastupnica SDSS-a ANJA Šimpraga. 'Tko se hoće junačiti, najbolje bi bilo da dođe ovdje, zajedno da živimo i da se zajedno borimo za bolji život Srba u Hrvatskoj', rekla je.

■ Nenad Jovanović

Marina Škrabalo, upraviteljica Zaklade Solidarna (Foto: Marko Prpić/PIXSELL)

Obnove neće biti prije ljeta

Kako komentirate reakciju države na potresom pogođenom području?

Nesnalaženju države prvih dana svjedočili smo svi. Slučaj Banije je do temelja razotkrio rasjede u sustavu civilne zaštite te izrazitu nesposobnost institucija da se povežu. Situacija se ipak popravila otkad je vodstvo preuzeo Vladin potpredsjednički dvojac, no i dalje izostaju razmjena podataka i koordinacija javnih službi. Velika želja i još veće srce građanki i građana RH uvelike su nadomjestili ono što je posao države u tim prvim danima.

Kakav je projekt pomoći Zaklade Solidarna?

Fond 5.5 djelovanje je usmjerio na hitno zbrinjavanje, stabilizaciju i oporavak – tri glavne faze svake krize. Na sramotu naše vlasti, prva faza kriznog odgovora na Baniji dosta se zakomplicirala i trajat će najmanje dva mjeseca od potresa, jer i dalje oko tisuću građana nema siguran krov nad glavom. Zato je Fondu 5.5 i dalje prioritet doprinijeti kriznom stambenom zbrinjavanju, da se u miru oporave od traume i posvete planovima obnove koji neće zaživjeti do početka ljeta. Plan je i da putem dva milijuna kuna podržimo 500 do 700 posebno socijalno ugroženih domaćinstava s jednokratnim potporama. Nadamo se da ćemo s proljećem krenuti u fazu oporavka za koju je predviđeno 55 do 60 posto svih donacija, a to je osiguranje trajnih stambenih rješenja putem montažne lokalne gradnje.

Koliko ste prikupili sredstava i kakva je suradnja nevladinih organizacija?

U Zakladu je uplaćeno preko 11,6 milijuna kuna. Ne postoji jedinstveni sustav praćenja donacija, no procjenjujemo da je prikupljeno najmanje 100 milijuna kuna iz privatnih izvora. Fond 5.5 djeluje kao podrška terenskim volonterskim inicijativama, a to su Ljudi za ljude, Sloga i Dobro se crijepom vraća te kao partner putem Koordinacije humanitaraca pri Hrvatskom crvenom križu. Blisko surađujemo i sa Srpskim narodnim vijećem, Volonterskim centrom Sisak, Udrugom IKS iz Petrinje, Udrugom slijepih Grada Siska, Lions Clubom, stručnim gradskim službama Siska i Hrvatske Dubice te s Crvenim križem i Caritasom. Nedostaje nam otvorena i brza razmjena informacija s civilnim stožerima, na čijim sastancima naša Koordinacija i dalje nije zastupljena.

■ Mirna Jasić Gašić

Osnova za mir

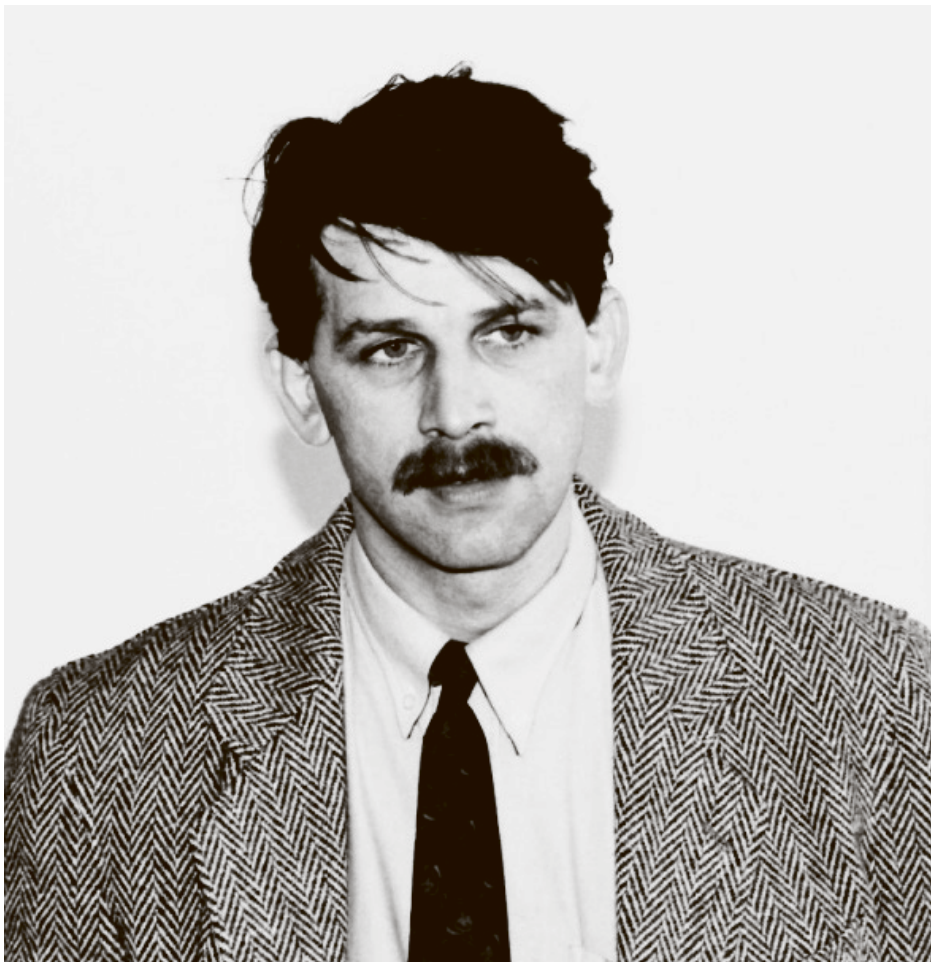

Na popisu ratnih žrtava je i šef osječke policije Josip Reihl-Kir (Foto: Nikola Šolić)

Utvrđivanje podataka o stradalima i nestalima dokumentarna je osnova za dijalog o prošlosti i jačanje pretpostavki za izgradnju održivog mira, kažu u Documenti

Tokom rata na području Osječko-baranjske županije stradalo je ili nestalo najmanje 2.119 državljana Hrvatske i još 141 građanin Savezne Republike Jugoslavije, pokazali su preliminarni rezultati istraživanja ljudskih gubitaka u ovoj županiji. Istraživanje je u okviru ustanovljavanja ljudskih gubitaka u ratu u Hrvatskoj provela Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću s partnerskim organizacijama.

— Generalni cilj istraživanja je stvaranje provjerljivog i jedinstvenog popisa svih građana Hrvatske koji su stradali na području Hrvatske ili izvan nje. Podaci su komplementarni s istraživanjima Fonda za humanitarno pravo iz Beograda, a korišteni su brojni izvori – ističe voditelj istraživanja NIKOLA MOKROVIĆ, dodajući da se podaci mogu smatrati kompletiranima za 1.391 osobu.

Što se tiče broja izvora za utvrđivanje okolnosti stradanja pojedine žrtve, za njih 655 analizirano je po šest i više izvora, za njih 568 četiri ili pet, dok je smrt 267 osoba analizirana samo jednim izvorom.

Gledajući po prebivalištu, najviše je stradalih, njih 846, iz Osijeka. Slijede Beli Manastir (397), Našice (75) i Valpovo (47). Dio stradalih je iz Vukovara (49) i Zagreba (43), dok je za 421 stradalog i nestalog mjesto prebivališta nepoznato. Najviše stradalih bilježi se u samom Osijeku i predgrađima (349), slijedi Dalj sa 149 imena, područje nekadašnje općine Osijek sa 145 i Tenja s 94 imena.

— Postoje i podaci o etničkoj pripadnosti. Hrvata je 1.046, Srba 298, Mađara 108 i 21 Rom, uz 611 osoba nepoznate nacionalne pripadnosti – rekao je Mokrović.

Po spolu, muškarci čine 87 posto žrtava, pripadnici vojski i policija 50 posto, a civili 41 posto. Postoje teškoće u vidu nepotpunih podataka, nedostupnosti izvora, različitih podataka iz više izvora, kao i nepouzdanosti svjedočenja te sudski utvrđenih činjenica i presuda.

— Na osnovu istraživanja koje Documenta i partnerske nevladine organizacije provode na područjima Hrvatske od 2009., objavljeni su podaci za 4.113 žrtava na području zapadne Slavonije i Sisačko-moslavačke županije, a na području Vukovarsko-srijemske županije stradale su 3.673 osobe. U bazi postoji 31.371 dokument, među kojima je 7.276 upitnika koje su ispunili svjedoci, a trenutno su u bazi registrirane 19.963 žrtve. U periodu od 1. marta 2018. do kraja 2020. ukupno je pomoću 10.522 dokumenta analizirano 12.503 osoba – ističe Mokrović.

— Utvrđivanje podataka o stradalima i nestalima jest dokumentarna osnova našeg javnog zalaganja za stvaranje cjelovitog institucionalnog okvira za civilne žrtve rata, za dijalog o prošlosti i jačanje pretpostavki za izgradnju održivog mira. Rane iz rata nas još muče, a zajedničko pamćenje može smanjiti otvorene rane i promovirati pomirenje – naglašava voditeljica Documente VESNA TERŠELIČ.

Među stradalima je i ime JOSIPA REIHL-KIRA, šefa osječke policije koji je ubijen 1. jula 1991., kad je išao u Tenju na pregovore o uklanjanju barikada.

— Reihl-Kira pamtimo kao onog koji je bio u misiji mira i iskoračio je prema drugoj strani jer je želio dijalog, a danas po njemu nosi ime jedna ulica u Osijeku. Na popisu je i ČEDOMIR VUČKOVIĆ koji je 31. avgusta 1991. prisiljen da popije kiselinu i bio je ubijen. Postupak protiv BRANIMIRA GLAVAŠA još uvijek traje, iako je prvostepeno i pravomoćno presuđen – rekla je Teršelič i pozvala sve građane da na web-stranici Documente provjere imena na popisu i daju neki podatak ako nedostaje, kako bi popisi bili što ažurniji.

■ Nenad Jovanović

Piši, al' plati

Vlasnici najmanje tri portala tražili su od novinara i novinarki da se obvežu kako će im dati 'na ruke' dio honorara koji bi potencijalno dobili temeljem Javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama, koji je Agencija za elektroničke medije (AEM) raspisala 21. siječnja.

Svake godine u cilju dodatnog angažmana novinarki i novinara i dubinskog istraživanja tema od javnog interesa AEM financira novinarske radove iz 16 područja, od kulture, obrazovanja, zdravstva i gospodarstva do položaja žena, ranjivih skupina i prava nacionalnih manjina, za što je ove godine osigurano 983.213 kuna. Novinari i novinarke moraju pronaći medij u kojem će radovi biti objavljeni i s njima potpisati pismo namjere. Najmanji iznos koji svaki autor može dobiti je 10.000, a najviši 30.000 kuna bruto.

Odmah po saznanju da su pojedini portali tražili proviziju, Vijeće za elektroničke medije je podsjetilo da je riječ novcu namijenjenom isključivo autorima kao poticaj za istraživačko i kvalitetno, na činjenicama utemeljeno novinarstvo. Naglasilo je da ovim projektom elektroničke publikacije bez vlastitog troška dobivaju visokokvalitetan sadržaj. Iako Vijeće nije nadležno za međusobne financijske odnose, upozorilo je da su takvi postupci duboko nemoralni i protuzakoniti te pozvali autore da takve ponude odbiju i prijave Agenciji.

— Saznali smo da je prošle godine traženo 10 posto, a sada je zatraženo da se autori unaprijed obvežu da će dati 20 posto od eventualnih sredstava. Do sada nam je taj projekt prošao bez ijedne mrlje i ne želim da na bilo koji način bude doveden u pitanje. Kolegama smo odmah našli druge portale na kojima mogu objaviti radove – kaže članica Vijeća ANITA MALENICA.

— Iznenadilo me to, ne samo na profesionalnoj nego i na ljudskoj razini. Onaj tko objavljuje njihove članke može biti presretan jer će dobiti kvalitetne priče besplatno. U takvoj situaciji tražiti dodatnu proviziju je za svaku osudu. Pridružujemo se pozovu da kolegice i kolege takve ponude prijave, a mi ćemo se pobrinuti da nađu prostor gdje će objaviti svoje radove – rekao je predsjednik Hrvatskog novinarskog društva HRVOJE ZOVKO.

■ Goran Gazdek

LEKSIKON TRANZICIJE

Socijalistički mentalitet

Socijalistički mentalitet; termin-mini sintagma koja je često prisutna, može je se nerijetko detektirati u javnosti i medijima na prostoru nekadašnje SFRJ kroz razdoblje tzv. tranzicije. Kreirana je i naširoko distribuirana kako bi služila potrebama ideološke stigmatizacije, što znači da se upotrebljava s ciljem pronalaženja, prokazivanja i ocrnjivanja svih koji navodno nisu adekvatni akteri tranzicije, to jest atavistički su relikti vrijednosno povezivi s 'prevaziđenim prošlim vremenima', sistemom socijalizma/komunizma.

U tom se smislu termin višestruko upotrebljava. Bilo da se želi etiketirati nedovoljno domoljubne, tobože nacionalno neosviještene subjekte, štoviše one koji pokazuju određeni tip sklonosti, simpatija i nostalgije prema bivšem socijalističkom sistemu i tadašnjoj državi Jugoslaviji. Ili je pak riječ o proskribiranju ljudi za koje se tvrdi da su sa svojim ideološkim, radnim, klasnim, životno-stilskim... sklonostima i pripadajućim identitetskim obilježjima 'kočničari neizbježnog'. To su oni koji navodno na različite načine, u povijesno-komparativnoj i kritičkoj perspektivi, dovode u pitanje ispravnost socijalno-ekonomskih putanja tranzicije kakva nam je servirana i kakva nam se nudi u svojoj samorazumljivosti, s karakteristikama tipičnim za iskustva (polu)perifernog kapitalizma i ideologiju neoliberalizma.

U svakom slučaju, u tako intoniranim objedama barata se vrlo simplificiranom binarnom logikom. Nju bismo mogli otprilike sažeti na sljedeći način: 'Sve ono što je bilo ranije, bilo je loše. A ovo sada možda nije dobro i idealno, ali je barem naše.' Takvo rezoniranje prepuno je propusta, pa ga je teško svrstati u kategoriju ozbiljnog 'mišljenja'. Meritumu stvari ono ne pristupa komparativno, jer da to čini, potom bi mu se ukazala kompleksnija narav povijesnih epoha, unutarnje dinamike, prijelomi i konjunkture. No to nije odlika i sklonost onih koji posežu za takvim tipom jezika, odnosno naglašeno ideologiziranog diskursa. Njihova je nakana kreirati konfliktnu društvenu polarizaciju, izvedenu za potrebe i ciljeve dnevne politike, to jest mizerno politikantstvo.

Bombastičnom, jeftinom retorikom koja je producirana na bazičnoj hegemonijskoj podlozi našeg tranzicijskog iskustva – čini je interesna sprega radikalnog nacionalizma i neoliberalizma – diskursom ove ideologije želi se pokrenuti medijsko-javni linč svih koji na bilo koji način kritički propituju trendove ove i ovakve tranzicije. Stoga nas ne treba iznenaditi naizgled neobična okolnost da se avet 'socijalističkog mentaliteta' svako toliko ukazuje na društvenom horizontu kao bauk prijetnji, kako nacionalističkim desničarima i revizionistima zdesna tako i neoliberalima u centru.

■ Hajrudin Hromadžić

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Arhitektica i aktivistkinja udruge Pravo na grad govori o svojoj knjizi i istraživanju stambenih politika

RAZGOVARAO **Srećko Pulig**
FOTO **Sanjin Strukić**

IVA MARČETIĆ
Bez kolektivnih stambenih prava ugrožena su nam i ona pojedinačna

Ukoliko nemamo kolektivni odgovor na stambeno pitanje, imat ćemo mnogostruke i brojne pojedinačne stambene tragedije u spektru od onih najstrašnijih u obliku deložacija do društvene tragedije u kojoj se cijela jedna generacija ne može emancipirati uslijed neprikosnoveno visokog troška stanovanja

RAZGOVARALI smo s arhitekticom i aktivistkinjom udruge Pravo na grad IVOM MARČETIĆ povodom izlaska njezine knjige 'Stambene politike u službi društvenih i prostornih (ne)jednakosti' krajem prošle godine.

Uz vas kao autoricu i istraživačicu, kao istraživači navedeni su i Antonija Komazlić i Antun Sevšek. Kako je izgledao sam proces nastanka knjige, s obzirom na istraživanja koja ste pokrenuli?

Radi se o tekstu koji je proizvod dugogodišnjeg rada na pitanju stanovanja u Hrvatskoj i regiji, kao i novijem istraživanju u kojem smo se KOMAZLIĆ, SEVŠEK i ja posvetili analizi institucionalnog okvira stambene opskrbe u gradu Zagrebu i mapiranju prostornih posljedica stambenih politika. Rezultati ovog dijela istraživanja pokriveni su u posljednjem poglavlju knjige koje se gotovo isključivo koncentrira na Zagreb. Antonija Komazlić, Antun Sevšek i ja pri istraživanju smo se vodili idejom da pored analize stambenog pitanja u Hrvatskoj želimo imati, na prostoru grada u kojem živimo, i prostorno-analitički uvid u posljedice stambenih politika i nadamo se da smo u tome u određenoj mjeri i uspjeli.

Javna rasprava o krizi stanovanja u Hrvatskoj zagušena je argumentima koji umjesto da raščišćavaju taj teren, idu prema njegovom zamagljivanju. Kako pristupiti pravu na stan u okviru općenitijeg procesa prava na grad?

U javnoj raspravi najčešće se, a to nije karakteristika samo Hrvatske, o stambenom pitanju raspravlja iz pozicija afekta, umjesto o konkretnim podacima rasprava je zagušena idejama o ljubavi prema privatnom vlasništvu, odnosno o tzv. odnosu našeg čovjeka prema toj vrsti stambenog statusa. Takve ocjene polaze od ideje da se stanovanje može razumjeti kroz neki kolektivni afekt, a ne kroz materijalnu potrebu.

Pristanak na privatizaciju

Počinjete s odnosom spram stambenog pitanja u Jugoslaviji, gdje je postojao stambeni fond društvenih stanova. No i tu su postojala proturječja, nepravde u politici dodjele stanova?

Počinjem s periodom Jugoslavije prvenstveno zato što smatram da je današnja struktura stambenih statusa skup svih prethodnih perioda stambene opskrbe i kao takva ne može se promatrati samo kao trenutna datost. U tekstu knjige prikazano je kako su prostorne nejednakosti koje danas živimo naslijeđene i iz prethodnih perioda. Segmenti prostorne nejednakosti koji su nastajali u Jugoslaviji također su posljedica inercije naslijeđene iz prethodnih sustava. No količina materijalne sigurnosti koju je Jugoslavija kroz svoje stambene programe osiguravala je neusporediva naspram materijalne sigurnosti koju nam današnja država nudi. Pritom ne trebamo zanemariti da je i u Jugoslaviji, s obzirom na raspodjelu stambenog prostora, postojalo nešto što se u literaturi naziva profesionalnom prostornom segregacijom, od čega su patile sve zemlje Istočnog bloka, pa i Jugoslavija, iako smo mi imali malo drugačiji sustav. Podaci u knjizi, kako oni na primjeru privrednog subjekta poput sisačke Željezare tako i do širih geografskih okvira, svjedoče o neravnomjernoj raspodjeli stambenih jedinica i stambenih kvadrata između više i visoko obrazovanog kadra i onog niže obrazovanog na štetu potonjih. No pored planske stanogradnje, u Jugoslaviji je postojao i sustav povoljnih kredita, koje su predominantno uzimali nekvalificirani radnici gradeći tako obiteljske kuće, nerijetko na rubovima urbanih cjelina.

Količina materijalne sigurnosti koju je Jugoslavija kroz svoje stambene programe osiguravala je neusporediva naspram one koju nam današnja država nudi

Devedesetih se dogodila promjena, privatizacija je izvedena pod utjecajem globalnih tendencija, šok-terapije i svega onoga što se izvana preporučivalo nekadašnjim socijalističkim zemljama. No bilo je i mnogo specifičnosti, npr. baš u Hrvatskoj. O kojim je specifičnostima riječ?

Privatizacija društvenog stambenog fonda sadrži u sebi elemente globalnog neoliberalnog fenomena ali, kao i u svakom drugom sustavu, lokalne specifičnosti. S jedne strane imamo snažnu globalnu i regionalnu kampanju za privatizacijom, a s druge pojedinačni strah od nesigurnosti stanovanja u novonastalim okolnostima. Nerijetko se danas može čuti kako je pristanak na privatizaciju bio potpun, no procjene i podaci s početka privatizacijskog procesa 1991.

NOVOSTI HOBOČIN
Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Kao da je Armagedon

Kada zbilja pomislimo što se oko nas događa, Armagedon i apokalipsa nisu nam daleko. Ova tu rupa najviše se približila kućama. Došla je do mojih stepenica, kaže Nenad Tomašević iz već čuvenih Mečenčana

IZMEĐU straha i negativnih senzacija kakve mogu izazvati samo prirodne katastrofe, našlo se posljednjih mjesec dana banijsko selo Mečenčani, smješteno između Hrvatske Kostajnice i Petrinje. Tamo je nakon razornog banijskog potresa došlo do urušavanja tla i nastanka zastrašujućih rupa u zemlji, promjera i po nekoliko desetaka metara. S ovako promijenjenim reljefom mjesta, Mečenčani su postali često svratište ekspertnih timova i televizijskih ekipa. Čak i stručnjaci iz Japana najavljuju dolazak. No za mještane Mečenčana čudo je davno prošlo, a ostao je neopisivi strah od pojave novih rupa koje se otvaraju i mjesec dana poslije razornog potresa. Zato je ovdje, kako priznaju stanovnici, kod svih u mislima prisutna jedna želja: samo da se ne pojavi neka rupa u neposrednoj blizini naseljene kuće i da ju ne proguta. Svakodnevnu borbu protiv crnih misli vodi NENAD TOMAŠEVIĆ koji je do potresa živio u kući do čijih je stepenica nastala jedna takva rupa.

— Selo živi u stalnom strahu. Kada zbilja pomislimo što se oko nas događa, Armagedon i apokalipsa nisu nam daleko. Ova tu rupa najbliže se približila kućama. Došla je do mojih stepenica. Srećom, zadnjih 15 dana miruje. Moja majka i ja inače tu živimo, ali kuća je upravo zbog rupe dobila crvenu naljepnicu i rečeno nam je da u kuću možemo ući samo nakratko – priča Tomašević. Ističe da nikada nije bilo naznaka da bi se nešto takvo desilo.

— Ova rupa se pojavila odmah poslije razornog potresa, s 29. na 30. prosinca. Svi smo šokirani ovom pojavom, pa i stručnjaci koji su ovdje dolazili. Kažu da su takvo što prvi put vidjeli i da ih zovu kolege iz Kanade, Amerike i Japana – govori Tomašević dok zajedno koračamo preko oranice do najveće, još uvijek aktivne rupe, koju su mještani već prozvali olimpijski bazen, a koja je nastala u voćnjaku druge obiteljske kuće.

— Ova zemlja jesenas je izorana kako bi bila pripremljena za proljetnu sadnju. Zanimljivo da se ova najveća rupa nije pojavila odmah poslije potresa nego 4. siječnja. Tog dana oko 10 sati ujutro, vlasnica ove parcele ušla je u kuću i kada je ponovo izašla oko 12.30, imala je što vidjeti. Ta rupa stalno je aktivna. Dio po dio zemljišta urušava se u bezdan. Proširila se još za trećinu otkako su prije deset dana stručne ekipe izmjerile dubinu koja je tada iznosila 12 metara. Pred ovolikom moći prirode, čovjek ostaje nijem – govori Tomašević dok stojimo kraj goleme jame. Gledamo kako se komadi zemlje i dalje urušavaju. Da se nove rupe u Mečenčanima pojavljuju i mjesec dana nakon potresa potvrđuje JOSIP TERZIĆ, predstojnik Zavoda za hidrogeologiju i inženjersku geologiju Hrvatskog geološkog instituta.

— S krajem siječnja imamo registriranu 71 urušnu ponikvu, kako ih mi nazivamo. U zadnjih desetak dana pozicionirali smo tridesetak novih urušavanja terena, no uglavnom u poljima. Rupe, odnosno urušne ponikve, različitih su dimenzija. Od onih promjera oko jednog metra do one najveće koja je dosegla trideset metara. Postoje i zone koje su lagano ulegle i u kojima se mogu očekivati pojave novih urušavanja – upozorava Terzić. Ističe da bi se u narednim razdobljima mogla očekivati dodatna urušavanja.

— Tijekom proljeća bit će potreban poseban oprez i praćenje uz kontinuirano istraživanje. Posebno je važno paziti nakon možebitnih velikih, čak ekstremnih kiša ili kada se naglo bude otopila veća količina snijega. Naime, u ovim krajevima su hidrološki maksimumi obično u proljeće kad ima najviše oborina te se podzemne vode kreću najvećim brzinama i s najvišim tlakovima. Ove su rupe nastale kombinacijom okršavanja i sufozije, tj. otapanjem vapnenca u podlozi i ispiranjem sitnih čestica tla koja ih pokrivaju djelovanjem podzemne vode. Potres je samo pojačao procese koji su ionako prisutni – objašnjava predstojnik Hrvatskog geološkog instituta. Poziva građane na oprez tijekom obavljanja predstojećih poljoprivrednih radova.

— Opasnost postoji. U nadolazećem razdoblju nastojat ćemo odrediti opasnije zone u kojima ne bih preporučio radove. Nadam se da će ljudima biti nadoknađeno to što neće obrađivati neke dijelove svojih polja. Ti su dijelovi terena vezani uz područja u kojima se ispod polja nalaze preferirani krški smjerovi pojačanog toka podzemne vode. Većina ponikava se otvara po takvim pravcima koje već sada prepoznajemo i moći ćemo uskoro odrediti zone povišenog rizika – kaže Terzić. Nadovezuje se na priču da se u susjednom selu Bjelovac prije više od pola stoljeća 'zemlja otvorila' pred čovjekom koji je s volovima orao zemlju pa su zajedno u nju propali.

— Te su se rupe stalno otvarale, no u puno manjem opsegu – kako veličinom, tako i učestalošću. Kada se gleda kroz geološko vrijeme, a to je puno veća skala od ljudskog života, i Pašino vrelo, vodoopskrbni izvor u zoni ovih urušnih ponikava, zapravo je nastalo na isti način – urušavanjem – napominje Terzić. Naglašava da ima još pojava povremenih vrela nastalih na isti način i da bi se zemljište i bez potresa urušilo, ali u puno dužem razdoblju – vjerojatno više stotina godina.

Nažalost, složena geološka struktura banijskog tla nedovoljno je istražena i samim time moguće slična urušavanja uslijed vapneničkih stijena u tlu, ni u drugim dijelovima Banije nije moguće isključiti u budućnosti. Kako zaključuje Terzić, za precizniju informaciju trebalo bi izraditi tzv. litofacijesne geološke karte.

■ Paulina Arbutina

Kuća mu je ugrožena zbog rupetine – Nenad Tomašević

Jama u Mečenčanima (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Hrvatska elektroprivreda je promptno sanirala štete nakon potresa

Pohvale s terena

Za radnike HEP-a imam samo riječi hvale. Potres je srušio našu trafostanicu, ali je ona premoštena, tako da imamo struje, kaže Nikola Janjanin iz Gornje Bačuge

Radnici HEP-a spajaju struju na privremena boravišta (Foto: Goran Stanzl/PIXSELL)

POTRES koji je krajem prošle godine zadesio Sisačko-moslavačku županiju izazvao je velike štete i na postrojenjima elektrodistribucijske mreže zbog čega su i neka gradska naselja po nekoliko sati ostajala bez struje. Ipak, brzom reakcijom ekipa HEP-a mreža je sanirana, a svakog dana vrši se i prespajanje kablova s neuseljivih kuća na kontejnere koji su trenutni dom za brojne porodice.

— Uslijed potresa bez opskrbe električnom energijom ostalo je oko 150.000 korisnika mreže na području Sisačko – moslavačke i Zagrebačke županije. Najveća šteta nastala je na transformatorskim stanicama i električnim priključcima. U potresu je oštećena i jedna od najvažnijih pojnih točaka na tom području – transformatorska stanica Petrinja. U potresu je uništeno ili teško oštećeno 238 trafostanica. Terenskim uvidom, šteta na distribucijskoj mreži procjenjuje se na približno 200 milijuna kuna. Još uvijek je riječ o gruboj procjeni, jer će se precizniji iznos štete moći utvrditi tek detaljnom snimkom – ističe se u HEP-ovom odgovoru na pitanje Novosti. U HEP-u ističu da se sanacija odvija u tri faze. Interventna sanacija, kojom su obuhvaćene hitne sanacije na srušenim objektima nužne za funkcioniranje elektrodistribucijske mreže, izvršena je u prvih desetak dana. U drugoj fazi koja se sada realizira, grade se u potresu porušeni objekti. Potpuna sanacija koja podrazumijeva dugoročnu stabilnost elektrodistribucijske mreže na tom području, obavit će se u trećoj fazi, čije je procijenjeno trajanje godinu dana.

— Zahvaljujući iznimnim naporima elektromontera, 48 sati nakon potresa napajanje su dobili svi korisnici gdje je to bilo tehnički izvedivo. Nakon tog roka, bez napajanja električnom energijom bili su jedino objekti u zonama potpuno uništenih i devastiranih transformatorskih stanica i dalekovoda, čija se funkcija nije mogla zamijeniti nikakvim interventnim rješenjima – naglašavaju.

Na naše pitanje tko će financirati popravke, u HEP-u ističu da su zasad sva potrošena sredstva bila isključivo njihova. S obzirom na razmjere štete na tom području, nakon preciznog utvrđivanja broja objekata i iznosa šteta, popis će biti dostavljen nadležnom Ministarstvu sukladno proceduri podnošenja zahtjeva za pomoć iz fondova solidarnosti EU.

NAGLAŠAVAJU da su u toku priključenja na mrežu privremenih smještajnih objekata, sanacija i popravak mreže koji ekipe HEP ODS-a (Operator distribucijskog sustava) provode svakog dana u smjenama i vikendom.

— Do polovine siječnja je na mrežu spojeno više od 600 privremenih smještajnih objekata, a radnici HEP ODS-a obavljaju radove u najkraćem mogućem roku, ističu u HEP-u i dodaju da se broj povećava sukladno broju kontejnera koji dolaze u okviru pomoći. HEP stradalom području pomaže i otpisom troškova za isporučenu energiju za prva tri mjeseca 2021. Otpisat će se i potraživanja u vezi s premještanjem priključaka na elektroenergetsku mrežu zamjenskih objekata na privremeni smještaj, uključujući izgradnju novog priključka na istoj lokaciji te kasnije premještanje priključka za potrebe napajanja obnovljenog, odnosno novog objekta. U navedenim općinama i gradovima, HEP Toplinarstvo također će otpisati potraživanja domaćinstava s navedenih područja. Aktivisti na terenu potvrđuju da je HEP u ovoj situaciji reagirao više nego profesionalno.

— Struje ima u svim selima oko Gline. Dio trafostanica je oštećen ili srušen, ali su tamo gdje se moglo transformatori zamijenjeni ili su ti objekti premošteni – ističe za DUŠKO ŽARKOVIĆ koji je uključen u akciju 'Banija je naša kuća'. Ističe i da je dio bandera napukao, ali se nisu srušile i s obzirom da vodovi nisu presječeni, bit će sanirani kasnije. Iako se u kontejnerima može grijati samo na struju što povećava potrošnju, za sada nema žalbi zbog prekida. Aktivistica SNV-a LJUBA VRGA potvrđuje da je pitanje struje riješeno, ali da su se pojedinci žalili na nizak napon.

— Na području Siska svi su imaju struju, bilo da im je priključak na kući ili kontejneru – ističe MIRJANA OLUIĆ i dodaje da su u selima oko Siska postavljena za sada tri kontejnera. Ali zato su u Sisku, na tri lokacije formirana kontejnerska naselja s po 20 do 30 objekata priključena na mrežu. Na brdskom području općine Sunja gdje ima sela sa srpskim stanovništvom zabilježene su štete, ali se i tamo situacija poboljšava. MARIJANA RISTIĆ, tajnica VSNM-a Sisačko-moslavačke županije ističe da je pitanje snabdijevanja električnom energijom riješeno. Kvarovi su otklonjeni, tako da samo u selu Jošavica na području Petrinje struju nije imao dio domaćinstava, ali se i to otklanja.

— Za radnike HEP-a imam samo riječi hvale – kaže predsjednik VSNM-a Petrinja NIKOLA JANJANIN iz Gornje Bačuge.

— Potres je srušio našu trafostanicu, ali je ona premoštena, tako da imamo struje, a sama trafostanica se obnavlja. Imali smo neko vrijeme nešto niži napon ali je problem otklonjen – priča Janjanin.

■ Nenad Jovanović

Usput se radi i reelektrifikacija

Radovi na elektro mreži na području Banije mogli bi biti prilika i za sanaciju mreže u HEP-ovom programu Sanacije i obnove, odnosno re-elektrifikacije sela koja su nakon Oluje ostale bez struje.

- Na području obuhvaćenom potresom, za 2021. smo planirali radove na sanaciji mreže u mjestima Mali Obljaj na području Gline s pet priključaka, i s po jednim priključkom u selima Majske Poljane, Drenovac Banski, Bijele Vode, Čavlovica, Donji Kukuruzari i Dragotina. Ukupna vrijednost radova je 3.300.000 kuna. U toku su procjene kolika su oštećenja navedenih objekata i da li će biti dodatnih troškova – kaže za Novosti koordinator za sanaciju i obnovu BRANKO JURIŠIĆ. Važan je nastavak radova na tom programu u drugim županijama.
- Iz ugovora o financiranju S10 Programa za 2019 – 2021. ostalo je da se riješi naselje Parčići u općini Kistanje s 22 priključka. Razlog za ovoliko dugo postupanje je usuglašavanje stvarnog stanja na terenu sa stanjem u katastru u Kninu gdje je predmet ležao oko godinu dana, a ovih dana očekujemo građevinsku dozvolu i početak radova. Na području Elektro Like radovi se nastavljaju na lokaciji Bušević kod Donjeg Lapca gdje je 50 posto radova dovršeno – ističe Jurišić. Dodaje da se ljudi koji na to imaju pravo, još uvijek javljaju za priključke na području cijele Hrvatske osobno ili uz pomoć predstavnika lokalne zajednice.

Дејан Михајловић,
начелник Крњака

Сто година небриге

Потребе за помоћи су големе, јер су и штете јако велике

Како с начелничке позиције и као агилни хуманитарац видите актуално стање везано уз потрес на Банији?

Након каотичног почетка, сада се све доводи у одређене оквире. Тако је устројена расподјела помоћи од државне до локалне разине, на којој се евидентирају потребе и штете те процјењује на који ће се начин најбоље помоћи. Све је, дакле, пуно боље организирано него првих дана, када су људи помагали под утјецајем емоција, али стихијски. Потребе за помоћи су големе, јер су и штете јако велике: осим оних на објектима и другим материјалним добрима, пуно ће људи требати психосоцијалну помоћ. Ваљат ће се итекако ангажирати на обнови и градњи инфраструктурних објеката, како би нове генерације биле спремне одговорити изазовима времена, не допуштајући притом да Банија буде онаква каква је до потреса била. Сами смо свједочили колико је ово подручје било девастирано, понајприје демографски, а овај ће потрес засигурно убрзати исељавање. На свима нама је да то смањимо, а то ће бити могуће тек стварањем бољих животних увјета за све људе, од становања и запошљавања до образовања и здравства те свих осталих потреба. Пред државом је дакле врло захтјеван процес ревитализације проблематичног подручја, па доиста треба пронаћи права рјешења за те изазове. Сада је стамбено питање најугроженијих привремено ријешено, али то није ни близу задовољавајуће мјере, поготову стога што је и прије потреса било јако упитно: пуно је људи живјело у рушевним и по живот опасним објектима, а до тога је добрим дијелом довела небрига свих власти и држава у најмање стотину година.

Изузетно пуно људи одазвало се хуманитарним акцијама: како то коментирате?

Одзив је био изнад свих очекивања, људи су стварно жељели помоћи: очито је карактеристика свих славенских народа да реагирају импулзивно, и у позитивном и у негативном смислу. Сада је помоћ, јасно, била изузетно позитивна, али то може бити добро само до одређене мјере – ако се та мјера прије ће, помоћ постаје проблематична. Мора се пажљиво разграничити што може и треба да уради појединац, а што држава и њезине институције: тек се тако могу постићи жељени резултати. Буде ли сватко радио у својој режији, уз своје главе и по својој памети, мислим да ће се ионако тешка ситуација само додатно закомплицирати.

Српска се заједница исказала кроз акцију 'Банија је наша кућа'?

Точно, СНВ се максимално ангажирао по питању ублажавања посљедица потреса и рјешавања основних проблема људи без обзира на њихово етничко поријекло, вјерску припадност, доб и спол. То је за сваку похвалу и цијелој Хрватској представља примјер како треба живјети и понашати се. Ваља подсјетити да је у све то СНВ уложио пуно властитог новца, али и стварао контакте да се осигура помоћ из других извора – како хрватских, тако оних из Србије и Републике Српске. Таква помоћ није небитна, њоме се бројним људима помогло да санирају кровове и димњаке те су осигурани контејнери, грijалице и агрегати за оне који су највише страдали. Потпредсједник Владе Борис Милошевић и државна тајница Споменка Ђурић свему су дали велик допринос, посебно координирајући рад државних институција како би помоћ праводобно и што прије допрла до оних којима је доиста потребна те како би штете и дезинформације биле сведене на најмању могућу мјеру.

Ствара ли се у овим околностима и клима кроз коју би се помогло обнови господарских активности?

Тренутачно се пописују штете на ОПГ-овима, а најављен је и натјечај за мјере потпоре везане уз обнову пољопривредног земљишта и производних потенцијала, који ће бити расписан управо за потресом погођена подручја. СНВ и све заједници блиске организације укључит ће се у то да се што више ОПГ-ова информира о тим мјерама и праводобно пријави на натјечај. Поред тога, помоћи ће им се у расписивању пројеката. Јер, не приступимо ли тој обнови активније, цијели ће простор додатно опустјети, а тада никаква помоћ неће получити резултате.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

пп Динара – потицај за развој

Након више од десет година настојања, Парк природе Динара бит ће формално и правно проглашен у Сабору. Ову вијест за локално становништво, туристе, али и потенцијални темељ за развој Далмације, саопћила је у петак, 29. јануара Ања Шимпрага, СДСС-ова саборска заступница. Она је подсјетила да се ради о простору који се протеже на готово 63.000 хектара и обухваћа подручје Шибенско-книнске и Сплитско-далматинске жупаније.

Заштитом се настоје очувати природне значајке појединог подручја, навела је заступница. Шимпрага је објаснила да у категорији парка природе то значи потицање кориштења простора на традиционалан начин, у складу с потребом очувања његових највреднијих дијелова за будућност. Из тог је разлога, према њеним ријечима, управљање заштићеним подручјима сложен и активан процес унутар којег је потребно континуирано пратити све активности на том подручју те их према потреби прилагођавати новонасталом стању.

— Вјетар у леђа требамо дати онима који размишљају о сточарству, пчеларству и узгоју љековитог биља јер тржиште вапи за оваквим квалитетним домаћим производима. Проглашењем Парка природе ово ће подручје добити прилику за развој у складу с очувањем природних и културних вриједности. Заштита ће олакшати приступ структурним фондовима ЕУ-а за потицање дјелатности у складу с циљевима очувања доброг стања околиша – рекла је Шимпрага.

Општина Кијево 2007. израдила је прву студију у томе смјеру. Шибенско-книнска жупанија и ова општина још су 2010. суфинанцирале израду стручне подлоге за заштиту Динаре. Парком природе Динара бит ће заштићени динарски пашњаци. Уредбом Владе одредит ће се сједиште парка природе Динара, а Шимпрага је истакнула напоре Општине Кијево, Града Книна и Жупаније од којих је покренута иницијатива. На споменутом подручју налази се највиши врх Динаре, као и извори ријека Крке и Цетине. Шимпрага је рекла да је установу потребно што прије основати како би се придонијело квалитетнијем управљању будућег Парка природе, а тим чином помогло би се снажнијем развоју Кијева, Врлике, Цивљана, Сиња, Книна и осталих мјеста.

— Недавно је ХРТ радио прилог о посљедњим пастирима на обронцима Динаре, о Анђелку из Врпоља и Петру из Полаче. Надам се да они неће бити посљедњи. Динара је планина која живи с човјеком, која је прехрањивала, одгајала многе генерације. Зато сам сретна што можемо подржати и прогласити Парк природе Динара, јер становништво у том крају то заиста заслужује – закључила је Шимпрага.

Банији треба индустријска револуција

У Сриједу, 27. јануара саборска заступница Драгана Јецков говорила је о Приједлогу националне развојне стратегије Републике Хрватске до 2030. године. Осврнула се на извјештај Министарства регионалног развоја који је, како је рекла, најважнији економски и реформски документ којим би требало одредити квалитету живота у Хрватској. Јецков сматра да је негативна демографска слика један од већих изазова у држави те да Хрватска мора проводити демографску политику ради повећања стопе фертилитета те стварања потицајног друштвеног и економског окружења за останак. Из перспективе националних мањина важан је стратешки циљ под бројем 12. који се односи на развој потпомогнутих подручја и подручја са развојним посебностима.

Тужна свакодневица Петриње
(Фото: Роберт Анић/PIXSELL)

— Кључну улогу у побољшању ситуације у овим подручјима имат ће интегрирани приступ улагањима у заједничке развојне иницијативе више јединица локалне самоуправе. Притом ће се задржати средишња улога малих градова који се сматрају генераторима развоја у срединама погођеним негативним демографским и господарским кретањима – казала је Јецков.

У овој стратегији посебно се истиче Банија и проблеми продубљени недавним потресом. Јецков сматра да није довољно да се само кроз посебне програме обнове и санирају јавне инфраструктуре приватних и пословних објеката. Истакнула је да је Банији и прије потреса био потребан преображај, 'мини револуција у индустријском смислу', како би се претворила у боље мјесто за живот.

Навела је да је, иако су циљеви Националне развојне стратегије квантифицирани, потребно направити план активности како би та стратегија заживјела у пракси. Јецков је додала да ће Клуб заступника СДСС-а подржати Националну развојну стратегију до 2030.

■ Ања Кожул

Nastavlja se dostavljanje pomoći svih vrsta na potresom pogođeno područje

Nakon napada na radnike Hrvatske elektroprivrede u Pakracu

Stižu novi kontejneri

U sklopu akcije 'Banija je naša kuća' užurbano su tokom snježnog vikenda dostavljani novi kontejneri

U SKLOPU humanitarne akcije Srpskog narodnog vijeća 'Banija je naša kuća' u Lekenik su prošli tjedan dopremljeni prvi kontejneri iz donacije ambasade Republike Srbije u Zagrebu, koje je, zajedno s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Beogradu, od početka uključeno u SNV-ovu akciju. DAVOR TRKULJA, otpravnik poslova ambasade Republike Srbije, svečano je zamjenici predsjednika SNV-a DRAGANI JECKOV uručio donaciju od dva stambena kontejnera. Radi se tek o početku, istaknuto je na primopredaji, s obzirom da iz privatne donacije, preko srpske ambasade u Hrvatskoj, u lekenički kamp Stožera civilne zaštite za otklanjanje posljedica potresa stižu još 23 kontejnera, ukupne vrijednosti oko 100.000 eura. U Lekenik su stigla prva dva iz te donacije koja će uključivati privremeni smještaj od šest kvadratnih metara sa sanitarnim čvorom i instalacijama, tako da se odmah u njima može živjeti. Nabavljeno je još šest većih, od devet metara, koji imaju još dvije prostorije. Dragana Jeckov rekla je kako se pomoć u prvim danima katastrofalnog potresa ne zaboravlja i izrazila zahvalnost za uplaćena sredstva.

U sklopu akcije 'Banija je naša kuća' užurbano su tokom snježnog vikenda dostavljani kontejneri kao privremeni smještaj nastradalom stanovništvu Banije. Terenske aktivistkinje SNV-a DAJANA ŽARKOVIĆ (Glina) i MILIJANA NOŽINIĆ (Petrinja), zajedno s predsjednikom SNV-a, saborskim zastupnikom MILORADOM PUPOVCEM i konzulom Republike Srbije u Vukovaru MILANOM ŠAPIĆEM, dostavile su u nedjelju kontejnere donirane iz Konzulata Republike Srbije u Vukovaru u banijska sela Luščani i Majske Poljane koje su dobile obitelji VILUS i PASPALJ. Posebne SNV-ove radne grupe na terenu sa sanitarnim čvorovima također opremaju kontejnere koji su u prvom naletu dostavljeni unesrećenima.

Donacija Ambasade Republike Srbije u Zagrebu

Nakon što je prije dva tjedna u Petrinji otvoren humanitarni punkt Srpskog narodnog vijeća, otkud se koordinira rad aktivista i volontera za to područje u akciji 'Banija je naša kuća', svoj centar dobila je i Glina. Za razliku od Petrinje, gdje je centar improviziran u dva kontejnera, u Glini je smješten u obiteljskoj kući obitelji Mrkalj koja je ustupljena na korištenje. Banijsku kuću, kako je neformalno nazvana, obnovio je SNV zahvaljujući donacijama.

U Centru će građani moći dobiti besplatnu pravnu pomoć i prijaviti štetu od potresa, s obzirom da je iskustvo s terena pokazalo da je ključan živi kontakt i pomoć u ispunjavanju obrazaca, posebno za starije stanovnike. U Banijskoj kući bit će i sjedište SNV-ovog projekta 'Od vrata do vrata'.

U okviru projekta, koji financira Europski socijalni fond, SNV-ovi aktivisti predvođeni Ljubom Vrgom, Tatjanom Dragičević, Dajanom Žarković, Nikolom Puharićem i drugima, neumorno obilaze ovaj kraj i nakon potresa, pomažući starijima ne samo da odu liječniku, podignu mirovine ili plate račune, nego i da se međusobno druže. Kuća će biti i jedan od centara raspodjele humanitarne pomoći na Baniji, koja je nakon potresa iznimno važna za održavanje života u ovom kraju i centralno mjesto za sve informacije vezane uz dodjelu.

Da je humanost važnija od svega na najbolji način, prošle subote su dokazali najmlađi Križevčani koji su u ime dječjeg Gradskog vijeća Grada Križevaca pokrenuli akciju prikupljanja paketa pomoći za djecu Gline. Doniran je veliki broj paketa koji su sadržavali hranu, odjeću te druge potrepštine. Dječja gradonačelnica IVANA NOVOSEL javnost je obavijestila da će prikupljanje pomoći biti nastavljeno. Križevački gradonačelnik MARIO RAJN je zahvalio djeci na organizaciji i obećao ih u budućnosti podržati.

Udruga 'Kordunašica' pokrenula je humanitarnu akciju 'Za djecu Korduna i Banije', u sklopu koje se prikupljaju novčana sredstva za kupovinu prijenosnih računala školarcima s područja pogođenog potresom. Kako bi đaci mogli uspješno pratiti *online* nastavu. Već je isporučeno prvih pet laptopa u vrijednosti od 20.000 kn u Vrginmostu, Malom Gradcu i Kostajnici. Predsjednica Kordunašice TATJANA VLAČIĆ VUJIČIĆ kaže da su se u akciju uključili redateljica DANA BUDISAVLJEVIĆ i njen otac BOŠKO. Uz njihovu i pomoć njihovih prijatelja, do subote je prikupljeno 15.255 kn, odnosno 27 uplata. Kordunašičini članovi i prijatelji su skupili 5.100 kn.

— Javila sam se potom gospođi Vlačić, aktivistu DANIJELU PAVLIĆU i novinarki MAJI SEVER, za koje sam znala da imaju poveznicu s pogođenim područjem u želji da pomognem, kao i tisuće drugih građana Hrvatske. Moj tata Boško Budisavljević je okupio malu grupu donatora, svojih prijatelja i poznanika – kazala je Dana Budisavljević. 'Kordunašica' poziva sve ljude dobre volje da se priključe ovoj akciji koja za cilj ima kvalitetno praćenje nastave i što uspješnije školovanje djece.

■ A. Kožul, G. Borković, Z. Vitanović

Osuda pakračkog bombaša

Izražavamo nadu da suludi čin pojedinca neće ugroziti dosadašnji suživot, saopćio je dogradonačelnik Pakraca Nikola Ivanović povodom napada na radnike HEP-a

U IME Vijeća srpske nacionalne manjine Požeško-slavonske županije i kao zamjenik gradonačelnice Pakraca izabran ispred srpske manjine, NIKOLA IVANOVIĆ najoštrije je osudio napad bombom građanina srpske nacionalnosti Milorada A. (71) na radnike HEP-a. Ivanović je napad nazvao suludim činom pojedinca koji je iz samo njemu poznatih razloga teško ranio dvojicu radnika HEP-a.

— Ovim činom pojedinca, koji je pripadnik srpske manjine, ne želimo da se ugroze dobri međunacionalni odnosi među stanovništvom Pakraca, znajući činjenicu teškog stradanja ovoga grada tokom ratnih dešavanja. Izražavamo nadu da ovaj suludi čin pojedinca neće ugroziti dosadašnji suživot na ovom području i nivo suradnje u gradu, županiji i državi jer zajednica ne može nositi odgovornost za ovaj tragičan događaj. Nadamo se da će ozlijeđeni radnici biti dobro i da će se brzo oporaviti. Ističemo jako dobro suradnju koju imamo sa HEP-om u pogledu re-elektrifikacije preostalih sela bez električne energije, te je stoga naša žal još veća – stoji u Ivanovićevom saopćenju.

Poprište napada na radnike HEP-a (Foto: Ivica Galović/PIXSELL)

Podsjetimo da je prošlog tjedna u Pakracu, 71- godišnji muškarac koji je kasnije uhvaćen, bacio eksplozivnu napravu na trojicu radnika HEP-a koji su mu došli isključiti električnu energiju i pritom ih ranio.

Napad je osudio i ministar gospodarstva i održivog razvoja TOMISLAV ĆORIĆ, upozorivši nedopustivim da postoje i oni koji u komentarima na mrežama nalaze opravdanje za taj čin.

■ N. J.

NOVOSTI НОВОСТИ

ПРИВРЕДНИК

#1103, petak, 5. veljače 2021.

#149
Издаје Српско привредно друштво 'Привредник'

Утемељено 1898.

Потрес и корупција

Док снијег ових дана затрпава порушену Банију, скривајући накратко сав хорор који је иза себе оставио недавни разорни потрес, бројни њени становници, који дане и ноћи проводе у скученим контејнерима, питају се када ће поновно добити свој кров над главом. Почетак обнове Баније, друге у посљедњих двадесет година, још није на видику. Мјесец дана послије потреса, Банија полако, али сигурно ишчезава из фокуса јавности, а будно око грађана који су реагирали на сваку неправилност у данима након катастрофе замјењује хладна рука хрватске бирократије. Како је то изгледало када је посљедњи пут бирократија, утјеловљена у Министарству обнове и градитељства, обнављала куће по Банији имали смо прилику видјети када су се почеле појављивати озбиљне и тешке оптужбе о квалитети изведене градње, крађи материјала и свеопћој корупцији која је пратила процес обнове 1990-их, што је могло однијети и више живота него што их је однио сам потрес. Врло брзо су из мрачних архива почели излазити конкретни докази да је обнова била коруптивна. Јавни притисак натјерао је и пословично спори дорх да се огласи и покаже некакав знак живота, више од двадесет година од догађаја за које постоје свједоци и докази уредно спремљени у архивима министарстава и других државних тијела.

Потрес је темељито растресао политичке структуре у читавој регији, а на површину су изашле бројне макинације локалних градоначелника, жупана и иних властодржаца. У неколико дана на површину је изронило више корупцијских афера него што их је на подручју Баније виђено посљедњих 20 година. Гњев грађана био је превише чак и за владајућу партију, па је потрес сасвим изгледно ставио точку на каријеру сисачко-мославачког жупана. Но унаточ свему, свим скандалима и објелодањивању срамотних коруптивних радњи, јавном срамоћењу, привођењу и пресудама, корупција је у Хрватској да би ту и остала. Године пролазе, али знакови да борба против корупције даје икакве резултате не постоје. Најбоље о томе свједоче ставови грађана, а и тешко би се нашао нетко тко вјерује да, након свега, нова обнова Баније неће бити премрежена коруптивним диловима, намјештеним јавним натјечајима, малверзацијама с материјалом и грађевинском опремом. У Хрватској, поготово на локалним разинама власти, али и у државним подузећима, једноставно не постоји страх од правосудних санкција за коруптивна дјела. Потенцијална корист од корупције и даље надмашује могуће казне па бројни моћници који надзиру десетке милијуна куна врло лако посежу за јавним средствима као да су њихова приватна, одржавајући тиме већ десетљећима непрекинути ланац корупције.

Да је тому недвојбено тако и да се не ради о дојму неупућених грађана, како то подцјењивачки знају сугерирати водећи људи извршне и правосудне власти, доказао је ових дана, по тко зна који пут, и Транспаренси интернешнл који је изашао с годишњом листом индекса корупције. Хрватска је изједначена с Кубом и Бјелорусијом, познатима по свеопћој корупцији и распаду већине јавних сустава. Овакве компарације можда и најбоље оцртавају слику пропадања јер Хрватска је давно напустила друштво и оних иоле пристојних држава па су сада испред нас и Руанда и Јордан, што открива нове разине дна које смо досегли.

Једини спас за порушену Банију и људе који су у потресу остали без свега данас је изразита осјетљивост јавности и грађана, својеврсни јавни надзор који може, до одређене разине, спријечити понављање сценарија од прије двадесет година. Изложеност јавности, а томе смо свједочили у протеклих мјесец дана, локалне моћнике врло брзо претвара у уплашене и немоћне државне службенике који су присиљени прећи у дефензивни став и немушто бранити десетљећа малверзација, незаконитости и самовоље. Све чешће су заваљујући јавности присиљени одступити, сретни ако задрже оно што су годинама незаконито стјецали. Обнова Баније бит ће нови велики тест (не)отпорности на корупцију, а због људи који данас у том снијегом затрпаном крају чекају своје домове остаје нам грађански мотрити и спријечити да преко њихових леђа израсту неки нови тајкуни.

■ Душан Цветановић

Борба обесправљених

Она позната досетка у којој се субјекат нуди да 'погледа' иако нема докторску диплому ових је дана на овим нашим просторима доведена до крајњег апсурда. Код нас нико није чак ни погледао, а сви дају дијагнозе. Пресуде, оцене, мишљења, терапије... Па и они који се ограђују тиме да 'нису погледали', опет имају шта да кажу и не одбијају да одговарају и коментаришу. Ради се, наравно, о филму 'Дара из Јасеновца' редитеља предрага антонијевића, који не престаје да узбуркава јавност откако је кандидован за Оскара. Болне историјске теме, иако легитимна филмска инспирација, осетљиво су тло, подложно манипулацији и врло често вануметничком приступу и приказу, а поготово критици. Овакви филмови лако мобилишу оне најниже, племенске нагоне и подстичу поларизацију на 'ми' (који никад нисмо у довољној мери приказани као жртве и страдалници) и 'они' (који никад нису у довољној мери сатанизовани). Како било, док нам се свима не укаже прилика да заиста погледамо филм и проценимо његову уметничку вредност, имали смо прилике (и још увек имамо, на платформи ртс Планета) да погледамо једно недавно врхунско остварење седме уметности, које се такође реферише на историјску тему.

Ради се о серији 'Кости' сценаристе николе коље пејаковића и редитеља саше хајдуковића. 'Кости' представљају наставак хваљене телевизијске серије 'Месо' и заједно чине прва два дела најављене 'Бањалучке трилогије', а настале су у копродукцији бањалучке куће Босонога и Радио-телевизије Србије. Критика је једногласна у похвалама свих аспеката овог телевизијског остварења, а чак га је и светислав басара који, како је рекао, не мисли да ишта добро може доћи из Назарета и Бањалуке, похвалио и топло препоручио. Оно што је поред изврсне глуме, прецизне и ефектне режије и врхунског сценарија за ову серију карактеристично јесте то да је она једна од ретких која скреће пажњу на трауме и последице које прате људе који су током ратова деведесетих остали без својих домова и прошли избегличко искуство.

Радња серије је смештена у Бањалуку коју на свим нивоима разједају криминал и корупција. Поигравајући се са насловом сезоне, Пејаковић своја два главна јунака назива истим именом – Коста. Коста Говоруша (глуми га јово максић), избеглица из Крајине, неснађени маргиналац животари у мемљивом подруму, од данас до сутра радећи физичке послове, без амбиција и затворен у себе. Говоруша је урбана легенда јер је као дете спасио сестру и возио ауто из Книна ка Бањалуци за време Олује. Глумац Јово Максић је, како је више пута истицао, ову улогу доживео прилично лично јер је и сам, пореклом из Босанског Грахова, избегао током Олује. Говоруша ћутке трпи и посматра неправде, међутим, као што и мото серије гласи 'све има тачку пуцања', и он у једном тренутку пуца, а главни окидач је било силовање исте те, рођене сестре. Почиње да убија, најпре силоватеља, а онда и бахате, корумпиране, оне који 'то заслужују'. Други Коста, политичар у успону Коста Гајић (глуми га љубиша савановић) и његова супруга Зорица (милица јаневски), директорка маркетиншке агенције, припадају бањалучкој елити. Гајић постепено гради политичку каријеру, од службеника до министра полиције. Међутим, исти тај извитоперени систем чији је он миран и послушан следбеник довешће и њега до тачке пуцања, те ће и сам окрвавити руке.

Серија је заправо прича о томе како се постаје злочинац, шта је то у људској психологији што поштеног и добронамјерног човека, какви су обојица протагониста, наведе да узме правду у своје руке. То је и прича о борби обесправљених, о покајању, али и сликовит приказ једног (не)времена. То је и прича о траумама из детињства које обликују човека. Али никако црно-бела прича која поједностављује избегличко искуство, јер међу истом том популацијом чији је репрезентативни представник Говоруша има и ратних профитера, квазидомољуба који инструментализују судбину својих сународника.

Најзаслужнији за овако успелу, вишедимензијалну карактеризацију ликова, којима не само да верујемо већ их подржавамо на сваком кораку, па можемо и да затекнемо себе како разумемо, чак и одобравамо њихово 'дељење правде', дефинитивно је вишеструко талентовани Никола Пејаковић. Редитељ, глумац, сценариста, музичар, подједнако успешан на свим пољима и ретко надарен уметник. Наслови 'Ми нисмо анђели', 'Устаничка улица', 'Лепа села лепо горе', 'Ране', 'Небеска удица', 'Сложна браћа', 'Вратиће се роде', 'Месо', само су део његовог опуса, а по његовом сценарију управо се снима и филм о томи здравковићу.

'Од мене више нећете јавно чути критику ниједног српског политичара на врху. Не желим да се наши непријатељи веселе гледајући наше свађе и сукобе', рекао је Пејаковић у једном недавном интервјуу. А онда је филмским језиком у овој серији упутио најоштрију критику и политичарима и читавом том владајућем систему који је уској спрези с криминалом и који је дубоко корумпиран, компромитован и труо. Пејаковић у самој серији утеловљује свештеника Драгана, својеврсног резонера, повезницу међу свим ликовима. Иако је негирао да је ту улогу писао баш за себе, имајући у виду његов специфичан животни пут у којем је вера била прекретница и спас од пакла наркоманије, као и нетипичну попадију којом је свог лика оженио – хив позитивну наркоманку, тешко је поверовати у ове коинциденције. 'Свештеници су код нас углавном карикатуре, типизирани ликови. То сам хтео да избегнем и да вратим попове у народ, у филм, да се тај срамни партизанско-булајићевски начин и обичај портретисања православних свештеника прекине', рекао је Пејаковић у једном другом интервјуу.

Своје познавање људске душе и најтананијих њених треперења сигурно да Пејаковић црпи и из властитог искуства. Огромна снага воље и челични карактер у борби са собом, са пороцима и слабостима, покајање и непрекидан, свакодневни труд да се не препусти тами, сигурно да му нису развили уметнички дар, али познавање људске душе, без чега уметност може бити математички хладна и блутава, свакако јесу. Зато је ова серија, колико год била мрачна и мучна, успела све да нас запита. О друштву у којем живимо и колико га својим (не)чињењем и сами одобравамо и подржавамо, о малом човеку у вртлогу историјских недаћа који често није кадар да носи наметнути терет, па и о нама самима и свему оном што потискујемо, а што онда, кад најмање очекујемо, лако 'доведе до пуцања'.

■ Оливера Радовић

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. OSLONAC MLADIMA smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je OSLONAC MLADIMA!
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

1897

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal
i informirajte se o srpskoj
zajednici u Hrvatskoj.

p-portal.net

Banija u srcu

Nesebična pomoć za zemljake pogođene potresom

Zavičajno udruženje Banijaca, potomaka i prijatelja Banije, koje u Beogradu postoji već 14 godina, pokrenulo je humanitarnu akciju pod nazivom 'Banijo naša nezaboravljena' i otvorilo račun za pomoć Banijcima koji su u potresu izgubili svoje domove

Predsjednik udruženja Miroslav Kovjanić (Foto: Mile Šapić)

RAZORNI potres koji je pogodio Baniju prije nešto više od mjesec dana potresao je i Banijce diljem svijeta. Brojni Banijci koji žive izvan svog kraja pomažu ljudima koji su u potresu pretrpjeli velike gubitke. Oni su otišli s Banije, ali Banija iz njihovih misli i osjećaja nije nikada.

Zavičajno udruženje Banijaca, potomaka i prijatelja Banije postoji već 14 godina u Beogradu. Udruženje okuplja Banijce oko kulturno-umjetničkih i zavičajnih aktivnosti: stariji prenose, a mlađi čuvaju običaje, kulturu, tradiciju i zavičajnu posebnost. Predsjednik udruženja, MIROSLAV KOVJANIĆ, ovih dana je na stalnoj telefonskoj liniji s ljudima s Banije, brine se za njih, raspituje i nudi pomoć. Pokrenuli su i humanitarnu akciju pod nazivom 'Banijo naša nezaboravljena'. Otvorili su račun na koji se može uplatiti pomoć za one koji su izgubili svoje domove. Iz udruženja poručuju kako su zadovoljni odazivom i kako u takvoj teškoj situaciji i najmanja pomoć puno znači.

Miroslav Kovjanić rođen je i odrastao u Dvoru na Uni. U Zagrebu je pohađao fakultet, a 1991. godine odlazi za Beograd. Neugodnosti koje je doživljavao posljednjih godina u Zagrebu presudile su da napusti Hrvatsku. Ali svoju Baniju nije zaboravio i vrlo često se vraća u svoj kraj.

— Kada idem kući, ne mogu opisati kakav je to osjećaj. Svaki dolazak mi je težak. Znam doći do Jasenovca a da riječ ne progovorim, čak mi suze krenu. To je uvijek tako – priča Kovjanić prisjećajući se svojih dolazaka 'kući', kako on kaže.

Jer gdje god živjeli, kuća je mjesto gdje čovjek osjeća pripadnost i ispunjenje. Iako mu je roditeljska kuća u Dvoru na Uni srušena, njegova prava kuća je cijela Banija. Većinu života proveo je u Srbiji, ali opet često pomisli da bi starost volio dočekati u rodnoj Baniji.

— Mnogi koji su sada u Srbiji u radnom odnosu ne razmišljaju o povratku, ali većina nas planira, kada dođemo u neke ozbiljnije godine, da se vratimo – kaže nam Kovjanić.

Ipak, s tugom u glasu priča kako mu sve teže pada što je taj kraj desetljećima zanemarivan i zaboravljen. Ovaj potres je, uostalom, to najbolje pokazao.

— Cijeli kraj je zanemaren. Kada ovo govorim, ne mislim da je Hrvatima bolje nego Srbima. Dosta dobro poznajem Baniju i vidio sam kako ljudi ondje žive, to je tužno – ističe Kovjanić. Svoje sinove je odmalena vodio u zavičaj i oni su možda više vezani uz taj kraj od njega.

U sklopu Zavičajnog udruženja Banijaca, potomaka i prijatelja Banije provode se brojne manifestacije: na 'Banijskom pletenom kolu' gostuje nekoliko stotina izvođača i kulturno-umjetničkih društava, a 'Banijske večeri' već godinama okupljaju Banijce diljem Srbije. Također, svake godine organiziraju turnir u malom nogometu gdje se okupi preko 300 mladih, zatim banijski sportski višeboj, predstavljaju umotvorine i rukotvorine Banijaca te brojne knjige. Jedna od hvalevrijednih aktivnosti je i 'Prevencijom do boljeg zdravlja'. Naime, udruženje svake godine ugosti liječnike koji upućuju članove na koje načine da se bolje brinu o svom zdravlju.

— Naši ljudi su neodgovorni prema svome zdravlju, ali mi ih pokušavamo potaknuti da se brinu o sebi – govori Kovjanić.

Ipak, najviše vole kada se organizira posjeta Baniji. Jedanput godišnje organizira se prijevoz iz Beograda i posjećuju se Glina, Petrinja, Mali Gradac, Dvor na Uni i brojna druga mjesta toga kraja.

A u ovim teškim danima za Baniju Kovjanić i ostali članovi udruženja rade sve kako bi pomogli svome kraju.

— Pratimo sve i čujemo se telefonom s ljudima. Brinemo se za njih i neopisivo nam je žao zbog svega što ih je zadesilo. Bez obzira na to što nas ponesu svakodnevne obaveze, veza s Banijom je neraskidiva. Čujemo se s tamošnjim ljudima i pomažemo im koliko možemo – kaže i dodaje kako će taj stradali kraj sada biti još pustiji.

Nedugo nakon osnivanja Zavičajnog udruženja Banijaca, potomaka i prijatelja Banije osnovan je i portal Banija Online. U početku je bila ideja da portal objavljuje vijesti vezane uz rad udruženja, ali ubrzo je prerastao u medij koji objavljuje sadržaje vezane uz cijelu Baniju. Portal od samog početka vodi i uređuje NIKOLA ĐURIĆ. Iako za sebe kaže da nije novinar, rad na portalu pričinjava mu veliko zadovoljstvo. A da radi dobro pokazuju i zavidne brojke pratitelja i čitatelja portala.

Nikola je također rođen u Dvoru na Uni. Sa 15 godina zajedno s obitelji u Oluji je napustio rodni kraj. Iako već preko 25 godina živi i radi u Srbiji, povezanost s Banijom nije prekinuta.

— Uz taj kraj vežu me korijeni koji ne mogu da se otrgnu. I dalje pričam ijekavicom, to je dio mog identiteta. Rođen sam na Baniji i to je moj identitet – kaže nam Đurić.

Dodaje kako u Srbiji nikada nije imao problema zbog svog govora. Druži se s ljudima koji su također porijeklom s Banije. Ona je stalna tema razgovora u njegovoj obitelji, a roditelji se gotovo svakodnevno prisjećaju minulog vremena. Nikola ponekad razmišlja o povratku u Hrvatsku, kao i brojni njegovi prijatelji, ali zbog atmosfere u hrvatskom društvu to će, kako kaže, teško biti ostvarivo. Nakon ovog razornog potresa brojni Banijci će se odseliti s Banije, a povratak onih koji su otišli zbog rata sve je manje izvjestan. Nikola ističe kako je upravo ovaj potres pokazao da prirodne nepogode ne broje krvna zrnca, da su svi zajedno pogođeni i da svima treba pomoć.

Ma koliko god kilometara bili daleko od rodnog kraja, Banijci ga ne zaboravljaju, a u ovim teškim trenucima svojim zemljacima spremno pružaju pomoć.

■ Maša Samardžija

Nikola Đurić, urednik portala Banija Online

ZORAN JANJETOVIĆ

Komercijalni duh u Jugoslaviju je pušten na mala vrata

Privatna inicijativa ulazila je u socijalizam kroz rupicu, koja je sa vremenom postajala sve veća: ako je mogla pop-kultura da zarađuje sve više, zašto to ne bi i visoko kvalifikovani radnici... To više nije bilo prirodno okruženje socijalizma

Suradnik Instituta za noviju istoriju Srbije, autor knjige 'Od internacionale do komercijale'

RAZGOVARAO
Bojan Munjin

BEOGRADSKI historičar ZORAN JANJETOVIĆ, inače rođeni Zagrepčanin, suradnik Instituta za noviju istoriju Srbije, bavi se brojnim pitanjima karakterističnim za južnoslavensko područje: nacionalnim manjinama, pop-kulturom, disidentima, Vlasima i Cincarima, dijalogom historičara iz Zagreba i Beograda, ratovima i krajem Jugoslavije, Folksdojčerima i etničkim identitetima. To je više nego dovoljno tema za zanimljiv razgovor.

Vaša knjiga 'Od internacionale do komercijale' govori o popularnoj i komercijalnoj kulturi u jugoslavenskom socijalizmu. Koliko je ta komercijalizacija došla glave socijalizmu?
Cela priča o jugoslovenskoj popularnoj kulturi o kojoj sam pisao u knjizi meni govori, šire gledano, da se čitav komunistički sistem nije obazirao na nešto što bi bila ljudska priroda, kakva god ona bila. Ta komercijalizacija, koju je tadašnji Savez komunista na vlasti pokušavao da drži pod kontrolom, a koja je posle propasti komunizma u istočnoj Evropi jednostavno eksplodirala, govori nam da je taj merkantilni duh, hteli mi to ili ne, deo čovekove naravi. Pogledajte sada u vreme pandemije, čim zdravstvene mere malo popuste, ljudi se sjate u tržne centre, ne da kupe hleb i mleko da prežive, nego kupuju telefone, nove kaputе, cipele i nešto što u ovom trenutku nije naročito hitno. Pored drugih ideoloških pitanja, komunisti tu vrstu ljudske prirode nisu želeli da prihvate.

'Zdrava sebičnost'

Kako je moguće povezati liberalnu sebičnost i socijalni altruizam?
Vi i danas imate mnoge primere veoma bogatih ljudi koji značajan deo svog bogatstva daju u dobrotvorne svrhe. Sebičnosti se, naravno, ne sme dozvoliti da se razmaše preko mere elementarne humanosti, kao i to da radi šta ko hoće, ali postoji i nešto što se zove 'zdrava sebičnost', kada uspešni pojedinci otvaraju firme, zapošljavaju stotine ljude i bitno utiču na razvoj čitavog društva. To je neka mudrost koju mi na ovim prostorima tek učimo: da se ljudima omogući privatna inicijativa, ali da ta 'sebičnost' ne ode u krajnost i ne odvede do pravljenja robova od ljudi i iskorišćavanja društva radi prekomernog bogaćenja. Sa druge strane, kod nas imate nonsens da naši bogati ljudi u inostranstvu hoće na primer da pošalju humanitarnu pomoć u našu zemlju, a onda za to moraju da plate ogromnu carinu na granici. Da se vratim na početak: MARX i ENGELS nisu verovali da ima dobrih ljudi među kapitalistima.

Danas smo ipak jako daleko od tradicionalnih bogatih dobrotvora, naročito od političkih sistema koji bi podržavali pomoć za siromašniji dio društva.
Svi mi u svetu, a pogotovo na ovim prostorima, sada po drugi put proživljavamo tu famoznu prvobitnu akumulaciju kapitala. Mi ovde živimo u grabežljivom divljem kapitalizmu, okruženi ljudima bez skrupula, a političari, takvi kakvi jesu, u pravilu pokazuju znakove nedostatka etike i morala, što je, mora se reći, sve posledica siromaštva društva. Politika je ovde oduvek bila nespremna da podrži dobre ideje pojedinaca i da se društvo oblikuje prema dobrim vizijama najboljih, nego je uvek bila sredstvo da se ostvari materijalni dobitak i obezbedi vlastita porodica. I to je do danas tako. Na Zapadu najuspešniji ljudi odlaze u biznis ili u nauku, a ne u politiku. Što se tiče političkih sistema u svetu, to je već poznato, taj ukroćeni kapitalizam posle Drugog svetskog rata, sa socijalnim beneficijama za siromašne, funkcionisao je dok se želelo parirati Sovjetskom Savezu i komunističkoj ideologiji jednakosti. Kada su SSSR i istočni blok propali, počela je na Zapadu razgradnja tzv. ***welfare state***, države blagostanja. Danas je svet zaglavljen u eri neoliberalnog kapitalizma, ali ni ideje socijalizma od pre 150 godina i novi pokreti koji ih zagovaraju više ne pomažu. Ako pogledamo na primer današnju komunističku Kinu, onda vidimo hiperuspešnu kapitalističku državu koja ima političku diktaturu na vlasti.

Ako je jugoslavenski socijalizam propao zato što je dopustio da ga neprestano nagriza taj komercijalni duh u popularnoj kulturi ili sitnom poduzetništvu, da li se onda na neki paradoksalan način može reći da je Staljin Titu rekao 'ne', a ne obratno?
Ha, zanimljiva teza, ali ipak je historijski sigurno da je TITO rekao 'ne' jer ga je STALJIN želeo da stavi pod kontrolu. Ono što je u jugoslovenskom slučaju bitno i što mi je bilo fascinantno u istraživanjima kada sam pisao ovu knjigu jeste da je taj komercijalni duh bio pušten na mala vrata. Ti bendovi su svirali po kafanama ili klubovima i za to su dobijali honorare kao privatnici, pa bi onda snimili ploču i njihovi koncerti su bili sve brojniji i veći i odjednom ste imali čitavu pop-scenu privatnih preduzetnika u Jugoslaviji koju više nije bilo moguće zabraniti. Sve je to bila rupica kroz koju je ulazila privatna inicijativa u socijalizam, koja je sa vremenom postajala sve veća: ako je mogla pop-kultura da zarađuje sve više, zašto to ne bi i visoko kvalifikovani radnici, koji bi odlazili u inostranstvo i vraćali se puni para... To više nije bilo prirodno okruženje socijalizma. U takvoj situaciji političari su mnogo obećavali i možda su i mogli da ispune zahteve siromašnih ljudi u kasnim četrdesetima, ali su kasnije apetiti ljudi porasli i ti političari su postali neuverljivi. Kada je socijalizam dostigao plafon ekonomskog

rasta, on je počeo da stagnira i nazaduje, javile su se inflacija i nezaposlenost i kasniji nacionalni sukobi bili su dobrim delom rezultat propasti tog ekonomskog modela koji nije mogao da zadovolji narasle potrebe svojih stanovnika. Što se tiče samih nacionalnih problema, ta pitanja u socijalističkoj Jugoslaviji nikada nisu bila stavljena na sto, na način uravnoteženog međunacionalnog dijaloga.

Prije 20 godina bili ste sudionik važne serije dijaloga hrvatskih povjesničara i srpskih istoričara na kojima su se lomila koplja oko razumijevanja novije prošlosti na ovim prostorima. Zašto među ex-jugoslavenskim povjesničarima ne postoji jedna utvrđena historijska istina o tim događajima?
Istorijska istina ne postoji zato što ljudi o toj istini različito razmišljaju. Na tim skupovima je bilo puno polemika, ali u tim raspravama su se najmanje sporili Hrvati sa Srbima, a najviše Srbi sa Srbima i Hrvati sa Hrvatima, dok je preko tih etničkih granica kasnije došlo do lepe saradnje i prijateljstva istoričara iz Srbije i povjesničara iz Hrvatske. Čak i desno orijentisani istoričari iz Srbije i Hrvatske pronašli su lako zajednički jezik... Da, postoji jedna istorijska istina, ali je istoričari gledaju iz različitih uglova. Osim toga, na savesti je svakog istoričara da traga za što većom količinom izvora, uz pitanje da li su svi izvori jednako relevantni i koliko ih je onda moguće kritički propitivati i konačno, pitanje je da li kod nekih tema uopšte možete do dođete do dovoljne količine valjanih izvora.

Kako se treba ponašati historičar onda kada nema dovoljno podataka za objašnjenje onoga što se zaista desilo, na primjer u nedavnoj prošlosti?
U takvom slučaju istoričar mora da kaže 'nisam siguran'. Sećam se predavanja istoričara i velikog autoriteta na području proučavanja nacionalizma, BENEDICTA ANDERSONA, kojem sam prisustvovao u Budimpešti, koji je na pitanje jednog od kolega rekao da on ne zna odgovor na njega. Šire gledano, valjda je u ljudskoj prirodi da sebe i svoj narod vidi kao dobre, a ne one druge kao loše, ali ako neki istoričar shvati da ga neka tema, na primer raspad Jugoslavije i kasniji ratovi, zagreva na pogrešan način, onda bi bilo pošteno da se njome uopšte ne bavi. Pogrešni zaključci istoričara nemaju nikakvog smisla i nikome ne koriste.

Koliki su doprinosi tih razgovora današnjoj historiografiji ovih prostora?
Ti već davni razgovori hrvatskih povjesničara i srpskih istoričara, koji su u nekih deset serija bili vođeni pod pokroviteljstvom nemačke Fondacije Friedrich Ebert, bili su zaista jedan lekoviti pothvat i otvorili su put daljnjoj saradnji. I danas imate publicista i istoričara koji ganjaju isključivo jednu istinu i smatraju svoju naciju dobrom, dok su svi ostali ružni, prljavi i zli, i to je naprosto tako, ali saradnja i razmena iskustava, građe i knjiga ovih istoričara s jedne i druge strane od pre 20 godina nastavljena je do danas. Srpski istoričari istražuju posebno u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, pišu u hrvatskim časopisima i

Krvava priča i međunacionalno nasilje u Drugom svetskom ratu završeni su odlukom Komunističke partije da svi živimo u miru. Jedini kolektivni krivac bila je zajednica Nemaca u Jugoslaviji

obratno, hrvatski istoričari dolaze i istražuju u Beogradu. Ja sam na primer sarađivao sa Institutom za suvremenu povijest u Zagrebu na jednom projektu, a objavio sam i knjigu u Hrvatskoj 'Od Auschwitza do Brijuna'.

O čemu govori ta knjiga?
Knjiga se bavi razgovorima TITA i WILLYJA BRANDTA o obeštećenju žrtvama nacizma: Jevreja, Roma, komunista i antifašista sa našeg područja. Nemačka nije imala zakon o žrtvama Auschwitza pa je sporazum podrazumevao tek finansijsku pomoć Jugoslaviji, uz to da se ona prećutno odrekne obeštećenja žrtvama nacizma po rasnoj ili političkoj osnovi. Takođe, sporazum nije bio vezan za reparacije nemačkoj nacionalnoj manjini, Folksdojčerima, kako su se neki njeni članovi nadali, koji su stradali na kraju rata u Jugoslaviji i iselili su se u velikom broju, naročito iz Vojvodine.

Sudbina Folksdojčera

Jedan dio vašeg profesionalnog interesa tiče se baš tragične sudbine Folksdojčera nakon Drugog svjetskog rata. Da li je priča o njihovom stradanju i egzodusu po bilo čemu paradigmatska?
Rekao bih da njihova sudbina predstavlja određeni izuzetak. Na primer, nakon Drugog svetskog rata mač osvete visio je i iznad glava Mađara u Vojvodini, ali je već u novembru 1944. odlučeno da se oni integrišu kao i svi ostali građani. Krvava priča i međunacionalno nasilje u Drugom svetskom ratu završeni su odlukom Komunističke partije da svi živimo u miru, čak je velika pobuna albanskog stanovništva na Kosovu 1944/45. okončana tako da taj narod nije proteran nego je uključen u jugoslovensku zajednicu. Jedini kolektivni krivac posle Drugog svetskog rata bila je zajednica Nemaca u Jugoslaviji.

Bavite se i pitanjem nacionalnih manjina na ovim prostorima. Posljednji ratovi su pokazali da su upravo nacionalne manjine ponegdje najviše stradale – zašto je tome tako?
Manjine postaju problem ako neko hoće da ih napravi problemom. Na primer, Srbe u Hrvatskoj je početkom 1990-ih MILOŠEVIĆ iskoristio i napravio od njih problem, da bi ih na kraju ostavio na cedilu, a oni opet sa druge strane, suočeni sa porastom hrvatskog nacionalizma, gledali su na Srbiju kao spas i nisu shvatali da su izmanipulisani, sve do poslednjeg trenutka. Ako postoji tolerancija sa jedne i sa druge

Od svih manjina tokom ratova 1990-ih u Hrvatskoj, BiH i drugde najbolje su se očuvali Bošnjaci u Sandžaku. Oni su pokazali lojalnost, a sa druge strane su tražili najvišu zaštitu svojih manjinskih prava

strane, onda manjine nisu nikakav problem. Od svih tih manjina koje su egzistirale tokom ratova u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i drugde najbolje su se očuvali Bošnjaci u Sandžaku. Oni su u tim ratovima pokazali lojalnost i ostali su mirni, a sa druge strane su tražili najvišu zaštitu svojih manjinskih prava, u skladu sa evropskim standardima. Zato, osim nekoliko tragičnih incidenata, nije bilo nikakvih razaranja na tom području.

Termin 'suživot' često se upotrebljava, ali ga praksa nerijetko demantira. Kako vi na to gledate?
Ljudi različitih nacionalnosti su već puno puta na ovim područjima dokazali da mogu u miru i prijateljstvu da žive jedni sa drugima. Ali sa druge strane, ne treba nikako zaboraviti da je ljude, u slučaju krize ili u situaciji mogućeg rata, po principu 'mi i oni', jako lako izmanipulisati. Jedini lek da ne bi došlo do tog manipulisanja nacionalnim strastima jeste da se međusobno razgovara: šta hoćete vi, šta trebamo mi, pa da dođemo do nekog rešenja. To su uradili Česi i Slovaci kada su se nakon dugih pregovora mirno razdružili, nažalost, ne i naši narodi. Našim političarima početkom 1990-ih je bilo lakše da mašu nacionalnim zastavama nego da smišljaju kreativna rešenja, za koja uvek treba više strpljenja, umešnosti i osećaja tolerancije. Engleska već četiri godine pregovara sa Evropskom unijom o načinima kako će iz nje izaći sa što manje štete, pa su i naši političari mogli da pregovaraju i pet godina ili više, umesto onoga šta su uradili. Rat je jako lako započeti, a jako ga je teško završiti. ■

Vlakom za Beograd, vozom za Zagreb

Priča o putnicima na relaciji Zagreb – Beograd i natrag u zadnjih 20 godina

PIŠE Bojan Munjin
FOTO: Jovica Drobnjak

Na putnike sa skromnim zavežljajima, same na brisanom prostoru zagrebačkog perona, kao da nitko ne obraća pažnju. To su ljudi, ponajviše Srbi iz Hrvatske, koje su posljednji ratovi ispljunuli kao kolateralne žrtve nasilja i mržnje. Počet će pričati tek u kupeima: 'Milka, jel' Pero još živ?' 'Nije, umro je prošle godine.' 'Baba Stana je još živa i kuka za djecom...'

Nema vreve ni živog razgovora – Glavni kolodvor u Zagrebu

Putnici su danas, čini se, nešto veseliji i užurbaniji

Zagrebački željeznički kolodvor, kraj devedesetih. Uobičajena gužva oko glavne zgrade, peroni ponešto pusti. Vidljivo se izdvaja poveća grupa starijih muškaraca i žena. Neugledne odjeće, izboranih lica, s hrpom olinjalih kofera i skromnih zavežljaja oko sebe, djeluju prije zabrinuto i umorno nego ostarjelo i onemoćalo. Čekaju vlak za Beograd. Vlak konačno stiže: to je jedna od onih tipičnih, već puno puta opjevanih socijalističkih kompozicija nekadašnjih Jugoslavenskih željeznica, izanđalih i neurednih vagona, smrdljivih wc-a, često pretrpanih hodnika i uvijek istih prastarih kupea u kojima se osjeća vonj ustajalosti, znoja i sredstva za dezinfekciju. Nekada su to bile zmijolike kompozicije, naročito ako je početna stanica bila negdje u Evropi, a zadnja u Ateni ili još dalje, ali sada vlak za Beograd ima samo dva vagona, maksimalno tri, jer je već poznato da uvijek ista ili slična grupa postarijih ljudi, karakterističnog izgleda i ponašanja, ide za Beograd. I praktički nitko više. Ponekad bi ta dva vagona bila formirana tek u Vinkovcima pa bi svi ti beogradski putnici, s tim ubogim vrećama i torbama, prelazili u za njih namijenjene vagone. 'Putnici za Beograd, pređite na kolosijek tri', čula bi se više nego glasna informacija staničnog službenika.

Sami na brisanom prostoru zagrebačkog perona, ovi putnici su svima vidljivi, ali osim par prezrivih pogleda sa strane, na njih kao da nitko ne obraća pažnju. To su ljudi, ponajviše Srbi iz Hrvatske, koje su posljednji ratovi ispljunuli kao kolateralne žrtve nasilja i mržnje. Onima iz mješovitih brakova, uz nešto ironije, vjerojatno je još gore. Nema tu vreve ni živog razgovora, svi uglavnom ćute, kao da svatko svoju muku muči sam za sebe. Početak će pričati tek u kupeima: neki se poznaju, neki ne, ali svi znaju kamo i zašto idu. Netko da u Srbiji posjeti sina ili snahu ili da konačno vidi unuke, koji su se svi nakon ratova u neredu i očaju našli u Srbiji, netko da donese još ponešto što je ostalo u Hrvatskoj, netko da u nekom musavom izbjegličkom kampu stavi mršavu penziju iz Hrvatske na stol, netko zato što ta penzija već godinama ne stiže, a netko polazi zato što mu je jednako loše i u Hrvatskoj i u Srbiji. Među ovim putnicima ima i nešto mladih ljudi, koji uglavnom putuju sami. S pomiješanim izrazom ljutnje na cijeli svijet i animoziteta prema ovakvoj vrsti putovanja, oni odlaze da posjete roditelje ili rođake u mjesta u Srbiji za koja nikada nisu čuli. Roditelji su se u međuvremenu rastali ili su godinama razdvojeni, sada više nije ni važno. Tek pitanje: Što je to meni trebalo, što je to mojima trebalo, što je to svima nama trebalo?

Razgovor u kupeu je uglavnom nevezan. 'Milka, jel' Pero još živ?' 'Nije, umro je prošle godine.' 'Baba Stana je još živa i kuka za djecom.' Žene više pričaju, muškarci uglavnom ćute ili izgovaraju rečenice teške kao grom: 'Hoće li nam opet biti dobro?' 'Neće, moj Milane, sve je otišlo kao da ga nije ni bilo.' Ljudi čvornatih i kvrgavih ruku gledaju u prazno – nema više tih polja koja će oni obrađivati. A nekada je bilo svega. I dobrog života, i radosti i žalosti, i cike djece, i muke i znoja, i zasluženog obilja. Opet tišina. Svi sjede stisnuti u kaputima i vlastitoj duši, kao da se boje da nesreća dolazi već s izlaskom iz kupea na hodnik. Ponekad bi se poneko sjetio što je radio u bivšem životu, spomenuo kolege kojih više nema, bez posebne strasti i uzbuđenja, tek toliko da pusti glasa svojim mislima, koje ispod izbrazdanog čela struje kao sumorni vjetar pred kišu. I onda opet tišina.

Negdje kod Slavonskog Broda netko će možda i zadrijemati, netko izvaditi kakvu jabuku da je pojede, ništa bogatije od toga, ali nad čitavom grupom neprestano će lebdjeti isti splin mučne traume. Ljudi u polumračnom i slabo ugrijanom kupeu iz kojih je isisan život, radost i nada. A vlak, ili voz u suprotnom smjeru, tupo promiče ravnicom, kao da je svejedno i kada je krenuo i gdje će stići. Vuče se sporo, staje na svakoj stanici i do Beograda mu treba šest i pol sati, nekada i duže. Da li se netko od ovih ljudi sjeća da su prijeratni 'Sava ekspres' i 'Matoš ekspres', ovaj drugi sa sloganom 'Brži od Simplona', na relaciji do Beograda vozili četiri sata? Možda, ali sada o tome više nitko ne misli. Sve tragično i ružno već se dogodilo.

Granica. Policiju i carinike ovi ljudi će dočekati s ponešto straha, ali ponajviše s odsutnošću i rezignacijom. Uobičajena pitanja službenika putnicima, podvučena strogošću: kamo idu, zašto idu, koliko će se zadržati. Netko ima samo jugoslavenski pasoš, malo njih hrvatski, jer potrebne papire o državljanstvu ovi ljudi dobivaju teško, netko ima samo otpusni list iz bolnice u Karlovcu, a netko nema ni to. Gužva, beskonačna objašnjavanja, strepnja. 'Imate li šta da prijavite?' 'Mi, sinko, imamo da prijavimo samo to da nemamo ama baš ništa', kaže jedna tragikomično našminkana mlađa žena, da crnim humorom malo razbije mučnu atmosferu.

U Srbiji je ponešto drugačija slika. Ulaze lokalni ljudi koji izlaze na sljedećoj stanici, pojavljuju se pokretni kelneri koji nude kafu, ponekad i ratluk, a atmosfera u vlaku, kao i izgled okolnih sela i gradića, još od Gradiške jednako su sivi. 'Lozovi, srećke, lozovi', odjednom viče neki musavi prodavač, koji se u vlaku stvorio niotkuda. 'Ne treba', kaže netko, 'mi smo naš loz već izvukli.' O politici, ratovima i onome što se dogodilo malo se razgovara. Vjerojatno za ratnu tragediju svako od ovih ljudi ima neko svoje objašnjenje, ali u toj kompoziciji bez snage i radosti nitko nema volje da o tome priča, jer su se svi već hiljadu puta u očaju pitali kako ih je sve to uopće snašlo. Glasno iskazivanje emocija dogodit će se tek na željezničkoj stanici u Beogradu. Ljudi iz vlaka na peronu slijepljeni s onima koji su ih dočekali u zagrljaju dugom kao vječnost, netko tiho plače, a djeca se grčevito obavijaju oko nogu starijih, kao egzotične životinjice iz kakvog zabavnog parka.

Priča o ljudima iz vlaka do Beograda i natrag vuče se godinama kao teška kožna bolest koja nikako ne prestaje, ali se na tu priču malo obaziru i reprezentativni mediji, i oni koji po običaju mrze Srbe, i oni koji osjećaju solidarnost i pijetet prema sudbini ovih putnika. Te kompozicije nesretnike voze od kasnih devedesetih i njima je prošlo na hiljade onih kojima je novija balkanska historija slomila srce i oduzela im sve: njihove najmilije, egzistenciju i smisao života.

Dvadeset godina kasnije. Zagrebački Glavni kolodvor izgleda nešto umivenije nego prije, neki vlakovi izgledaju modernije, a ljudi su, čini se, nešto veseliji i užurbaniji. Vlakovi za Beograd i dalje voze, ali su se putnici prilično promijenili: grupe mladih i glasnih mladića i djevojaka uz smijeh zauzimaju kupee, svi oboružani slušalicama zure u mobitele, neprestano se zadirkuju, grickaju nešto u hodu: maturalac kao da je upravo počeo. 'Idete li u Beograd na kazališni festival? Na košarkašku utakmicu?' 'Ma kakvi, idemo se zezati na splavove', kažu ovi mladi, u čijim očima se očitava uvjerenje da ništa nije važno osim da je čitav svijet njihov, što god to značilo. Kruži obavezna boca alkohola i čuju se riječi tipa: 'beogradske žurke su vrh', 'tamo sve radi čitavu noć', 'proveo sam se prošli put u Beogradu za Novu godinu kao nikada u životu', 'djevojke su im mrak', a isti vlak, vukući se jednako sporo kroz ravnicu, kao da leti prema Beogradu. Stvari su se u međuvremenu i digitalizirale pa su desetine tih mladih okupljene oko kompjutera, jer na primjer međunarodna konferencija o dizajnu u Beogradu nije mala stvar. 'Upravo sam otvorio svoju firmu u Beogradu, istu takvu imam i u Zagrebu, stalno sam na putu, a i cura mi je u Beogradu, znaš kako je', priča jedan klinac, nema više od 25 godina, u strukiranom sakou od brat bratu hiljadu eura. Ima i starijih, ali ako ih gledamo sve zajedno, čini se da se poslovi, zabava, veze i brakovi zbivaju na kotačima, na kojima nitko ne postavlja suvišna pitanja i ni zbog čega se naročito ne brine. 'Radim u Sloveniji, vozim tamo šleper, imam i njihovo državljanstvo, idem u Kikindu kod svojih', kaže jedan čovjek u najboljim godinama. 'A vi?' 'Ja sam kazališni kritičar iz Zagreba.' 'Dobro je, samo da nije politika, to više nikoga ne zanima.'

Granica. Gužva, beskonačna objašnjavanja, strepnja. 'Imate li šta da prijavite?' 'Mi, sinko, imamo da prijavimo samo to da nemamo ama baš ništa', kaže jedna mlađa žena

Da, o politici se u vlaku za Beograd više gotovo uopće ne priča, osim što ponekad netko spomene onu već olinjalu rečenicu da su za sve oko nas, nekada i sada, krivi političari. Često se vide grozdovi mladih raznih nacionalnosti koji govore isključivo engleski ili neki drugi jezik, dvije Japanke raširenih očiju čitaju vodič po Beogradu, netko spominje brutalno skupi beogradski hotel 'Square Nine' i buljuke klubova na Ušću. Prošlost i budućnost kao da više nemaju nikakvu vrijednost – živi se danas. U najnovije vrijeme svemogućih aplikacija pojavio se i tzv. BlaBlaCar: u mobitel se upiše destinacija kamo se želi ići, netko ide autom u istom pravcu i može se putovati jeftinije nego da se ide autobusom. U ovakvim automobilima na relaciji Zagreb – Beograd atmosfera je još razbarušenija: putuju mladi menadžeri, vikend ljubavnici, glumci koji u jednom i u drugom gradu snimaju TV serije, bračni parovi po formuli 'on iz Zagreba, ona iz Beograda', namještenici regionalnih kompanija, VKV radnici, NGO aktivisti, i opet ljudi željni provoda i uzbuđenja. 'Zagreb mi je dosadan, a Beograd super' ili 'u Srbiji je očajno, a u Hrvatskoj imam sve što mi treba', često se može čuti na ovakvim rutama, prema onom sladunjavom sloganu '442 do Beograda'. I dok zabrinuti nacionalisti s jedne i druge strane Drine svojim sunarodnjacima neprestano mašu prstom 'šta ćeš tamo?', karavana nove generacije ne misli stati. Liberalni duh života u pokretu, želja za dobrom zaradom i ludim provodom prekrili su sva nacionalna pitanja, ratove i historiju. Šire gledano, čini se kao da se ispunjava proročanstvo njemačkog filozofa PETERA SLOTERDIJKA, koje vrijedi kako za čitav svijet tako i za Balkan: današnji ljudi manično žele istražiti krajnje granice svog ponašanja, uzbuđenja i života uopće, a poslije toga može nastati i potop.

Što se dogodilo s onom grupom koja je sa zavežljajima 20 godina ranije na zagrebačkom Glavnom kolodvoru čekala vlak za Beograd? Nje uglavnom više nema. Mnogi su umrli od tuge ili bolesti ili su ostali zauvijek zakucani za posljednji komadić života, ili tu ili tamo. Ova tužna grupa koja je na peronu čekala na svoj put od nemila do nedraga živi je spomenik onima kojima je umrla duša u ratovima i mržnji. Tko će se tih ljudi sjećati? Mlađa generacija koja trči ovim podnebljem i jurca u svijet za novcem i uzbuđenjima, i pomalo prezire krajeve iz kojih je potekla, najvjerojatnije će zaboraviti svoje djedove iz Like, Korduna, Dalmacije i Slavonije. Ima li još nešto da se kaže? Nema. Sve ostalo je ćutanje, kako glasi rečenica iz one Shakespeareove drame. ■

Napravimo svet boljim mestom

Fondacija Ana i Vlade Divac nastavlja humanitarni rad sa izbegličkom populacijom

PIŠE Olivera Radović

‘Mislim da je to zadatak naše generacije’, kaže Ana Divac o radu Fondacije koja nosi njeno i ime Vlade Divca, a uz ostalo stipendira đake čiji su roditelji izbegli iz Hrvatske

Ljudi koji su ostali bez krova nad glavom, bez kuća, imovine, svega onoga što su čitav svoj radni vek gradili, što su još njihovi dedovi gradili, neki su ostali i bez najmilijih, istraumatizovani... Ne, nije u pitanju Banija. Ali među njima ima i Banijaca. Godina je 2005, a u Srbiji je, prema podacima Visokog komesarijata za izbeglice UN-a i Komesarijata za izbeglice Republike Srbije, registrovano oko 105.000 ljudi sa statusom izbeglica iz ratom zahvaćenih područja bivše Jugoslavije. Nakon što su neki ušli u programe lokalne integracije, neki otišli u treće zemlje, a deo se vratio u zemlju iz koje je izbegao, deceniju nakon rata broj izbeglica se šest puta umanjio, ali je i dalje bio poražavajuće velik. Baš u to vreme, kad nije bilo lako pobuditi masovnu solidarnost kao danas, kad nije bilo ni kanala za to, a ni mnogo mogućnosti za odaziv, kad su mnogi već oguglali na nesreće svojih suseda, 2007. osnovana je Fondacija Ana i Vlade Divac sa ciljem da pomogne upravo ovoj populaciji. Od tada su obezbedili domove za gotovo 800 izbegličkih i interno raseljenih porodica koje su živele u kolektivnim centrima. Brojke su to koje na prvu deluju apstraktno, ali dovoljno je zamisliti jednu porodicu kojoj je, baš kao ovih nesrećnih dana na Baniji, život stao, koja u neizvesnosti čeka u izbegličkom kampu.

Ne kaže se uzalud da je neka pomoć ‘velika kao kuća’. A koliko sama kuća i dom znače znali su glumica ANA DIVAC i njen suprug, proslavljeni NBA košarkaš VLADE DIVAC, koji su nakon višegodišnjeg humanitarnog rada u SAD-u osnovali Fondaciju u Srbiji. Osnovna motivacija bila im je želja da se zatvore izbeglički kampovi, odnosno da se pomogne ovim ljudima da reše problem smeštaja, potvrđuje nam neumorna Ana Divac. Tokom 13 godina rada Fondacija je izrasla u jednu veliku porodicu koja je kroz saradnju sa stotinama hiljada pojedinaca, oko 700 kompanija i 80 međunarodnih organizacija do sada obezbedila više od 22 miliona dolara i pomogla preko 710.000 ljudi.

— Mislim da je to zadatak naše generacije, da damo svoj doprinos da ovaj svet napravimo malo boljim mestom. Nemam iluziju da ću da budem u hladu tog drveta koje ćemo zasaditi, ali se nadam da će moja deca uživati u tom boljem svetu, a sutra i moji unuci – kaže Ana Divac za Privrednik.

— Fondacija je etnitet koji okuplja ljude koji neguju iste vrednosti. Mi sami ne bismo uspeli da pomognemo tolikom broju ljudi, ali pomažu nam oni koji veruju u vrednosti bez kojih bi bilo koje društvo, bez obzira na materijalnu situaciju u njemu, propalo – dodaje.

— Kad dostigneš sve svoje materijalne ciljeve, onda shvatiš da to ne donosi ispunjenje, ispunjenje se samo deljenjem može postići. To je kao i kad se ljubav deli, deljenjem se umnožava. Mnogo je primera ljudi u svetu koji su dostigli to da inspirišu druge. Ali to ne zavisi čak od bogatstva, zato što svako ima nešto da dâ. Mi smo i sada, za vreme korone, imali veliki broj volontera, donatora, anonimnih donatora... A što se tiče slave, jedina njena prednost je u tome da tvoja reč može da mobiliše nešto dobro – tvrdi Ana Divac.

Posvećeni humanitarnom radu – Vlade i Ana Divac

Brojni su rezultati nastali jer je porodica Divac odlučila da slavu iskoristi u više ciljeve. Jedna od glavnih aktivnosti danas je stvaranje boljih uslova za kvalitetnije odrastanje i obrazovanje dece i mladih. Tako pored stotina srednjoškolaca koje svake godine Fondacija stipendira, poslednje četiri godine raspisuje i poseban konkurs – za one đake čiji je barem jedan roditelj imao izbeglički status u Srbiji, a izbegao je iz Hrvatske. I dok je roditeljima nekad u dokumentima pisalo: Obrovac, Vojnić, Vrginmost, Glina, Gračac, Dvor, Donji Lapac, Drniš..., ovogodišnja 62 stipendista pohađaju škole u Novom Sadu, Beogradu, Rumi, Šidu i brojnim drugim gradovima širom Srbije.

— Kad je stipendiranje u pitanju, uglavnom se oslanjamo na pojedinačne donacije, a mnogi ljudi su se odlučili da pomognu baš ovoj deci, jer su brojne okolnosti njihovog života bile vrlo otežavajuće. Roditelji su izgubili zemlju, kuće, mnogi i članove porodica, identitet, sve. Tako da je njihovo snalaženje bilo mnogo teže, još uz sve one traume koje su prošli – kaže naša sagovornica koja na ovaj način, nakon stambenog zbrinjavanja, zapravo nastavlja humanitarni rad sa izbegličkom populacijom koji tako traje već više od 13 godina.

— Iz tolikog rada sa izbeglicama primetila sam da nemaju nikakvu ogorčenost na zemlje iz kojih su proterani. Oni vole svoje komšije, uglavnom su ostali u dobrim odnosima sa njima, imaju puno lepih uspomena, samo uviđaju da su bili politički iskorišćeni. Tako razmišlja najveći broj njih sa kojima sam razgovarala. Kad su se emocije stišale, ostala su prijateljstva. Neki su ih razočarali, ali razočaranje ne zavisi od nacije, već od čoveka samog – zapaža.

Sa Anom Divac smo razgovarali neposredno nakon što se vratila iz Bosne i Hercegovine gde je sa budućim partnerima dogovarala novi projekat, pomoć gladnima, za koji joj je želja da obuhvati čitav region, od Srbije, BiH, Hrvatske i Makedonije pa do Albanije.

— Ovde na Balkanu i nema toliko razlika koliko bismo mi želeli da ih ima. Znate kako se uvek najlakše svađate sa članovima porodice, a onog sa strane uvek razumete iako možda postoji mnogo više razloga za svađu. Naposletku, ne određuje nas DNK, i ova korona je pokazala da je u društvu sve jača polarizacija, da se ljudi prosto dele na one koji žele da svi žive srećno i one koji samo sebi žele sreću. Želim da se bavimo svim onim što nas povezuje, a to čini 99 odsto. Tu nam je snaga. Najveći broj ljudi na svetu želi istu stvar, da živi u miru, ima posao, svoja prava i slobode, mogućnost napretka. A retko ko ima tu magiju življenja kao što je imaju ljudi na Balkanu, to je čar naša – kaže.

Ipak, uz sve čari Balkana i bogatstvo sitnih razlika, i dalje ima negativnih tendencija koje uspevaju da iznenade našu sagovornicu, poput parola ‘Da se ne zaboravi’.

— Ne razumem zašto je stalno fokus na nečem ružnom. Da li bi iko svom detetu poželeo da ne zaboravi traumu koju je proživelo?! Ja svom nikad ne bih. Traume, istina, ne mogu da se zaborave, ali mogu da se ostave iza sebe i da se krene napred. Ne treba da se zaboravi ko ti je pomogao kad ti je bilo najteže, a zlo ljudsko treba da se zaboravi. Neće se ono ponoviti ako ga zaboravimo, već ako se više ne udružujemo po nekim ljudskim, univerzalnim vrednostima – kaže Ana Divac, uverena da je davanje ipak utkano u tradiciju ovih prostora. ■

IMPRESSUM

Godina XIV / Zagreb | petak, 05/02/2021

ПРИВРЕДНИК #149

IZDAVAČ
Srpsko privredno društvo 'Privrednik' i Srpsko narodno vijeće
GLAVNI UREDNIK NOVOSTI
Nikola Bajto
UREDNIK PRIVREDNIKA
Nikola Lunić
REDAKTOR Andrea Radak
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Dušan Cvetanović, Slađana Čanković, Bojan Munjin, Dijana Savić, Olivera Radović, Maša Samardžija i Dragana Zečević
GRAFIČKI UREDNIK
Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić

Privrednik se financira sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Preradovićeva 18,
10 000 Zagreb
T/F ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

Runjanin nas spaja

Runjaninovo porijeklo pokazuje nam koliko smo usko vezani, koliko nam se putovi isprepliću, rečeno je u Novom Sadu

Na grobu kompozitora Lijepe naše domovine

POVODOM godišnjice smrti skladatelja hrvatske himne JOSIFA RUNJANINA, u utorak, 2. februara, položen je vijenac na njegovom grobu na Uspenskom pravoslavnom groblju u Novom Sadu.

— Na ovome mjestu stojim ispred groba jednog velikana u hrvatsko-srpskim odnosima. Mnogo je takvih u historiji Hrvata i Srba u Hrvatskoj i Srbiji. Nažalost, dosta je i onih koji su dijelili Hrvate i Srbe. Hrvati u Srbiji pripadaju narodima koji nisu imali samo ljude koji su dijelili nego i ljude koji su povezivali. Josif Runjanin je jedan od takvih. Mi Srbi iz Hrvatske zbog toga s posebnom pažnjom dolazimo na ovakva mjesta – rekao je predsjednik SNV-a MILORAD PUPOVAC, istaknuvši kako Hrvatima u Srbiji želi da se u svakoj prilici mogu okupljati i pjevati svoju nacionalnu himnu, koju im je u baštinu ostavio Runjanin.

— Ovaj čovjek, Josif Runjanin, to nam je ostavio kao poruku i kao navještenje, a mi kao nacionalne manjine u Hrvatskoj i Srbiji čuvamo ga kao baštinu. On je kao pripadnik srpskog naroda dao doprinos, uz velikog pjesnika ANTUNA MIHANOVIĆA, da ta pjesma bude prihvaćena, pjevana, izvođena, a onda i ozvaničena – zaključio je Pupovac.

'U trenutku kada se ulažu intenzivni napori manjinskih zajednica u Hrvatskoj i Srbiji u izgradnju hrvatsko – srpskih odnosa, i kada smo u godini kada će se obilježiti 130. godišnjica od dana kada je himna Lijepa naša postala himnom Republike Hrvatske, važno je podsjetiti da je upravo spomenutu himnu uglazbio kadet austrougarske vojske Josif Runjanin, Srbin, podrijetlom iz Loznice, rođen u Vinkovcima, pokopan u Novom Sadu. Josif Runjanin također je živio u Prvoj banskoj pukovniji sa sjedištem u Glini, i to punih 28 godina – od 1. maja 1840. do 16. jula 1868. – gdje je i komponirao Lijepu našu 1846. godine', navedeno je u priopćenju SNV-a povodom ovog događaja. Predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini TOMISLAV ŽIGMANOV izjavio je da hrvatska zajednica ukazuje na pozitivne primjere u hrvatsko-srpskim odnosima, kojih je daleko više od onih negativnih.

— Nastojimo afirmirati sve ono što je na pozitivan način povezivalo i povezuje hrvatski i srpski narod. Time hrvatska zajednica svjedoči svoju zrelost da svojim javnim postupcima ne pridonosimo remećenju prijeko potrebne stabilizacije u hrvatsko-srpskim odnosima i da ne upada u stupice dnevno-političkih izazova – izjavio je Žigmanov. Dodao je da je dolazak Milorada Pupovca u Novi Sad 'dugogodišnje bogate i plodne suradnje između srpske zajednice u Hrvatskoj i hrvatske u Srbiji'. Ustvrdio je da bi dobre primjere iz njihovog suradničkog iskustva mogle preuzeti i najviše razine vlasti dviju država.

Žigmanov je također istaknuo da će hrvatska zajednica nastaviti uspješno rješavati sve izazove pred kojima se nalazi, 'među kojima je najveći uključenost u procese donošenja odluka, i to na svim razinama – od republičke do lokalne, i to na način kako je to riješeno na pokrajinskoj i razini grada Novog Sada: u dobroj vjeri i na partnerskoj osnovi radi dobra i pripadnika hrvatske zajednice.

— U proteklom razdoblju svi važni događaji hrvatske zajednice tematski su vezani uz znamenite osobe zajedničke hrvatske i srpske povijesti. Drago nam je što se, ponovno, okupljamo oko onoga što nas ujedinjuje. Josif Runjanin, poput bana JELAČIĆA i biskupa ANTUNOVIĆA, nadahnut idejama zajedništva, suradnje, očuvanja vlastitoga te poštivanja tuđega postaje primjer izgradnje i napretka. Runjaninovo porijeklo pokazuje nam koliko smo usko vezani jedni uz druge, koliko nam se putovi isprepliću i u najznačajnijim razinama identiteta, a činjenica da se predstavnici dviju nacionalnih manjina dviju susjednih država okupljaju danas na ovom mjestu govori da su vrijednosti naših velikana i danas žive te nas i dalje opominju i potiču – izjavila je Jasna Vojnić, predsjednica Hrvatskog narodnog vijeća.

■ Novosti

Na vratima Gračaca

SNV-ov projekt prijevoza starijih osoba 'Od vrata do vrata' započeo je u 38 naselja površinom velike ličke Općine Gračac

U SKLOPU projekta Od vrata do vrata, Odjela za socijalna i humanitarna pitanja SNV-a, novo vozilo za prijevoz korisnika treće starosne dobi dostavljeno je u Srb. Uslugu prijevoza će biti dostupna za mještane 38 naselja Općine Gračac, teritorijalno najveće u državi.

— Prilikom posjeta koje sam imala na ovom području, kao jedan od najvećih problema isticana je saobraćajna izolacija do ljekara i apoteke ili do trgovina. Stanovnici značajna sredstva od svojih jadnih penzija troše da bi platili prijevoz. Projekat Od vrata do vrata je zamišljen da pomogne upravo ranjivoj skupini starijih i nemoćnih. Nismo naišli na razumijevanje vlasti i mi smo u SNV-u odlučili da samoinicijativno osiguramo automobil i vozača koji će obavljati usluge prevoza i eventualne dostave našim korisnicima. Naš kolega koji će ih prevoziti, imaće pune ruke posla. Imamo namjeru ovu socijalnu mrežu proširiti i na druga područja. Potrebe postoje i u Zapadnoj Slavoniji – rekla je saborska zastupnica SDSS-a DRAGANA JECKOV prilikom posjete Srbu. Zamjenica načelnika Općine Gračac, RAJKA RAĐENOVIĆ, izrazila je zadovoljstvo što će se nakon godina čekanja, pomoć najugroženijoj skupini stanovništva sada realizirati i na području ove općine. Provedba je počela 1. veljače i trajat će dok bude korisnika, kojih za sada ima pedesetak. Projekt Od vrata do vrata prijavljen je na europski socijalni fond. Kroz projekt se, pored primarnih usluga starijoj populaciji, zapošljavaju vozači i terenski koordinatori.

— Ova usluga omogućava da se smanji vrlo izražena socijalna isključenost sa kojima se Srbi u Hrvatskoj susreću. Konkretno, ovdje se radi o prometnoj izoliranosti, a na ovaj način stanovnici mogu nesmetano i na vrijeme otići kod doktora, po namirnice i u konačnici zapravo zadržati taj društveni element pa biti u prilici da se sastanu sa svojim susjedima i prijateljima – istaknula je voditeljica snv-ova Odjela za humanitarna pitanja TATJANA DRAGIČEVIĆ.

Službenom pokretanju projekta u Srbu prisustvovali su: saborske zastupnice sdss-a Dragana Jeckov i ANJA ŠIMPRAGA, TATJANA DRAGIČEVIĆ, voditeljica projekta, NIKOLA PUHARIĆ, glavni koordinator projekta, JOVAN VLAOVIĆ, voditelj ureda SNV-a, RAJKA RAĐENOVIĆ, zamjenica načelnika općine Gračac, NEBOJŠA RAĐENOVIĆ, provoditelj projekta te buduće korisnice iz Srba.

■ Vaska Radulović

Korisnice projekta i vozač

Što povijesni izvori kažu o učestalosti upotrebe različitih naziva za našu pokrajinu?

Banija se vraća kući

Nazivi Banija (u većem) i Banovina (u manjem omjeru) upotrebljavani su prije Drugog svjetskog rata i daleko ranije. No u davnim vremenima uglavnom nisu planski korišteni kao razdjelnica između banijskih etniciteta. Takav je organizirani slučaj zabilježen jedino nakon 1995.

Naziv Banya (Banova zemlja) navodi se uz toponim Dvor već u 14. stoljeću, točnije 6. listopada 1398., kada mirovni suci između sukobljenih knezova STJEPANA BABONIĆA i PAVLA ZRINSKOGA izvješćuju kaptolu zagrebačkom o nagodbi između stranaka (*Datum in loco videlicet inter possessiones Banya et Duorch supra dictas*). Riječ je o važnom povijesnom izvoru objavljenom u zbirci dokumenata *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, koja obuhvaća razdoblje od 1395. do 1399. godine.

Zbirka dokumenata Građa za historiju Vojne granice – Banska krajina XVII i XVIII veka, otkriva da austrijski lajtnant u Petrinji SINESPERG 13. prosinca 1696. šalje popis knezova i stanovnika iz nekih knežija na prostoru između Kupe i Une sposobnih za vojnu službu, koji broji svega do 2.000 ljudi. U tom važnom izvještaju navodi se toponim u blizini rijeke Sunje, koji se naziva Baniski potok (*über den fluss Suina und über den wald auf Baniski potok*).

Nakon Bečkog rata (1683 – 1699.) i mira u Srijemskim Karlovcima 1699., utvrđena je nova austrijsko-turska granica i formirana Banska krajina. Upravo na taj ispražnjeni prostor između Kupe i Une austrijske vlasti počinju naseljavati katoličko stanovništvo s posjeda zagrebačkog biskupa i kaptola, i pravoslavno stanovništvo iz Bosne. Tako je u najgrubljim crtama dovršena etnička slika Banske krajine u kojoj je 1745. formirana Prva banska graničarska pukovnija sa sjedištem u Glini i Druga banska graničarska pukovnija sa sjedištem u Petrinji, obje podređene Banskoj generalkomandi u Zagrebu, te Dvorskom ratnom vijeću u Beču.

Godine 1863. pojavio se u Zagrebu godišnjak Biser. *Niz bisera jugoslavjanskoga*, posvećen biskupu JOSIPU JURJU STROSSMAYERU, koji je tiskan latiničnim i ćiriličnim pismom. U njemu je objavljena narodna pjesma *Mudra djevojka*, s podnaslovom *Iz Banije*, koju je priložila LJUBICA BEGOVIĆEVA. Zatim slijede Zagonetke, ukupno njih šesnaest, također s podnaslovom Iz Banije, koje je priložio NIKOLA BEGOVIĆ. Nedugo zatim, tiskan je u Zadru *Srbsko-dalmatinski magazin. Ljubitelj prosvjete i narodnog jezika za godinu 1866.*, koji donosi vrijedan etnografski prilog *Običaj o krsnom imenu u Baniji* SIDE PAIĆEVE iz sela Slabinje. Također vrijedi spomenuti stihove koje je poslao zagrebački student KAMENKO DELIĆ, a objavio novosadski *Javor, list za zabavu, pouku i književnost* od 10. rujna 1875. (Prevešću te i Unu i Drinu, Prevešću te vodu Kostajnicu, Izvešću te u Baniju ravnu, Pa ti ajde u Baniju ravnu).

Godine 1881. nestalo je Vojne krajine, koja je priključena Banskoj Hrvatskoj. Potom je u listu Srbobran iz Zagreba od 23. prosinca 1884. objavljen članak *Iz Banije*, koji detaljno govori o školskom zakonu i tamošnjem školstvu, a ulazi i u pitanje međunacionalnih i međukonfesionalnih odnosa na tom području. Članak apelira na članove Srpskog kluba u Hrvatskom saboru da nešto poduzmu, a čita se i apel Srbima zastupnicima da brane crkveno-školsku autonomiju. Zatim je naredne 1885. u Zagrebu objavljena vrijedna zbirka *Srpske narodne pjesme iz Like i Banije*, koje je sakupio i za štampu priredio Nikola Begović, pravoslavni sveštenik,

Banjski seljak na tjednom sajmu u Glini 1961. (Foto: Drago Rendulić)

Banovac 1917. donosi: Hrvatski Zmaj će svečano otkriti spomen-ploču u Mečenčanima na rodnoj kući vojskovodje Borojevića. Banovina se može ponositi sa svojim sinom, pa bi dobro bilo, da kod te zgode buda okupljena cijela Banija

poznati etnograf i sakupljač usmenog blaga. Proslava sv. Save u Glini i Baniji, naslov je članka u zagrebačkim Narodnim novinama od 6. veljače 1888. U tom članku ističu se zasluge crkvene opštine glinske i glinskog prote DANILA PRICE, koji je u hramu Božijem priredio crkvenu svetkovinu, a zatim u Narodnoj gostioni narodnu besedu o velikom srpskom prosvjetitelju. Od 4. kolovoza 1888. u Petrinji izlazi list Banovac, koji se bavi uglavnom društvenim problemima i koji u svojim izvještajima ravnopravno koristi termine Banija i Banovina. No s vremenom se razvila polemika između Banovca i Srbobrana povodom ćiriličnog natpisa kovačke radnje jednog poznatog glinskog obrtnika. Tako u članku Glas iz Banije u Srbobranu od 16. rujna 1893. piše: Mi Srbi glinski dovikujemo onijem, – koji neimajući šta izgubiti, potežu teški buzdovan na Srbe i tijem se pokroviteljima lažnijem dodvaraju i udvaraju, – da Srbi ljube ovu grudu zemlje, u koju im pradjedovi dođoše s nožem i sabljom braneći je od osmanlijske sile i natapajući je stopu po stopu krvlju svojom. Mi Srbi glinski, ako ne nadmašujemo, sigurno ne izostajemo u ljubavi ove domovine iza braće Hrvata, čijim se imenom ona nazivlje.

U Banovcu od 4. kolovoza 1900. objavljen je članak *Žalostne komunikacije u Baniji* od jednog čitaoca koja je tih dana boravio u kupalištu Topusko.

— Prošao sam u mom životu svu Hrvatsku, što no riječ, uzduž i popreko, no nisam se vozio hrdjavijom cestom, nego li je cesta iz Siska u Karlovac. (...) Banija nema željeznice, a narod se mora patiti po ovakovoj

Ploča Banijske pjesme u izdanju Jugotona (1983)

cesti – u istinu je žalostno – piše u članku. Nova iskra, ilustrovani list iz Beograda, u rujnu 1907. donijela je fotografiju u čijem potpisu piše *Imućnija srpska seljačka kuća u Baniji*, a naredne 1908. tiskana je u Sisku romansirana kronika protumađarskog pokreta Buna u Banovini u Klasniću god. 1883., koju je napisao GJORGJE A. PETROVIĆ.

— Dne 8. ovog mjeseca zadesio je Petrinju, kao i ostalu Baniju vrlo jak potres, javlja petrinjski Banovac od 9. listopada 1909. U 11 sati prije podne začula se je tutnjava sa užasnom trešnjom, koja je mogla trajati kakvih 5–10 sekunda. Na zato kratko vrijeme je malo ostalo kuća, koje nijesu bile oštećene – piše Banovac. Od 4. lipnja 1914. u Petrinji izlazi list Glas Banije, kojeg tiskaju pristalice Hrvatsko-srpske koalicije. List je tiskan latinicom i ćirilicom, izlazi jednom tjedno, no nastupom Prvog svjetskog rata je zabranjen. Međutim, u Petrinji i dalje izlazi list Banovac koji 27. listopada 1917. donosi zanimljivu obavijest: Hrvatski Zmaj iz Zagreba javlja, da će dne 28. o. mj. svečano otkriti spomen-ploču u Mečenčanima na rodnoj kući vojskovodje Borojevića, koji svojim umjećem i zna-

Razglednica iz 1981. (Fotolik Celje)

njem već treću godinu, brani monarhiju od nasrtljivih i nevjernih Talijana. Banovina se može ponositi sa svojim sinom, pa bi dobro bilo, da kod te zgode buda okupljena cijela Banija.

Nakon sloma Austrougarske monarhije i stvaranja Kraljevstva SHS, u Petrinji 1919. počinje izlazi tjednik Jedinstvo, političko i prosvjetno glasilo jug. demokratske stranke za Baniju, kojem od 1921. parira Hrvatska Banovina, glasilo petrinjskog HRSS-a, koje se međutim ubrzo gasi. Također treba spomenuti da je u Petrinji 1921. JOCO M. MARTINOVIĆ objavio knjigu *Ispod Zrinske i Petrove gore. Niz pripovijedaka iz društvenog i narodnog života u Baniji*, da bi naredne 1922. u Beogradu JOCO POPOVIĆ objavio knjižicu *Kako ćemo uvesti naprednije obrađivanje zemlje u Baniji?*

— Dobro nam došao! Među nas, u našu siromašnu Baniju došao je naš dični vodja Svetozar Pribićević – javlja petrinjsko Jedinstvo od 12. srpnja 1927., koje donosi Raspored zborovanja g. S. Pribićevića u Baniji, i to za naredna tri dana (Glina, Obljaj, Dvor, Petrinja, Gradusa, Blinja, Blinjski Kut i Sisak). Nakon proglašenja Šestojanuarske diktature 1929., kralj Aleksandar posjetio je Zagreb i Savsku banovinu, a 7. lipnja 1931. posjetio je Sisak, Petrinju i Glinu, gdje mu je priređen spektakularan doček, o kojem piše beogradska Politika u izvještaju *Banija oduševljeno dočekuje* NJ. V. *Kralja* od 8. lipnja 1931.

UDRUŽENJE Ličana i Banovaca u Beogradu, na čelu kojega se nalazi kao predsjednik poznati karikaturista PJER KRIŽANIĆ i ove je godine odjenulo 45 siromašne školske djece iz Like, Banovine i Korduna, piše Lički glasnik iz Gospića od 1. siječnja 1938. Nedugo zatim, u kolovozu 1939. privremeno je riješena unutrašnja državna kriza i formirana autonomna hrvatska jedinica unutar Kraljevine Jugoslavije – Banovina Hrvatska. Također vrijedi spomenuti pisanje Hrvatskog dnevnika iz Zagreba od 29. ožujka 1941., koji izvještava o društvenim zbivanjima u članku *Banija i Kordun na putu k uredjenju i napretku*.

Međutim, splet povijesnih okolnosti doveo je do sloma Kraljevine Jugoslavije i stvaranja ustaške Nezavisne Države Hrvatske, koja je ideološki i politički bila dio 'novog evropskog poretka' pod dominacijom nacističke Njemačke. Ubrzo otpočinje ustaški teror u glinskom kotaru, koji kulminira masovnom ustaškom likvidacijom oko 400 Srba muškaraca iz Gline u noći s 12. na 13. svibnja 1941. Nedugo zatim, u Glini je 1. lipnja 1941. održan veliki narodni zbor na kojem je govorio predratni glinski odvjetnik i organizator ilegalnog ustaškog pokreta u Glini te ministar pravosuđa u Vladi NDH i nalogodavac masovnih ustaških zločina u glinskom kotaru, dr. MIRKO PUK. Njegov trijumfalni govor prenio je list Hrvatski narod iz Zagreba od 3. lipnja 1941., pod naslovom *Hrvatski Kordun i Banija iz žarišta ustaške misli Gline kliču: Poglavniče, Ti zapovijedaj, a mi ćemo slušati!*

Izazov ustaškog terora 1941. potaknuo je otpor, a onda i oružani ustanak u kojem je važnu ulogu imao Banijski partizanski odred iz kojeg u rujnu 1942. nastaju Sedma, Osma i Šesnaesta banijska brigada, koje će činiti okosnicu Sedme banijske divizije u teškim bitkama na Neretvi i Sutjesci 1943. Istovremeno, štampaju se listovi Banijski partizanski vijesnik, Glas slobodoljubive Banije, Banovka, Banijska mladost i Banijske vijesti. Nakon oslobođenja Gline 1944., nastaju crteži EDE MURTIĆA Ranjeni dječak u Glini i Pionir s Banije, dok Zlatko Prica radi scenografiju za Banijsku kazališnu družinu pri ZAVNOH-u.

Nakon oslobođenja Hrvatske i konačnog oslobođenja Jugoslavije 1945., u Sisku izlazi tjednik Jedinstvo, organ Narodnog fronta Banije. Zatim u Spomenici župe Glina dugogodišnji glinski župnik Slovenac FRANC ŽUŽEK piše: Dana 27. srpnja 1952. posjetio je Glinu predsjednik F.N.R.J. maršal JOSIP BROZ TITO, koji je održao dulji govor u starom parku Obrstarija. Bilo je sakupljenoga na tisuće naroda sa sviju strana Banije. Od srpnja 1955. u Zagrebu izlazi mjesečni časopis Problemi, u čijem podnaslovu piše Revija za Baniju, Kordun i Liku.

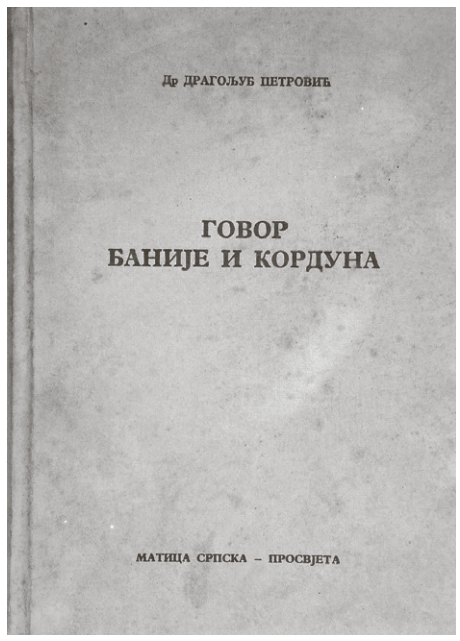

Govor Banije i Korduna Dragoljuba Petrovića (1978)

Vjesnik iz Zagreba od 24. studenog 1960. piše o velikom narodnom zboru u selu Klasniću kraj Gline, gdje je otkriven spomenik palim borcima Sedme banijske divizije.

— Pa ipak, to je još uvijek vrlo siromašan kraj. Nagovještaj promjena bilo je usvajanje dokumenta Banijska koncepcija, što je bila prva ozbiljnija politika regionalnog razvoja, koju zajedno provode općine Sisak, Petrinja, Kostajnica, Glina i Dvor – piše u članku *Usvojene koncepcije razvoja Banije* u sisačkom Jedinstvu od 15. veljače 1964. Rezultat je bila izgradnja privredne i neprivredne infrastrukture – asfaltiranje cesta, izgradnja vodovoda, elektrifikacija naselja, uvođenje PTT linija, otvaranje novih osnovnih i srednjih škola, kao i zdravstvenih objekata. Nosioci razvoja postali su Željezara, Rafinerija i Gavrilović, pa se tako na selu počinje razvijati kooperacija, a u općinskim središtima graditi mali industrijski pogoni. Dana 7. listopada 1967. predsjednik Jugoslavije obišao je Glinu, Petrinju, Kostajnicu i Dvor, nakon čega nastaje prigodna publikacija i dokumentarni film *Tito na Baniji 1967*.

NAREDNIH godina izdano je i nekoliko vrijednih knjiga. Prvo je objavljen zbornik radova *Sisak i Banija u revolucionarnom radničkom pokretu i ustanku 1941* (1974.), zatim crkvena povijest MILANA RADEKE *Gornja Krajina ili Karlovačko vladičanstvo: Lika, Krbava, Gacka, Kapelsko, Kordun i Banija* (1975) te istraživanje lingviste i dijalektologa DRAGOLJUBA PETROVIĆA, *Govor Banije i Korduna* (1978). Zatim je 1985. objavljeno vrijedno istraživanje VOJINA DABIĆA, *Banska krajina 1688–1751. Prilog istoriji srpskog i hrvatskog naroda i krajiškog uređenja u Baniji*.

Značajan doprinos folklorističkoj literaturi dao je IVAN IVANČAN u knjizi *Narodni plesni običaji Banije i Pounja 1986*., dok je naredne 1987. Televizija Zagreb adaptirala poznati putopis književnika MATKA PEIĆA *Ljubav na putu. Od Drave do Jadrana* i producirala nagrađeni dokumentarni film redateljice VIŠNJE LASTE *Ljubav na putu. Skitnje po Gorskom kotaru, Lici i Baniji*. Također je vrijedna gramofonska ploča u izdanju zagrebačkog Jugotona: *Narodne pjesme i plesovi iz Banije* iz 1988.

Početkom 1990. Banija je razvijenija nego ikada, međutim, njen daljnji razvoj zaustavio je raspad Jugoslavije, ali i privremeni raspad Hrvatske 1991. O tim tragičnim i traumatičnim zbivanjima izvještavala je novinarka HTV-a HENI ERCEG i o tome ostavila vrijedan memoarski *zapis Između triju zastava. Banija, srpanj 1991*. Potom se 18. kolovoza 1991. pojavio i dokumentarni snimak tragično stradalog snimatelja HTV-a GORDANA LEDERERA *Banijska ratna praskozorja*. Nedugo zatim, Jedinstvo od 29. kolovoza 1991. donosi izvještaj pod naslovom Tuđman na Baniji.

U kolovozu 1995. završena je vojna akcija Oluja, koja je simbolizirala reintegraciju teritorija, ali ne i ljudi. No ona je ujedno označila i početak hrvatskog nacionalnog konotiranja pojma 'Banovina', kao navodno starijeg i politički ispravnijeg. Ovakva organizirana politika bit će prisutna u javnom prostoru Hrvatske sve do tragičnog potresa 29. prosinca 2020., koji će paradoksalno stvoriti prostor slobode i tako otkriti mnoštvo argumenata koji obesmišljavaju nametanje pojma 'Banovina' i potiskivanje pojma 'Banija'.

■ Igor Mrkalj

Sjećanje na holokaust

1941. godine, kao žrtva jezivog ustaškog zločina nestala je gotovo cijela židovska zajednica, upozorili su iz platforme Možemo

Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta 27. januara obilježen je i ove godine u Karlovcu i drugi gradovima. Pod vodstvom profesorice geografije i historije Tanje Protulipac učenici Ekonomsko-turističke škole obilježili su Dan sjećanja posjetom kućama iz kojih su odvedene prve tri žrtve holokausta u Karlovcu. To su bili Ivo Goldštajn – knjižar, otac pokojnog Slavka i djed profesora Ive, David Majsel, dirigent Prvog hrvatskog pjevačkog društva Zora, i Filip Rajner. Ostali učenici Ekonomsko-turističke škole ovaj su dan obilježili svojim pisanim i likovnim radovima koji su predstavili njihov doživljaj holokausta i antisemitizma.

— Obilježavanje Dana sjećanja ove godine dio je projekta Žuta vrpca, čija je voditeljica Dejana Tavas, profesorica hrvatskog jezika iz Rovinja, koja radi kao učiteljica u tamošnjoj Osnovnoj školi 'Vladimir Nazor'. U projektu sudjeluje oko 40 nastavnika, a cilj mu je povezati učenike diljem Hrvatske, pa i izvan nje, kroz različite aktivnosti i potaknuti ih da promišljaju o antisemitizmu kao obliku rasne, vjerske, nacionalne i socijalne nesnošljivosti, kao i da ga prepoznaju kao oblik kršenja građanskih i ljudskih prava, te tako spoznaju važnost života i slobode za svakog pojedinca – rekla je profesorica Protulipac.

Povodom Dana sjećanja karlovački gradonačelnik Damir Mandić, predsjednik Gradskog vijeća Matija Furač i Tena Bunčić, predsjednica udruženja Židovi u Karlovcu i praunuka ubijenog dirigenta Majsela, položili su cvijeće i zapalili svijeće kod novoobnovljene mrtvačnice na karlovačkom židovskom groblju. Bunčić je izrazila nadu da će i u Karlovcu biti postavljeni simbolički kameni spotičanja ispred kuća od kuda su u smrt odvođeni karlovački Židovi. Isto je od gradonačelnika zatražio i karlovački ogranak Političke platforme Možemo.

— Time bismo, stoji dalje u apelu kojeg potpisuje Draženka Polović, ujedno ostvarili i svoju obavezu vječnog upozorenja sadašnjim i svim budućim generacijama Karlovčana da se 1941. godina u kojoj je iz našega grada, kao žrtva jezivog ustaškog zločina nestala gotova cijela židovska zajednica koja je brojala oko 400 ljudi, nikada više ne ponovi.

U isto vrijeme, napreduje uređenje mrtvačnice na karlovačkom Židovskom groblju. Ovih dana obnovljen je vanjski dio, ulazna vrata sa svim dijelovima te su ugrađene ukrasne metalne rešetke, izrađene prema originalu, i to ručno sa puno sitnih detalja. Upravo onako kako su to odredili i propisali konzervatori koji provode nadzor nad radovima pošto se radi o zaštićenom objektu kulture. Nastavak radova prijavljen je na konkurs Ministarstva kulture i medija.

Sinagoga – kulturni centar prim. dr. Krešimir Švarc u Koprivnici, također se renovira. Riječ je drugoj fazi radova koji su počeli prošle godine, a uključuju obnovu zidne i stropne obloge, postavljanje električnih instalacija te izradu novog stepeništa. Sredstva su iz Programa zaštite i očuvanja nepokretnih kulturnih dobara osigurali Ministarstvo kulture te Grad Koprivnica. Svi poslovi na unutrašnjosti sinagoge izvode se uz konzervatorski nadzor.

Ugovorena vrijednost radova je 276.600 kn. Koprivnička sinagoga danas je zaštićeni spomenik kulture, izgrađena je davne 1875. godine kao i židovska škola koja je bila u njezinoj neposrednoj blizini. Tokom Drugog svjetskog rata od ustaša je oštećena i služila je kao zatvor. Koprivnička je židovska zajednica u to vrijeme dijelila sudbinu naroda u čitavoj Europi. Završetkom rata, od 300 predratnih Židova, preživjelo je njih samo 18.

U organizaciji Grada Koprivnice, Židovske Općine Koprivnica te Antifašističkih boraca i antifašista grada Koprivnice (UABA), na Spomen području Danica obilježen je Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta.

Jevrejskog stradanja prisjetio se Antonio Grgić, poznati koprivnički umjetnik koji je spomenuo kako su Jevreji u njegovom gradu bili obilježeni ponižavajućim žutim trakama i javno šikanirani.

— Ovakve su oznake stotine Koprivničanaca nosile prije 80 godina hodajući ulicama našeg grada. Njih, njihove djece i njihovih unuka gotovo više nema među nama. Gotovo svi su odvedeni u koncentracijske logore i ubijeni. Prva žrtva holokausta u Koprivnici bio je doktor Željko Selingер koji je odveden u logor Danica 25. aprila 1941. gdje je prošao fizičku i psihičku torturu, a nakon toga početkom augusta otpremljen u Jasenovac i tamo ubijen. Holokaust za cijelu koprivničku židovsku zajednicu počeo je u ljeto 1941. godine kada je gotovo 350 koprivničkih Židova odvedeno u Daničuu, Jasenovac potom Aušwic, Loborgrad i ostale.

■ M. Cimeša, Z. Vitanović

Maturanti ispred kuće Rajner, današnje Muzičke škole Karlovac

Stogodnjak (567)

5. 2. – 12. 2. 1921: U Istri je najmanje stotinu seljaka prodalo imanja i prebjeglo u Jugoslaviju, kupivši zemlju u Slavoniji, Bačkoj ili Banatu. Lokalni list 'Pučki prijatelj' donosi nove oglase o prodaji imovine na područjima oko Buzeta, Pazina i Lupoglava. U isto vrijeme i nezaposleni radnici bježe u Jugoslaviju kako bi prehranili obitelji. Na vijest da je Rapallskim ugovorom Kastav pripao Jugoslaviji školska djeca su u Kastvu spontano jugoslavenskim trobojkama okitila školu. Karabinjeri su trobojke odmah poskidali i uništili, a službene vlasti pokrenule istragu protiv učitelja koji su 'provocirali talijansku državu...' Istrom se širi i strah da će bogati veleposjednici učiniti isto što i jedan u dolini rijeke Po – on je, naime, neposlušnima stavio žičanu brnjicu na obraz.

* na vidjelo su izašli nepoznati detalji o tragičnoj pobuni mornara u Boki kotorskoj, u veljači 1918. godine. Detalje objavljuje list 'Arbeiter Zeitung', navodeći: 'Prvog veljače bio je lijep, sunčani dan. S admiralskog broda 'St. Georg' ispaljen je hitac na uzbunu. Brod je izvjesio crvenu zastavu. Linijski brod 'Monarch', oklopnjača 'Karlo VI', posadni brod 'Gea' i bolnički brod 'Afrika', torpedo-razarači, torpednjače i podmornice učinile su isto. Ipak je bilo nekoliko jedinica, koje se nisu odmah priključile. Na to ih je naskoro prisilio 'St. Georg'. Sve kopnene baterije i mornarski odredi priključili su se ustanku. Oficiri su razoružani i pri tome je jedan bio ubijen, a tri ranjena. Zapovjedništvo je preuzeo jedan revolucionarni podčasnik. Alkohol je bio zabranjen. Glazba je svirala revolucionarne pjesme. Glavni je zahtjev bio da se ponudi mir na osnovi Wilsonovih uvjeta. Međutim, revolucionari su stupili u pregovore i tako izgubili i vrijeme i bitku. Umjesto da isplove iz luke na otvoreno more, imajući nekoliko stotina časnika kao taoce, dopustili su da ih zatvore njemačke podmornice, koje su počele krstariti na izlazu iz kotorskog zaljeva. Bilo je ukupno 12 podmornica. Treći dan situacija je bila vrlo napeta. Brod 'Rudolf' pokušao je isploviti, ali ga je jedna baterija s obale napala i pri tome je poginuo komandant broda. Prvi brod je morao kapitulirati, 'Novara' je došla u zaljev praćena s dvije njemačke podmornice. Skinula je žalosno crvenu zastavu i izvjesila austrijsku ratnu zastavu. Bila je to žalosna slika. Redom su se sada predavali svi pobunjeni brodovi. Jednom pomorskom zastavniku i trima podčasnicima, tzv. kolovođama uspjelo je hidroplanom pobjeći u Italiju. Četvorica su bila ustrijeljena, a 900 zatvoreno. Istom, devet mjeseci kasnije pobunili su se austrijski mornari u Puli, ali tada se Austrija već bila raspala i nije mogla više ništa spasiti...'

■ Đorđe Ličina

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

svjedoče da je tek oko 50 posto nositelja stanarskog prava bilo spremno na otkup stana. Već 1992., prema istraživanju profesora OGNJENA Čaldarevića, taj postotak se penje na 70. No da parafraziram Čaldarevića, prava priroda pristanka na privatizacijski proces se krije u nedostatku alternativa. U isto vrijeme se gase sve institucije koje su bile zadužene za proizvodnju i dodjelu društvenih stanova, a jedino što se nudi je otkup stambenih jedinica. Pritom, propaganda tog vremena poslužila se oprobanim receptom MARGARET THATCHER koja je početkom 1980-ih transformirala narativ o kolektivnom ulaganju u stanovanje na način da su takva ulaganja teret za ekonomiju, a da privatizacija znači značajan upliv kapitala koji tu ekonomiju može spasiti. Kada ste suočeni s nesigurnošću stanovanja s jedne strane i gubitkom posla s druge usred ekonomske krize, a privatizacija stambenog prostora se propagira kao spas za ekonomiju i u isto vrijeme garant sigurnosti stanovanja, zapravo ste prisiljeni na pristanak. No danas nam je više nego jasno da je privatizacijski proces bio tek ishodište za nove ekonomske odnose, a nikako za popravak postojeće tadašnje ekonomije, tako da razlozi pristanka na privatizaciju iz današnje perspektive mogu izgledati posve naivno, ali ne smiju biti zanemareni pri analizi.

U ovoj situaciji pravo na stan se reducira kao pravo na vlasništvo, što ima dugoročne posljedice?

U knjizi se bavim pojašnjenjem termina pravo na stan u smislu da je ono u domeni apstrakcije, dok neoliberalni narativ vješto iskrivljava ovaj pojam tako da ga svodi na pitanje pojedinačnog prava na vlasništvo, kako kroz jezik tako i kroz specifični *policy* okvir. Naime, u vrijeme prvog zamaha opsežnih privatizacija, posebice onog u Velikoj Britaniji, stvoren je narativni i legislativni okvir koji se koristi terminima poput prava svakog pojedinca na sigurno stanovanje u vlastitoj nekretnini. Iako se isprva taj zaokret ne čini posebno značajnim, takva politika ne proširuje naša prava na sigurno stanovanje, već sužava domenu prava na specifični stambeni status, onaj stanovanja u svom privatnom vlasništvu, kao jedini stambeni status u kojem nam država u potpunosti garantira sigurnost doma. Posljedice takvih politika na globalnoj su razini rezultirale komodifikacijom velike većine stambenih jedinica i posljedičnom prepuštanju stambenog pitanja gotovo isključivo tržištu, što je dovelo do nezapamćene nepriuštivosti stambenog prostora i s tim krize beskućništva i svih ostalih obiteljskih, pojedinačnih, odnosno društvenih tragedija.

Specifičan problem naše privatizacije bio je da je kroz nju materijalno poduprt i proces etničkog čišćenja, kao vladajuće politike 1990-ih...

Kod stambenih politika u koje spada i privatizacija javnih stambenih fondova uvijek trebamo pri analizi uzeti u obzir da su one skup globalnih tendencija i lokalnih datosti, pa je tako naš lokalni začin svakako i politika etničkog čišćenja. Prema izvještaju specijalne izvjestiteljice za adekvatno stanovanje UN-a, još 2010. procijenjeno je da oko 100 hiljada bivših nositelja stanarskog prava nije dobilo mogućnost otkupa stanova, a većina njih su pripadnici srpske i drugih nacionalnih manjina. To je prvenstveno omogućeno, odnosno legalizirano kroz izmjene Zakona o otkupu stanova tijekom ratnih godina i kasnijim legislativnim okvirom u poraću. Primjerice, u ratnim godinama izvršena je, kroz legislativne izmjene, zloupotreba članaka Zakona o stambenim odnosima iz 1985. na način da su članci tog zakona koji su trebali spriječiti zloupotrebu društvenih stanova iskorišteni za oduzimanje stanarskog prava u vrijeme rata. Zakon iz 1985. imao je odredbe u kojima je definirano da ukoliko nositelj stanarskog prava izbiva s adrese dodijeljenog stana duže od šest mjeseci, moguće je, po prijavi predstavnika stanara i nakon sudskog postupka, oduzeti nositelju stanarsko pravo ukoliko ovaj/a nema valjani razlog izbivanja iz stana. U ratnim i poratnim godinama u sudskoj se praksi rat i izbjeglištvo nisu uzimali kao valjani razlog izbivanja, a spomenuti članci su u ponešto izmijenjenom obliku upisani u Zakon o otkupu stanova nad kojima postoji stanarsko pravo upravo kako bi legalizirali praksu oduzimanja stanarskog prava onima koji su izbjegli ili koji su iz stanova izbačeni. Ovo nije jedini primjer legislativnih izmjena koje su služile za legalno oduzimanje stanova, a nekima od njih smo se posvetili u knjizi. U poraću je svakako nezanemariva uloga APN-a kao agencije za, kako to BORIS RAŠETA 1997. naziva u Feralu, nježnu fazu etničkog čišćenja.

U sljedećoj fazi, nakon privatizacije, slijedila je eksplozija zaduživanja u stambenim kreditima. U kojim fazama se ona odvijala?

U trenutku kada je privatizacija praktički završena, mi više nemamo regulirano tržište najma, praktički nemamo ni javnu proizvodnju stanova – osim što početkom 2000-ih kreće program društveno poticane stanogradnje (POS-a), ali on je u svojim brojkama minoran – i u takvoj situaciji otvoren je prostor za ekspanziju stambenog kreditiranja. Privatizirane banke uvode na naše tržište cijeli spektar financijskih proizvoda koji bi trebali olakšati podizanje kredita i do izbijanja krize, mi smo, kao i ostale bivše socijalističke zemlje, doživjeli veoma nagli skok potrošnje stambenih kredita, što je rezultiralo i snažnijim posljedicama u krizi.

Kako je stambeno pitanje u jednom trenutku postalo temom demografije? Odražava li se interes države za demografiju u stambenom zakonodavstvu?

U periodu nakon ulaska u EU i povećanog iseljavanja mladih odjednom je pojam demografije i demografskog oporavka postao dominantan i u narativu, ali i u institucionalnom obliku. Stambeno pitanje seli se u domenu demografije, a ne prostorne politike pa u knjizi pratimo i institucionalne, ali i promjene u političkom narativu. Tako se učinkovitost politika subvencije stambenih kredita umjesto parametrima ekonomičnosti i stambene sigurnosti, mjeri brojem rođene djece u tako kupljenim stanovima. Na taj način je narativ o stambenom pitanju sveden na biološku reprodukciju nacije, dok su politike ostale manje-više iste kao i prije – poticanje zaduživanja i garantiranje sigurnosti stanovanja tek u privatnom vlasništvu. U konačnici ta stambena politika subvencije kredita je dokazano višestruko neuspješna. Naime, radi se o politici koja je intervenirala u tržište na način da je povisila cijenu stanova, a subvencije danas tek pokrivaju tu razliku cijene koja je nastala upravo kroz politike subvencije. Na kraju niti je politika pogodovala ostanku mladih u državi, niti smo stvorili više materijalne sigurnosti koja može posljedično dovesti do lakše odluke o proširenju obitelji, već smo kao i ranije transferirali značajna javna sredstva u privatni financijski sektor.

No to je pogoršalo poziciju onih koji nisu u tom programu?

Da, zato što oni koji se ne mogu kvalificirati za program subvencija plaćaju ovu povišenu cijenu kvadrata koja je posljedica tog programa subvencija. Ali ne samo to, značajna su sredstva utrošena na tu politiku, dok su sva ostala moguća stambena davanja zanemarena. Točnije, odmaknuli smo se još dalje od neutralne stambene politike koja podjednako raspoređuje sredstva na različite stambene statuse i dodatno utabali put za proliferaciju regresivnih davanja, što znači da izdvajamo javna sredstva predominantno za srednje slojeve, dok se zanemaruje širok spektar društvenih slojeva kojima su ta davanja najpotrebnija.

Regulacija najma

Zašto se stambeno pitanje može riješiti samo stvaranjem neke kolektivne moći i kao osiguranje kolektivnog prava?

Pojedinačno stambeno pitanje može se riješiti i pojedinačnim alatima, no ako nas je posljednjih trideset godina neoliberalizma išta naučilo, to je da ukoliko nemamo kolektivni odgovor na stambeno pitanje, imat ćemo mnogostruke i brojne pojedinačne stambene tragedije u spektru od onih najstrašnijih u obliku deložacija do društvene tragedije u kojoj se cijela jedna generacija ne može emancipirati uslijed neprikosnoveno visokog troška stanovanja. Možemo to promotriti i ovako – radnik kao pojedinac nema moć utjecaja na vlastita radna prava, dok organizirani sindikat itekako ima moć ostvarivanja prava za pojedinačne radnike. Tako je i u stanovanju, dok god nemamo kolektivna prava, dotle su nam i ona pojedinačna ugrožena na način da sutra možemo izgubiti posao ili doživjeti neku promjenu u životu zbog koje ne možemo platiti rentu ili ratu kredita, a onda, ukoliko ne postoji kolektivna moć i kolektivna prava, nemamo se na što osloniti, već smo prepušteni sudbini čija pravila kroji tržište. Ne treba zanemariti da kod nas veliku ulogu u stanovanju igraju i obiteljske mreže potpore koje svakako sprječavaju još širu krizu, primjerice beskućništva koje je na alarmantnim razinama u zemljama poput Velike Britanije, no obiteljske strategije su tek mehanizmi preživljavanja, nikako stvarna kolektivna moć koja bi usmjerila javna sredstva u kolektivna stambena prava.

Nabrojimo moguće pravce dekomodificiranja stambenih politika.

Kao prvo, ulaganje u izgradnju javno-najamnog fonda, stambeni prostor koji se bazira na stvarnim potrebama i koji zahvaća šire aspekte socijalnih skupina. Ali isto tako da se stanovi u svom prostornom smislu locirаju na način da sprečavaju trendove gentrifikacije. Da se ulaže u mogućnost neprofitne izgradnje stambenog prostora, kao što je to slučaj sa stambenim zadrugama. I na kraju, apsolutno nužna regulacija pitanja najma na tržištu s obzirom na to da se radi o iznimno prekarnom stambenom statusu i nereguliranim odnosima koji stavljaju mnoge najmoprimce u iznimno nepovoljan položaj. Na taj način kretali bismo se prema nekom pravednijem sustavu stambene opskrbe. Pritom ne treba upasti u zabludu da stambena politika kod nas ne postoji, jer ona, kao i sve ostale politike koje imaju snažna neoliberalna obilježja, ima karakteristike povlačenja države iz proizvodnje stambenog prostora i poticanje financijskih institucija da ostvare profit u ovom segmentu života. To je prostor u koji se treba intervenirati prethodno spomenutim pravcima. Danas, konačno, svjedočimo o slabljenju pristanka na neoliberalnu doktrinu da je stanovanje intimno pitanje između kućanstva i njegove banke ili naslijeđa, što je zasluga pokreta diljem svijeta. Ostaje vidjeti koliko vremena će proći da se to pretvori u kolektivnu moć koja zaista i mijenja naše materijalne uvjete života. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

PIŠE Tena Erceg

Putinov montirani proces

Pretjerana reakcija režima na proteste izazvane hapšenjem Navaljnog, sada najpoznatijeg političkog zatvorenika u Putinovoj Rusiji, objašnjava se strahom od 'obojenih revolucija' koje se u ruskom okruženju događaju pod patronatom zapada. Prosvjedi za sada privlače vrlo malo ljudi, ali podrška Putinovoj vlasti ipak se topi

SREDINOM siječnja, po povratku iz Berlina gdje je pet mjeseci proveo u bolnici liječeći se od pokušaja trovanja, ruski opozicijski političar ALEKSEJ NAVALJNI uhapšen je na moskovskom aerodromu i odveden u pritvor zbog kršenja uvjetne kazne. Naime, Navaljnome i njegovom bratu već je 2014. razrezana kazna od 3,5 godina zatvora zbog financijskih malverzacija, a prema presudi osuđenici su se vlastima trebali javljati svakih dva mjeseca. No Navaljni je izbivao pet mjeseci zato što mu je u kolovozu pozlilo u avionu, nakon čega je hitno prebačen u berlinsku bolnicu gdje je ustanovljeno da je otrovan novičokom, nervnim otrovom koji se za potrebe vojske proizvodi još od vremena Sovjetskog Saveza. Spomenuta uvjetna presuda u međuvremenu je na Evropskom sudu za ljudska prava proglašena nezakonitom, dok je i sam pritvor nakon povratka u Rusiju rezultat kafkijanske zloupotrebe zakona – od toga da mu se koma u kojoj se nalazio zbog trovanja ne uzima kao validan razlog za nejavljanje vlastima, pa do činjenice da je prvo saslušanje održano bez prisustva odvjetnika. Unatoč svemu tome, Navaljnome je sud u utorak, 2. veljače razrezao kaznu od dvije godine i osam mjeseci zatvora zbog kršenja uvjetne kazne, čime je ova presuda u zapadnim medijima proglašena jednom od najvažnijih otkad je 2005. na devetogodišnju robiju osuđen MIHAIL HODORKOVSKI. No Hodorkovski je bio najbogatiji čovjek Rusije, oligarh koji se obogatio na privatizaciji naftne kompanije Jukos, dok je Navaljni samo političar, a sada i najpoznatiji politički zatvorenik u povijesti Putinove Rusije. Čim je pritvoren, Navaljnijeva kampanja pozvala je na masovne proteste koji su se održali u dva navrata, drugi put prošlu nedjelju, kada su u stotinjak ruskih gradova na ulice izašli deseci tisuća ljudi, a pritvoreno je njih čak 5.000.

Iako su te brojke u odnosu na rusku populaciju mizerne, Navaljni je ovime još jednom pokazao da je doslovno jedini opozicijski političar u zemlji koji je predsjedniku VLADIMIRU PUTINU u stanju zadati makar kratkoročne glavobolje, tim više što tamošnji mediji koji operiraju na necenzuriranom internetu neprekidno prenose sve što s njim ima veze. Dok nije završila kaznom zatvora, recentna partija šaha Navaljnog s režimom odvijala se osam mjeseci prije parlamentarnih izbora na kojima je on sa svojom kampanjom mogao ugroziti supervećinu koju od prošlih izbora drži Putinova stranka Jedinstvena Rusija. Teže je, doduše, mogao ugroziti samog Putina, jer je ta supervećina lani izglasala ustavne promjene koje mu omogućavaju da se za predsjednika kandidira još dva puta i tako ostane na vlasti do 2036. Unatoč tome, na protestima je bilo posve evidentno da se ruski režim masovnih prosvjeda boji. To je jasno uzimajući u obzir prije svega zakonsku represiju i policijsku brutalnost, zbog kojih u pritvoru završavaju disproporcionalno velike brojke prosvjednika. U videu koji je priredio Navaljnijev kolega ILJA JAŠIN iz liberalnog pokreta Solidarnost, pod naslovom 'Kako očistiti policiju od sadista i bandita' navodi se da Rusija, iako s gotovo 900 tisuća policajaca, ima najvišu stopu ubojstava u Evropi. U prilogu se objašnjava i kako su, korak po korak, od masovnih protesta 2011. koje je predvodio kasnije ubijeni opozicijski političar BORIS NJEMCOV, protesti praktički zabranjeni kompliciranjem zakonske procedure i astronomskim rastom globi, dok Navaljnijeva ekipa u pravilu ne dobiva dozvole za održavanje skupova.

Pretjerana reakcija režima na proteste uglavnom se objašnjava Putinovim strahom od 'obojenih revolucija' koje se posljednjih desetljeća u ruskom okruženju događaju pod patronatom zapada, tim više što je Navaljnome zahvaljujući uskom fokusiranju na korumpiranost režima i odsustvo vladavine prava pošlo za rukom privući ideološki heterogene skupine ljudi ujedinjene u preziru prema političkoj eliti. Također, može se primijetiti da ruska opozicija u svojim osvrtima o policijskoj brutalnosti aludira na strane pokrete koji se bave istom problematikom, primjerice na američki Black Lives Matter, što zajedno s nekim drugim elementima pokazuje da se radi o pomno promišljenoj kampanji s ciljem da ona čim više rezonira s liberalnim vrijednostima zapada. Komentirajući proteste u Rusiji, upućeni napominju da oni još uvijek, unatoč medijskoj podršci, privlače vrlo malo ljudi, te da se uglavnom radi u pripadnicima srednje klase u većim gradovima. Istovremeno su žitelji provincijskih krajeva izloženi propagandi režimskih medija koji su ih, primjerice, uvjerili da je trovanje Navaljnoga provokacija zapadnih tajnih službi. No ove analize slabog pohođenja protesta ne uzimaju u obzir spomenutu policijsku represiju i drakonske globe za nezakonito protestiranje, koje maksimalno mogu dosegnuti i 300 tisuća rublji odnosno nekoliko prosječnih plaća. Također, unatoč tome što je Putin na predsjedničkim izborima 2018. ostvario najbolji ikada rezultat od 76,7 posto glasova, podrška vladajućima

'Putinova palača' – Navaljnijev tim tvrdi da je zdanje na Crnom moru izgrađeno za ruskog predsjednika (Foto: Georgij Aljburov/palace.navalny.com/Wikimedia Commons)

Osuđen pomoću kafkijanske zloupotrebe zakona – Aleksej Navaljni (Foto: Simonovsky District Court/Reuters/PIXSELL)

ipak se posljednjih godina smanjila, ponajviše zbog posljedica ekonomskih sankcija koje su zapadne zemlje uvele još 2014. zbog rata u Ukrajini. Financijska stagnacija do koje je dovela i višegodišnja niska cijena nafte prisilila je Kremlj da uvede neke mjere štednje, poput povećanja dobi za umirovljenje, a uslijed inflacije za desetak posto su se smanjile plaće u odnosu na razdoblje prije ukrajinske krize. Upravo su pak stanovnici gradova, naročito mladi, najviše pogođeni lošim ekonomskim stanjem i nemogućnošću zapošljavanja, dok stariji ljudi i oni na selu ipak žive u kakvojtakovoj ekonomskoj stabilnosti.

Američki New York Times objavio je nedavno zanimljivu reportažu o ruskim protestima koja zorno ilustrira heterogenost ljudi koje Navaljni oko sebe okuplja. List je razgovarao s četvero prosvjednika, među kojima je bila i feministička aktivistkinja ZALINA MARŠENKULOVA, unatoč tome što je Navaljni ranije znao dobivati packe zbog seksizma. 'Ludilo i bezakonje dosegnuli su kolosalne razmjere', rekla je Maršenkulova i zaključila da je 'teško govoriti o ženskim pravima dok se ne poštuju ni osnovna ljudska prava'. Deklarirani socijalist ALEKSANDR PASEČNIK, koji je pozdravio rusku aneksiju Krima, i Putina i Navaljnog smatra taocima kapitalističkog zapada no svejedno se protivi sudskom progonu Navaljnog, dok MIHAIL SVETOV iz Libertarijanske stranke Rusije Putina ne voli zato što dozvoljava imigraciju islamskog stanovništva iz zemalja centralne Azije.

Jednim od glavnih razloga širenja baze Navaljnijevih pristaša svakako se može smatrati i istraživanje koje je proveo njegov Fond za borbu protiv korupcije, a koje je pod naslovom 'Putinova palača' na YouTubeu objavljeno sredinom siječnja, otkad ga je pogledalo 107 milijuna ljudi. U impresivnom dokumentarcu od skoro dva sata Navaljnijeva ekipa uspjela je, kako tvrdi, rekonstruirati Putinov crni fond u koji odabrani oligarsi u zamjenu za nesmetano poslovanje uplaćuju goleme iznose novca. Njime kroz paravanske tvrtke upravljaju Putinovi rođaci i jataci, neki od njih još iz doba kad je kao KGB-ovac radio u Dresdenu. Tim se novcem, tvrdi se u istraživanju, za Putina izgradilo golemo zdanje u zaljevu Gelendžik na Crnom moru, a čitavo imanje na kojem se palača nalazi je '39 površina Monaka'. Uz pomoć snimki dronom, arhitektonskog nacrta i digitalne rekonstrukcije u filmu se prikazuje kompleks koji se sastoji od palače, kazališta, kazina, elektrane, vinograda i vinarija. Narator Navaljni Putina pritom cijelo vrijeme naziva 'najbogatijim čovjekom na svijetu', 'psihički bolesnim od opijenosti novcem i luksuzom', zbog čega mu jedna četka za WC u dvorcu košta 700 eura, više nego što iznosi prosječna plaća.

Navaljni je ideološku retoriku mijenjao oportuno. U početcima političkog djelovanja ranih 2000-ih njegovi su govori bili izrazito nacionalistički, pa i rasistički obojeni, a službena propaganda prema kojoj ga podržava zapad nije u potpunosti kriva

Može se zaključiti da je ovim filmom, zajedno s ideološki sterilnim diskursom fokusiranim na korupciju, Navaljni htio poručiti da je Putinova Rusija svojevrsni nastavak 1990-ih, perioda masovne privatizacije golemih državnih resursa i uspona oligarha. Time se nastoji razotkriti kao laž Putinovo predstavljanje samoga sebe kao vladara koji je zaustavio privatizacijsku pljačku i koji jedini može spriječiti da se ona ponovno dogodi. Navaljni se, međutim, nije uvijek koristio ideološki sterilnom retorikom već ju je mijenjao oportuno, u ovisnosti od vlastite procjene o tome koja bi bila najbolja za potrebe trenutne strategije. U početcima političkog djelovanja ranih 2000-ih njegovi su govori bili izrazito nacionalistički, pa i rasistički obojeni. U to je doba pozivao na deportacije ilegalnih imigranata iz muslimanskih zemalja i uspoređivao ih sa žoharima, pohodio je ultranacionalistički Ruski marš i podržao rusku intervenciju u Gruziji 2008, a godinu ranije izbačen je iz liberalne stranke Jabloko upravo zbog 'nacionalističkih aktivnosti'. Kasnije se zbog svega toga ispričao i u potpunosti fokusirao na borbu protiv korupcije kao forte svoje kampanje, te tako umiven dobio podršku zapada.

Službena ruska propaganda prema kojoj Navaljnoga podržava zapad stoga nije ni u potpunosti kriva, niti se radi o naročitoj mistifikaciji jer on tu podršku otvoreno dobiva i na simboličkoj i na stvarnoj razini. Za razliku od utamničenja nekih drugih disidenata, na ono Navaljnog službenim su notama reagirali i njemačka kancelarka ANGELA MERKEL i predsjednica Evropske komisije URSULA VON DER LEYEN i obje američke administracije, dok je britanska organizacija Amnesty International i Navaljnog i ruski kolektiv Pussy Riot još u početcima njihovog političkog djelovanja proglasila 'političkim zatvorenicima', dok to isto nikada nije učinila u slučajevima JULIANA ASSANGEA i američke zviždačice CHELSEA MANNING. Isto tako, 'istraživački kolektiv' Bellingcat s Navaljnim je proveo istragu koja je dovela do indicija da je njegovo trovanje organizirala ruska tajna služba FSB. No Bellingcat nije neovisna novinarska organizacija kakvom se predstavlja, već je povezana s američkim *think tankom* The Atlantic Council, čiji se članovi rutinski rotiraju na različitim funkcijama u američkoj administraciji. Za razliku od, primjerice, kolektiva Forensic Architecture, koji istom metodologijom istražuje kršenja ljudskih prava Palestinaca ili protjerivanje izbjeglica u Grčkoj, praktički sva bitna istraživanja Bellingcata bave se upravo Putinovom Rusijom, bilo da je u pitanju rat u Siriji, rušenje malezijskog aviona u Ukrajini ili pak trovanje protivnika režima.

Sve ove činjenice, međutim, teško mogu prikriti diktatorske impulse tog režima, koji je drakonskim montiranim procesom protiv Navaljnog još jednom demonstrirao da je spreman zgaziti svakoga tko ojača dovoljno da mu predstavlja ikakvu, pa i najmanju realnu prijetnju. ■

INTERNACIONALA

U potrazi za 67. vladom

Talijanski predsjednik Sergio Mattarella mandat nudi Mariju Draghiju kako bi se izbjegla višemjesečna obezglavljenost zemlje i prijevremeni izbori na kojima je favorit tvrda desnica

Svemu dođe kraj, pa tako i 66. vladi u republikanskoj Italiji. Premijer GIUSEPPE CONTE ostavku je podnio prošloga tjedna. U srijedu kada nastaje ovaj tekst, još uvijek nije jasno hoće li MARIO DRAGHI, kome je predsjednik SERGIO MATTARELLA ponudio mandat, uspjeti formirati novu vladu. Valja krenuti nekim redom, pa ćemo se prvo pozabaviti razlozima pada Conteove vlade. Stranka Italia Viva bivšeg premijera MATTEA RENZIJA povukla se iz vladajuće koalicije nezadovoljna načinom suzbijanja koronavirusa i borbom protiv ekonomske recesije. Conteova vlada dobila je podršku u Zastupničkom domu, ali nije dobila potrebnu apsolutnu većinu u Senatu i premijer je predsjedniku Mattarellu predao ostavku. Conteova računica bila je jednostavna, ali neuspješna. Nadao se da će privući dovoljan broj centrističkih senatora, vjerujući da će mu prići kako bi izbjegli prijevremene izbore i mogući gubitak mjesta u Senatu, jer zbog prošlogodišnje parlamentarne reforme na sljedećim izborima više neće biti birano 315 nego 200 senatora. Tjedan dana su trajale konzultacije s ciljem da se iznjedri nova vlada i izbjegnu prijevremeni parlamentarni izbori koji bi, budu li redovni, trebali biti održani tek na proljeće 2023.

Krize vlade u Italiji nisu ništa novo. Kada u Rimu padne vlada, jedva da bi se i moglo govoriti o krizi, prije će biti da je to nešto uobičajeno u političkom životu na Apeninima. Međutim, ova kriza i pad vlade zbivaju se u doista teškom razdoblju za Italiju, koja je jedna od pandemijom koronavirusa najpogođenijih država. Žrtava te virusne infekcije je oko 90.000 i u apsolutnim brojkama Italija je peta na svjetskoj, a druga na europskoj ljestvici. Na to se nakalemila najdublja recesija talijanske privrede nakon Drugog svjetskog rata. Državni statistički ured Istat objavio je prvu procjenu BDP-a za prošlu godinu, a prema njoj bilježi se pad od 8,9 posto. Nije utješno to što je riječ o nešto manjem padu, iako brojka još može biti korigirana, od predviđenih 9,2 posto.

Nazadovanje je posebno teško u posljednjem kvartalu prošle godine, što se vidi i po broju ugašenih radnih mjesta. Od veljače do prosinca ugašeno ih je 420.000, a samo u prosincu 101.000. Sve to može potaknuti i socijalno nezadovoljstvo, a ne treba čuditi i ako netko postavi pitanje kako to da je od 101.000 onih koji su u prosincu ostali bez posla – 99.000 žena i 2000 muškaraca. Koronakriza mnogo toga razotkriva. Manje od 50 posto Talijanki u radnoj dobi je zaposleno, iako čine većinu visokoobrazovanih, onih s fakultetskom diplomom ili doktoratom. Industrijska proizvodnja još se dobro drži, ali i u Italiji su teško pogođene uslužne djelatnosti koje su, pak, za talijansku ekonomiju itekako važne. Turistički prihod se strmoglavio, ugostiteljski objekti jedva da i rade, hoteli su prazni. U tome se krije odgovor na pitanje kako to da je u prosincu tako mnogo žena, a tako malo muškaraca ostalo bez posla. Muškarci kao radna snaga dominiraju u industrijskoj proizvodnji, žene u uslužnom sektoru.

Važno pitanje za buduću vladu je i kako potrošiti više od 200 milijardi eura koje Italija može povući u sklopu pomoći EU-a u suzbijanju posljedica pandemije. Za sve to – pomodnim političkim rječnikom kazalo bi se 'za upravljanje procesima', klasičnim za vladanje – treba imati vladu, a nje u Italiji nema. Upravo je raspodjela europskog novca bila razlog za Renzijevo istupanje iz vlade i njen pad. On je inzistirao na tome da taj novac bude uložen u digitalnu i zelenu ekonomiju, tražio je da se znatne svote usmjere prema zdravstvu, a smatrao je i da o raspodjeli novca trebaju odlučivati zastupnici u parlamentu, a ne tehnokrati.

Mattarella je odlučan izbjeći izbore, jer bi oni u teškoj i kompliciranoj situaciji Italiju ostavili bez efektivne vlade još mjesecima. Vlada je pala u za Italiju valjda najgorem mogućem trenutku. Razgovori se vode oko formiranja nove centrističke vlade, a ode li Italija na prijevremene izbore na njima je, kako sada stvari stoje, favorit tvrda desnica, odnosno Lega predvođena MATTEOM SALVINIJEM, kao i Braća Italije. Kako bi to spriječio, Mattarella je u srijedu mandat ponudio Draghiju, bivšem predsjedniku Europske središnje banke. Predsjednik je također u utorak navečer apelirao na parlament da izglasa Draghijevu vladu koja bi bila tehnokratska i odvojena od političkih stranaka, ali bi imala potpune ovlasti. Pa ipak, put do formiranja vlade još je neizvjestan.

■ Tihomir Ponoš

Mogući novi premijer Draghi u predsjedničkoj palači Quirinale (Foto: Carofeii Mistrulli/IPA/PIXSELL)

Grupa u zamci

Istekao je januar, a u Nezavisnom udruženju novinara Srbije zabeleženo je već 10 slučajeva napada na novinare ove godine, od čega šest pritisaka i četiri verbalne pretnje. Prošle godine broj napada iznosio je rekordnih 189, od čega čak 32 fizička napada. Prema izveštaju Reportera bez granica za 2019., Srbija je pala za 14 mesta na listi medijskih sloboda. Parlamentarna skupština Saveta Evrope ocenila je u svom izveštaju da Srbija treba da poboljša situaciju u medijima i istraži napade. Iako formalno postoji od 2016., Radna grupa za bezbednost novinara nije se previše petljala u ono što joj je, po opisu, zadatak.

A onda je krajem januara održan sastanak članova Radne grupe sa predsednicom Vlade ANOM BRNABIĆ. Predsednik Radne grupe VERAN MATIĆ je neposredno pre toga objavio tekst u kom ističe 'menjanje klime' odnosno, pravljenje klime 'u kojoj bi postojala javna osuda napada i pretnji sa najviših nivoa izvršne vlasti'. Svemu je prethodilo uputstvo Republičkog javnog tužilaštva, 'kojim se nalaže hitno postupanje u predmetima u kojima su žrtve krivičnih dela novinari'. A nakon sastanka najavljeno je osposobljavanje kol centra 'koji će biti dostupan 24 časa novinarima', što uključuje i stručnu pomoć. Plan je i da se pokrene sajt Bezbedni novinari, kao i da se napravi jedinstvena baza svih napada. Matić je naveo i slučaj novinarke JELENE ZORIĆ o kom su pisale Novosti. Ali, kao da je i ova Radna grupa odlučila upadati u iste zamke. Par dana ranije prihvatila je predlog Udruženja novinara Srbije, čiji članovi svoju servilnost ka MILOŠEVIĆU nikad nisu doveli u pitanje, zbog čega je nastalo Nezavisno udruženje novinara Srbije, da u plan rada uvrsti i utvrđivanje odgovornosti međunarodnih faktora za žrtve bombardovanja RTS-a tokom NATO intervencije na Srbiju i Crnu Goru. Za list Danas to je prokomentarisala ŽANKA STOJANOVIĆ, majka stradalog NEBOJŠE STOJANOVIĆA rekavši da nije jasno šta je cilj tog zahteva.

'Oni koji su ih stavili na žrtvenik sada vladaju Srbijom', naglasila je i dodala da 'jedino što bi se moglo saznati zapravo su relativno nevažni tehnički detalji', poput tipova bačenih bombi. Odgovori, tvrdi ona, nalaze se u Ministarstvu odbrane i Vojnoj obaveštajnoj službi koji prikrivaju dosije koji 'dokazuju da su vojska i Vrhovni savet odbrane bili unapred obavešteni o tačnom času napada na RTS'. Stojanović to ponavlja godinama. Za sada bez uspeha.

■ Dejan Kožul

Elżbieta Korolczuk, poljska sociologinja (Foto: Krzysztof Zuczkowski)

KRATKO I JASNO

Situacija je zastrašujuća

Što za građanke Poljske, ali i za društvo u cjelini znači pooštravanje zakona o pobačaju?

Od 1993. u Poljskoj je bio na snazi zakon koji je dozvoljavao pobačaj u samo tri slučaja: ako postoji opasnost za život i zdravlje žene, u slučaju silovanja i incesta te u slučaju ozbiljne malformacije fetusa. No posljednja odluka Ustavnog suda uklonila je ovu treću iznimku, tvrdeći da je protivna poljskom ustavu. Većina od nekih tisuću pobačaja godišnje obavlja se upravo na osnovi malformacije fetusa. U stvarnosti to znači da smo dobili potpunu zabranu pobačaja. Nadalje, mnoge žene sada strahuju i da se zahvaljujući ovoj odluci u bolnicama više neće obavljati prenatalni testovi. Treći problem je način na koji je zabrana uvedena i kako je omogućena. Naime, Ustavni sud koji je donio ovu odluku nije biran u skladu s poljskim zakonima. To znači da bi ovu odluku trebali tretirati kao nezakonitu i nelegalnu. Tako da je to i šire pitanje o demokraciji. Zbog tri navedene činjenice presuda je ekstremno problematična i uvredljiva. Zato i imamo prosvjede koji su na neki način nastavak onih iz 2016. i 2018.

Mijenja li se u društvu stav prema Katoličkoj crkvi?

U Poljskoj se događa najbrži proces laicizacije, odnosno sekularizacije među mladim. Na globalnoj razini, u našoj zemlji postoji najveći jaz između starije generacije i mladih. Mladi drže Crkvu odgovornom za ove konzervativne promjene. Postoji veliki jaz između mladih, koji odbijaju prihvatiti autoritet Crkve, i starije generacije, koja Katoličku crkvu vidi kao stabilizirajući moćni faktor u poljskom društvu.

Prosvjedi još uvijek traju. Kakvi su planovi aktivista i koje su opcije za žene?

Žene koje žele pobaciti su sada u iznimno teškom položaju i mogu računati samo na pomoć udruga, civilnog društva i feminističkih grupa koje organiziraju podršku. Mnoge sada pomoć traže ilegalno ili putuju u druge zemlje. Situacija je posebno teška za one koje se nalaze u bolnicama i čekale su na pobačaj, a sada im je rečeno da ga neće moći obaviti. To je uistinu tragična i zastrašujuća situacija. Kad je riječ o prosvjedima, cilj je, dakako, preokrenuti stvari. No to će biti vrlo teško ostvariti. Krajnji cilj je zapravo riješiti se aktualne vlade, no sljedeći izbori su za tri godine. Iznimno je teško predvidjeti što slijedi.

■ Mašenjka Bačić

Kazino kapitalizam nije ugrožen

Dionice GameStopa u nekoliko su tjedana narasle sa 17 na 483 dolara (Foto: Dado Ruvic/Reuters/PIXSELL)

Gerilska akcija amaterskih ulagača usplahirila je establišment, no riječ je o Wall Street svakodnevnici. Trgovanje dionicama odavno nema veze s produktivnim investiranjem

EKSTREMNA volatilnost cijene dionica ima potencijal da investitore izloži ozbiljnim gubicima i podriva povjerenje u tržište, zbog čega ćemo djelovati u cilju njihove zaštite kada se činjenično dokažu zloupotrebe ili manipulacije zabranjene federalnim zakonima. Ova rečenica zaključak je američke Komisije za reguliranje trgovine vrijednosnim papirima (SEC), inače neovisne agencije osnovane 1934. s ciljem sprječavanja divljanja na tržištu dionica. Spomenuti zaključak SEC je objavio proteklog tjedna, nakon nekoliko ekstremno volatilnih dana na američkim burzama, no ovog puta ne zato da bi od špekulanata zaštitio obične ljude, već obrnuto.

Tada se zbio događaj bez presedana u kojemu su ulagači amateri, okupljeni na forumu Reddit, proveli akciju masovne kupovine dionica praktički propale tvrtke za prodaju videoigara GameStop, čime su osujetili planove velikih igrača da zarade na njezinoj propasti. Počeci akcije sežu još u sredinu 2019. kada je jedan član Redditovog podforuma WallStreetBets, poznat pod nadimkom Roaring Kitty, obznanio da je preko *online* platforme za besplatno trgovanje dionicama Robinhood uložio novac u dionice tvrtke koja grca u financijskim problemima. Prošlog ljeta u kompaniju je uložio i jedan 'legitimni biznismen', s planom da joj pomogne da se izvuče iz problema. Nakon što su se Roaring Kittyju u kupovini pridružile tisuće drugih forumaša, vrijednost dionice GameStopa naglo je počela rasti. No uto su neki *hedge* fondovi nanjušili krv te započeli akciju koja se u burzovnom žargonu naziva *short selling*, špekulativnu strategiju u kojoj veliki igrači posuđuju dionice za koje vjeruju da će im vrijednost pasti nakon što ih oni prodaju po aktualnoj cijeni. Kada vrijednost dionice padne, ulagači ih potom ponovno kupuju, vraćaju posuđeno uz kamatu, a razlika im ostaje kao zarada.

No ono što je trebao biti sasvim uobičajen događaj na tržištu dionica pretvorilo se u nešto sasvim suprotno; amaterski ulagači na Redditu ustobočili su se, odlučni da, ne samo štogod zarade, već i poraze velike igrače u njihovoj igri. Masovnom kupovinom dionica GameStopa napumpali su njezinu cijenu, nanijevši velikim igračima goleme gubitke. Ukupna vrijednost *hegde* fonda Melvin Capital smanjila se za više od četiri milijarde dolara, a Citron Research morao je pokriti stopostotni gubitak. Analitičari napominju da će i amaterski ulagači izgubiti novac čim se cijena dionice GameStopa smanji na 'racionalnu' razinu, što se počelo događati već ovog tjedna. Također, i ne manje važno, na cirkusu s GameStopom više od tri milijarde dolara zaradila je i 'najveća svjetska kompanija za upravljanje fondovima' BlackRock, jer je od ranije bila vlasnica 13 posto dionica te kompanije. Drugim riječima, nije se dogodilo ništa što bi fundamentalno moglo ugroziti sistem, osim što su amaterski ulagači još jednom zorno demonstrirali kako izgleda kazino kapitalizam koji se svakodnevno odvija na Wall Streetu i od kojeg veliki igrači zarađuju milijarde unatoč tome što kompanije propadaju a milijuni ljudi ostaju bez posla.

Očekivano, ova gerilska akcija usplahirila je establišment i dovela do svakojakih analiza pa se, primjerice, tu radi o 'osveti milenijalaca *boomerima*' ili destruktivnom krdu pobunjenika sličnih antivakserima koji, za razliku od institucionalnih investitora, djeluju na temelju impulsa, zloupotrebljavajući pritom društvene medije. Uz državne poluge sistema, poput SEC-a, u njegovu stabilizaciju uključile su se i internetske kompanije ograničivši trgovanje dionicama GameStopa i još nekih firmi koje su Redditovci u međuvremenu počeli kupovati, a *online* platforma Discord čak je i zabranila WallStreetBetsu pristup svojim serverima zbog govora mržnje, iako to nije radila u slučajevima foruma na kojima su se okupljali bijeli suprematisti. Slučaj GameStopa izbacio je u javnost i činjenicu da trgovanje dionicama već odavno nema nikakve veze s produktivnim investiranjem kao što je izgradnja tvornica ili otvaranje radnih mjesta, koje se obično radi putem takozvanih inicijalnih javnih ponuda (IPO). Prema podacima koji se spominju ovih dana, u posljednjih 20 godina kompanije su u IPO-ima prikupile ukupno 657 milijardi dolara. U istom periodu, 500 najvećih kompanija prema burzovnom indeksu S&P utrošilo je 8,3 bilijuna dolara u kupovanje vlastitih dionica kako bi im time povećale cijenu, od čega su koristi imali isključivo njihovi vlasnici.

■ Tena Erceg

PERSONA NON CROATA

Foto: Avi Loeb/ Wikimedia Commons

Ugledni astrofizičar sa Sveučilišta Harvard AVI LOEB objavio je ovog tjedna knjigu naslovljenu 'Vanzemaljsko: Prvi znak inteligentnog života van Zemlje'. Loeb tvrdi da je objekt nazvan Oumuamua, na havajskom 'izviđač', u početku smatran kometom, zapravo vanzemaljski svemirski brod. On i doktorand SHMUEL BIALY tom tezom od 2018. skandaliziraju kolege. 'Četvrtina svih zvijezda ima planete veličine i površine Zemlje. Bilo bi arogantno misliti da smo sami', rekao je ovih dana Loeb za britanski list The Guardian.

■ **J. B.**

Geopolitika Sputnjika

ZNANSTVENA studija objavljena u utorak 2. veljače u prestižnom medicinskom časopisu The Lancet potvrdila je visoku efikasnost ruskog cjepiva protiv koronavirusa. Cjepivo Sputnjik V dokazano je učinkovito u 91,6 posto slučajeva, pa su razbijene sumnje nastale prošlog kolovoza kada je VLADIMIR PUTIN objavio da je moskovski institut Gamaleja prvi na svijetu razvio vakcinu protiv nove bolesti. Ova potvrda efikasnosti nije tek medicinskog, nego i geopolitičkog značaja. Rusija je već sklopila ugovore o isporuci s dvadesetak bliskoistočnih, južnoazijskih i latinoameričkih zemalja. S cijenom manjom od 10 dolara po dozi, Sputnjik je bitno skuplji od cjepiva Oxford-Astrazeneca također zasnovanog na adenovirusu, ali i dvostruko jeftiniji od pojedinih MRNA cjepiva koje su razvile tvrtke BioNTech, Pfizer i Moderna.

U prosincu je samo s Indijom potpisan sporazum o proizvodnji 300 milijuna komada cjepiva, a Moskva je ponudila da 100 milijuna doza do kraja drugog tromjesečja 2021. isporuči i Europskoj uniji. Ponuda bi mogla otežati zajedničku nabavu cjepiva i produbiti podjele unutar Unije suočene s problemima. Zapadni proizvođači ispostavili su se nesposobnima isporučiti dogovorene doze, pa je do prošlog tjedna cijepljeno svega dva posto građana EU-a u usporedbi s 11 posto Britanaca ili 30 posto Izraelaca. Do sada je unutar EU-a samo Mađarska odobrila rusko cjepivo. No nakon Lancetove studije njemačka kancelarka ANGELA MERKEL izjavila je da su sva cjepiva dobrodošla. Istina, spomenula je nužnost odobrenja Europske agencija za lijekove, ali prema medijima već su u siječnju Merkel i Putin razgovarali o opciji da Sputnjik proizvode i njemački laboratoriji.

Preminuli američki senator JOHN MCCAIN je 2014., aludirajući na ovisnost ruske ekonomije o energentima, posprdno Rusiju nazvao benzinskom postajom maskiranom u državu. Postoji i izreka da je riječ o zemlji Trećeg svijeta s atomskim oružjem. Uspije li Rusija do kraja godine proizvesti najavljenu milijardu doza i cijepiti stotine milijuna ljudi Sputnjikom, Putin će uvjerljivo opovrgnuti te teze i ostvariti golemu propagandnu pobjedu. Brojne zemlje vjerojatno će biti manje voljne nametnuti ili produžiti sankcije Rusiji zbog rata u Ukrajini, a bit će teže prigovarati Njemačkoj zbog plinovoda Sjeverni tok 2 ili VIKTORU ORBÁNU zbog bliskosti s Putinom. Represija opozicije i zatvaranje ALEKSEJA NAVALJNOG izgledno će biti manje kritizirani. Utjecaj i prestiž Moskve će porasti, a Sputnjik postati možda najznačajniji ruski proizvod još od planetarno slavnog kalašnjikova, jurišne puške AK–47, i dokaz uspjeha ruske znanosti i tehnologije, poput prvog svjetskog satelita iz 1957. po kojem je cjepivo dobilo ime.

■ Jerko Bakotin

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Ovogodišnji paket budžetske pomoći u Srbiji vrijedit će skoro 2,5 milijardi eura

PIŠE Zoran Daskalović

Ubrizgavanje novca

Ključni sadržaji novog paketa pomoći privredi i stanovništvu preslikani su iz lanjskog, zbog kojeg je pad BDP-a u Srbiji bio svega 1 do 1,5 posto. Najviše rasprave očekuje se oko odluke da svi punoljetni građani dobiju 60 eura, a umirovljenici dodatnih 50 eura pomoći

Ministar financija Srbije Siniša Mali (Foto: Miloš Tešić/ataimages/PIXSELL)

Odmah nakon masovnog cijepljenja protiv Covida–19 u Srbiji će započeti i masovno ubrizgavanje novog paketa novčane pomoći stanovništvu i privredi. Čim se broj cijepljenih građana približio brojci od pola milijuna, predsjednik ALEKSANDAR VUČIĆ, premijerka ANA BRNABIĆ i ministar financija SINIŠA MALI javno su progovorili o novom paketu budžetske pomoći privredi i stanovništvu koji će biti definiran i usvojen u narednih desetak dana. No ključni sadržaji novog paketa već sada su poznati i zapravo su uglavnom preslikani iz lanjskog paketa pomoći. Za razliku od prošle godine, kad cjepiva protiv Covida–19 nisu bila ni na vidiku, ovogodišnja pomoć stanovništvu i privredi počet će stizati u svibnju, dokad se očekuje da će biti cijepljeno 1,2 do 1,5 milijuna građana. Uz barem isto toliko građana koji su stekli prirodni imunitet protiv koronavirusa, život stanovništva i privrede trebao bi postati vrlo sličan životu prije koronakrize. Ovogodišnji paket pomoći privredi i stanovništvu vrijedit će skoro 2,5 milijardi eura i bit će značajno manji od prošlogodišnjeg koji je vrijedio šest milijardi eura, ali potpomognut masovnom imunizacijom stanovništva trebao bi rezultirati rastom BDP-a od 5,5 posto, što najavljuju predstavnici vlasti, odnosno tri do četiri posto, koliko očekuju skeptičniji eksperti i većina međunarodnih institucija. Lanjsko upumpavanje budžetskog novca u privredu i kućne budžete stanovništva značajno je doprinijelo da pad srpskog BDP-a bude svega 1 do 1,5 posto, najmanji u Europi, kako se hvale vladajući. Predsjednica vlade Ana Brnabić kaže da novi paket pomoći još nije do kraja definiran i da se razmatraju i neke druge varijante, ali istovremeno tvrdi da je 'ono što je uradila Srbija 2020. dalo rezultat'. Zato priču o novom paketu zaključuje ovako: 'Ne znam zašto bi radili nešto drugačije, ako već imate takve rezultate. Zadovoljna sam sa svim merama i kakve su rezultate dale tokom 2020. i mogu samo da se nadam da će sve što sada radimo dati iste takve rezultate.' Vlada Srbije stoga najavljuje da će već u travnju, svibnju i lipnju svim malim i srednjim poduzećima uplatiti po pola minimalne plaće za svakog zaposlenog. Predsjednik Privredne komore Srbije MARKO Čadež ističe da u malim i srednjim poduzećima, koja će za svakog zaposlenog dobiti po tri polovine minimalne plaće, radi 1.253.000 radnika. Mala i srednja poduzeća tu će novčanu pomoć sigurno dobiti jer je koronakriza najviše ugrozila njihovo poslovanje, ali Čadež kaže da se još uvijek razmatra mogućnost da sličnu pomoć dobiju i velika poduzeća. S druge strane, ministar Siniša Mali ipak podsjeća da je svega 25 velikih poduzeća imalo 70-postotni pad prihoda zbog koronakrize, a takav pad je imalo čak 10.400 malih i srednjih poduzeća, pa dodaje: 'Zato se razmišlja da damo veću pomoć mikro, malim i srednjim preduzećima, a ne velikim, ali odluku još nismo doneli.'

Predsjednik PKS-a ističe da je važno i to što će se novim paketom mjera nastaviti davati državna jamstva poduzećima za podizanje bankarskih kredita, jer je iz lanjskog paketa državna jamstva za dobivanje bankarskih kredita iskoristilo 23 tisuće poduzeća. Novim paketom pomoći osigurano je 500 milijuna eura za davanje državnih jamstava za kreditiranje poduzeća, a iz lanjskog paketa za tu svrhu ostalo je neiskorišteno još 500 milijuna eura, pa će poduzeća u ovoj godini moći koristiti milijardu eura državnih jamstava. Čadež tvrdi i da je već sada odlučeno da se svim poduzećima koja se bave cestovnim prijevozom putnika isplati 600 eura pomoći po jednom autobusu, jer osim što je njihovo poslovanje među najugroženijima zbog koronakrize, u njima radi oko 20 tisuća radnika, pa bi vozače autobusa, koji su i do sada bili deficitarno zanimanje na srpskom tržištu rada, bez direktne državne pomoći prijevoznici teško mogli zadržati u svojim poduzećima.

I ovaj put, međutim, najviše rasprave izazvat će odluka vladajućih da svim punoljetnim srpskim građanima podijeli po 60 eura pomoći, a umirovljenicima još 50 eura dodatne pomoći. Kao i lani, i ove godine je jedini uvjet za dobivanje novčane pomoći iz državne blagajne taj da građani prijave da žele dobiti tih 60 eura. Prošle godine se 6,2 milijuna građana prijavilo i jednokratno su dobili po sto eura pomoći. Ove godine oni koji se prijave u svibnju će dobiti 30 eura, a u studenome preostalih 30 eura. Umirovljenicima će bez prijavljivanja biti isplaćeno dvaput po 30 eura kad i ostalim građanima, a u rujnu će dobiti dodatnih 50 eura, odnosno ukupno 110 eura državne pomoći u ovoj godini.

Najavljujući nove mjere ministar financija ne propušta podsjetiti da su umirovljenicima u siječnju, zbog primjene novog tzv. švicarskog modela izračuna mirovine, mirovine već povećane za 5,9 posto, pa su uz zaposlene u zdravstvu, kojima su u siječnju plaće povećane za pet posto, najveći budžetski dobitnici na početku ove godine. I dok kritičari lanjskih, a onda i ovogodišnjih vladinih mjera tvrde da će se Srbija zbog njihove neselektivnosti morati dodatno zadužiti i ugroziti fiskalnu stabilnost koju je mukotrpno postigla u prošlom desetljeću, Siniša Mali tvrdi da će srpski javni dug ostati u granicama 60 posto BDP-a. Pritom kao argument za svoju tvrdnju poteže podatak da je srpski državni budžet u siječnju ostvario suficit od oko 115 milijuna eura umjesto planiranog deficita u jednakom iznosu, odnosno da se u državnu blagajnu u siječnju slilo oko 230 milijuna eura više nego što je planirano. Višak novca u državnom budžetu ministru Malom su dokaz da 'privreda funkcioniše i da je Srbija na odličnom ekonomskom putu'. U prilog toj tvrdnji dodaje da je u prosincu prošle godine industrijska proizvodnja u Srbiji porasla za 4,1 posto u odnosu na isti mjesec 2019., a pritom je prerađivačka industrija rasla za 5,5 posto.

Priču o tome 'otkud pare za bacanje iz helikoptera' ministar zaključuje tvrdnjom da je 'obim spoljnotrgovinske razmene u decembru oporavljen zahvaljujući snažnom oporavku robnog izvoza koji je ostvario rast od 16,6 odsto. To se pre svega odnosi na izvoz prerađivačke industrije, ali je ostvaren rast izvoza i u sektoru poljoprivrede i rudarstva'. Stoga je uvjeren da 'sve ove mere nisu i neće ugroziti stabilnost naših javnih finansija koje su u odličnom stanju'. 'Mnogo bolje ide naplata poreza nego što smo očekivali, privredna aktivnost u Srbiji postoji. Mi smo jedna od retkih zemalja koja nije zatvorila ekonomiju i uspešno se bori protiv pandemije imunizacijom, dok mnoge zemlje to još nisu ni počele, a zatvorile su svoje ekonomije i uvele policijski čas', zaključio je ministar Mali, uvjeren da je prošlogodišnje državno pomaganje privredi i stanovništvu bilo itekako uspješno, što je 'sjajan uvod za novi paket pomoći'. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Čuvari ekonomske ortodoksije očito mijenjaju smjer

PIŠE Milan Gavrović

Hereza iz MMF-a

Poruka izvršne direktorice MMF-a Kristaline Georgieve kojom je pozvala vlade da troše koliko god mogu, pa i više od toga, potpuno je u skladu s politikom koju je svojedobno zagovarao Keynes, a do jučer bi za sam MMF bila razlog da se pali plamen lomače

Je li moguće da sveta inkvizicija počne poučavati vjernike herezi? Očito jest, barem kad je riječ o ekonomskoj verziji inkvizicije i pravovjerja, kako se pokazalo ovih dana na ekonomskom forumu Gaidar u Moskvi, gdje je izvršna direktorica Međunarodnog monetarnog fonda KRISTALINA GEORGIEVA pozvala vlade da troše koliko god mogu, pa i više od toga. MMF je, inače, već pola stoljeća u službi bankarskih i drugih interesa krupnog kapitala i kao takav čuvar je ekonomske ortodoksije u kojoj je štednja ključna riječ u svakoj molitvi, otplata kredita vrhunsko otajstvo, a država koja ometa slobodno tržište crni đavo s kopitom i repom. Upravo bi za MMF riječi koje je sada izgovorila gospođa Georgieva, na funkciji samog velikog inkvizitora, do jučer bile razlog da se pali plamen lomače.

Njena je poruka, međutim, potpuno u skladu s politikom koju je sredinom 1930-ih godina zagovarao JOHN MAYNARD KEYNES, po uvjerenju mnogih najveći ekonomist svog vremena. Od njega potiče i usporedba s inkvizicijom. Klasična ekonomija, pisao je Keynes, potpuno je pokorila Englesku, kao što je sveta inkvizicija pokorila Španjolsku u 16. stoljeću. A klasična ekonomija kaže da je rješenje svih problema u slobodnom djelovanju ponude i potražnje. Kad je nastupila Velika depresija 1920-ih i 1930-ih, to je zazvučalo potpuno prazno jer nije davalo ni prihvatljivo objašnjenje ni željeno rješenje. Keynes je tada odigrao ulogu MARTINA LUTHERA, piše u jednom tekstu nobelovac PAUL KRUGMAN, a njegova je teorija bila sasvim suprotna svemu što je tada imalo snagu dogme. On je tvrdio da slobodno tržište ne može osigurati punu zaposlenost i da je potrebna široka paleta državnih intervencija u ekonomiju. Keynes nije bio ljevičar, kaže dalje Krugman. Sasvim suprotno, pojavio se kao spasitelj, a ne grobar kapitalizma. To, možda, treba naglasiti u trenutku kad je DONALD TRUMP svaku državnu intervenciju proglašavao socijalizmom, a socijalizam strašno opasnim. Kontradiktorno, u Americi, ali i drugdje, to pali čak i u trenutku nezadrživog rasta socijalnih razlika i bijede.

O kakvim je intervencijama riječ i koji je njihov zajednički nazivnik? Evo efektne ilustracije iz pera samog Keynesa. Država bi mogla, pisao je on, uzeti mnogo velikih staklenki za kisele krastavce i napuniti ih svježe tiskanim novcem. Te bi staklenke trebalo zakopati u najdubljim rovovima nekog napuštenog rudnika, koji bi zatim cijeli bio zatrpan zemljom. A onda? Onda bi država morala poduzetnicima dati koncesije za iskapanje. Što iskopaju, to je njihovo. Oni bi zaposlili radnike, nabavili im lopate i krampove i počeli isplaćivati plaće, radnici bi kupovali hranu, odjeću, obuću, pokrenula bi se proizvodnja u nizu grana i cijela bi ekonomija dobila vjetar u jedra. Naravno, bolje bi bilo graditi škole ili ulagati u infrastrukturu, ali i staklenke za kisele krastavce obavile bi posao.

Iprije nego što je John Maynard Keynes godine 1936. objavio svoju 'Opću teoriju zaposlenosti, kamate i novca', u dvije se zemlje već počela provoditi takva politika. Dvojica novih lidera, koji su se po svemu drugom razlikovali kao nebo i zemlja, shvatili su da u klimi nesigurnosti i straha od budućnosti ljudi štede umjesto da troše, a poduzetnici ne investiraju. I jedni i drugi time stišću kočnicu, umjesto da ubrzavaju ekonomiju. Zato mora uskočiti država. U Americi je predsjednik FRANKLIN D. ROOSEVELT pokrenuo javne radove, uglavnom izgradnju autocesta, i preko njih ubacio svježi novac u privredu. (I zaposlio ljude, jer su se tada ceste gradile lopatama.) U Njemačkoj je ADOLF HITLER napravio to isto. Po onome što piše HERMANN RAUSCHNING, Hitler je na pitanje zar se ne boji inflacije odgovorio: 'Ja se ne bojim ničega kad njemački narod radi!' Rauschningove 'Razgovore s Hitlerom' mnogi smatraju apokrifnim, ali taj je odgovor potpuno u skladu s Keynesovom maksimom da je u osiromašenom društvu bolje izazvati inflaciju nego nezaposlenost. Do inflacije nije došlo, a velike državne narudžbe potpuno su oživjele privredu tek u Drugom svjetskom ratu. Nije malo onih koji smatraju da taj oblik kejnzijanizma i danas stoji iza zveckanja oružjem, pa i ratova po svijetu.

Kriza koja je počela godine 2008. i koju su kao i onu u prošlom stoljeću pokrenule bankarske špekulacije bez imalo skrupula pa i razuma (a omogućio ih je američki predsjednik BILL CLINTON, koji je ukinuo ograničenja što ih je bankama uveo Franklin Roosevelt), počela je Keynesovu teoriju ponovno pretvarati u praksu. Ali tek je korona skinula sve maske. U Hrvatskoj, naravno, i zemljotres. I bez staklenki za kisele krastavce, svježe tiskani novac zapljusnuo je Europu. Ima ga toliko da mnoge banke više ne daju kamate na štednju, a neke traže i da štediše plate njima. Za banke su i inače nastupila nezgodna vremena, u kojima se kod nas mučno suočavaju sa svojom dosadašnjom politikom. Kamate ne mogu nadoknaditi naknadama jer su ih već napuhale do maksimuma. Uđeš u banku, oni ti kažu dobar dan i odmah za to traže naknadu, pisao je jedan satiričar. Na priče o investicijskim fondovima s masnim dobicima nasjedaju još rijetki naivci, a ostali se dobro sjećaju koliko su na tome izgubili prije samo desetak godina. Slatke igre s tečajnim razlikama (kao što je ona na švicarske franke) banke bi najradije zaboravile, jer prošlost ozbiljno prijeti da im se obije o glavu i da ih udari po džepu. To što ipak posluju sa zaradom pokazuje koliko su u Hrvatskoj privilegirane.

Često se u javnosti pita koliko se gubi zbog korona-krize, a ponekad se nude i odgovori u milijardama kuna ili eura. Pravi je odgovor, međutim, jednostavan i ne traži nikakve jednadžbe. Gubi se zbog smanjene potrošnje. Neki domišljati sindikalci (u javnom sektoru, naravno) to koriste kao argument za dizanje plaća. Ali Keynes jasno kaže (a iskustvo potvrđuje) da se privreda ne može pokrenuti bez jake intervencije države. I sad, usred korone, raste štednja u Hrvatskoj, jer se svi boje nesigurne budućnosti. To se ne odnosi jedino na Vladu, koju je život natjerao da odustane od politike u kojoj je smanjenje deficita imalo apsolutnu prednost pred gospodarskim rastom. Tu promjenu je mnogo više olakšala široka ruka Europske unije nego domaćih financijskih moćnika, za koje je inflacija još uvijek glavna babaroga. Zahvaljujući tome održava se postojeća struktura privede, a zbog zemljotresa predstoje veća ulaganja u građevinarstvo. Svi, međutim, znaju da je ta struktura loša, pa se čak i zaklinju da će je promijeniti u korist industrija s višom dodanom vrijednošću. Kako?

Gospođa Kristalina Georgieva, nakon poziva da se troši i preko mogućnosti, kaže da se zalaže za 'prilagođavanje monetarne i fiskalne politike kako bi se zaštitila ekonomija od sloma'. To kao da se izravno odnosi na Hrvatsku. Ona naime spominje monetarnu politiku ispred fiskalne, dakle smanjenja poreza. A u monetarnoj politici na prvom je mjestu pitanje realnog tečaja. Kako drukčije postići da izvoz bude barem toliko profitabilan kao uvoz? Možda tako da se na one Keynesove staklenke napiše velikim slovima: Samo za izvoznike!

Naravno, nakon svake reformacije neizbježno slijedi protureformacija. Tako je bilo i s kejnzijanizmom, pa su počele prevladavati ideje MILTONA FRIEDMANA, koji se vratio klasičnoj ekonomiji ponude i potražnje bez uplitanja države. Ako je Keynes bio Luther, Friedman je bio sveti Ignacije Loyola, a 'čikaška škola' varijanta isusovačkog reda. Ali do toga ćemo još pričekati. ■

Kristalina Georgieva (Foto: Liu Jie/Xinhua/PIXSELL)

PIŠE
Boris Postnikov

NEPRIJATELJSKA PROPAGANDA

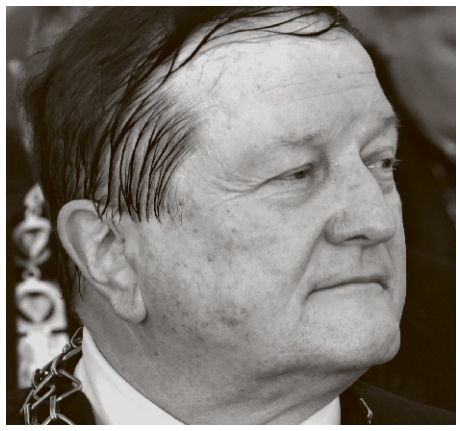

Tumači etiku – Damir Boras (Foto: Hrvoje Jelavić/ PIXSELL)

Boras

'Neprihvatljivo je svako spolno uznemiravanje', kaže Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu. 'Na osobu koja je odbila uznemiravanje ili prijavila takvu vrstu ponašanja ne smije se vršiti nikakav pritisak.' Zvuči jasno, precizno i koncizno. Baš kao što, uostalom, treba zvučati temeljni etički dokument tako ugledne institucije.

A onda opet, može zvučati i drukčije: recimo, kada dokument tumači čovjek koji institucijom upravlja. Objašnjavajući zašto je odbacio prijavu bivše studentice protiv izvjesnog profesora povijesti s Filozofskog fakulteta, rektor DAMIR BORAS pozvao se tako upravo na Kodeks. Pritom je njenu prijavu, za razliku od prijavljenog ponašanja, proglasio 'etički problematičnom'. Pa je ispalo da spolno uznemiravanje na zagrebačkom sveučilištu možda i nije baš toliko 'neprihvatljivo', a da se na osobu koja ga prijavi ipak smije izvršiti nekakav 'pritisak'. Jedina je pretpostavka, izgleda, da se onaj tko pritisak vrši pritom pozove na dokument koji pritisak zabranjuje.

A onda opet, nije ni to najbizarnije. Prijava bivše studentice je 'etički problematična', smatra rektor, zato što ju je studentica podnijela kako bi zaustavila izbor profesora u cijenjeno zvanje *emeritusa*. To što je pokušala spriječiti dodjelu akademske počasti čovjeku koji ju je, prema prijavi, spolno uznemiravao – a spolno uznemiravanje je, hajde da budemo vrlo blagi, 'etički problematično' – postalo je tako razlog da se 'etički problematičnom' ispostavi njena prijava.

A onda opet, ni to nije etički najproblematičnije. Nakon što je žrtva posvjedočila pred četrdesetak profesorica i profesora povijesti Filozofskog fakulteta, oni su, zgroženi, golemom većinom glasova odustali od ideje da svoga kolegu uopće predlože za zvanje *emeritusa*. Čim je za njihovu odluku doznao Boras, međutim, predložio ga je sam: profesor je uskoro na sjednici Senata sveučilišta izabran. Sada, za nagradu, ima titulu, ima dozvolu za nastavak rada sa studenticama i prima odgovarajuću naknadu. Kolegica koja ga je prijavila može mu, ukratko, pozavidjeti na akademskom uspjehu.

A onda opet, nije samo ona nastradala u Borasovim verbalnim eskapadama. Sjajnu novinarku DORU KRŠUL s portala Telegrama, koja je čitavu priču otkrila, rektor je oklevetao da se 'opsesivno' bavi 'produciranjem klevetničkih tekstova'. S tim što su ovi, najnoviji, zapravo nastali u 'koprodukciji': medijski skandal je, prema Borasovoj verziji, pomogla plasirati bivša dekanica Filozofskog fakulteta VESNA VLAHOVIĆ-Štetić. Tako smo napokon dobili potpunu sliku, skrojenu po mjeri kolektivne šovinističke fantazije: tri pokvarene žene, tri harpije, sve jedna opsesivnija i etički problematičnija od druge, kidišu na dvojicu nezaštićenih primjeraka ugrožene muške skupine.

A onda opet, jesmo li uopće mogli očekivati nešto drukčije? Isti onaj Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu definira spolno uznemiravanje, među ostalim, kao 'ponavljano neželjeno iznošenje šala i opaska koje su spolno obojene'. Pa kada aktualni rektor, prije dvije godine, na dodjeli sveučilišnih stipendija ukori 'cure' koje se s inozemnih studijskih boravaka vraćaju 'neudane i bez djece', to bi, recimo, bila jedna takva 'neželjena', 'spolno obojena' šala i opaska. A kada, nešto kasnije, zatraži od kadetkinje Hrvatskog vojnog učilišta da na javnoj svečanosti pred novinarima skine masku, ne bi li svi vidjeli kako ona 'nije samo pametna, nego i lijepa', onda spolno obojena šala i opaska više nije samo neželjena, nego je i 'ponavljana'. I ukoliko rektor doista ne shvaća da spolno uznemirava svoje kolegice – barem prema Kodeksu sveučilišta koje vodi – kako bi uopće mogao shvatiti što o spolnom uznemiravanju Kodeks govori?

A onda opet, događaju se na tom sveučilištu stvari još manje smiješne od Borasovih seksističkih šala i još mnogo opasnije od opaski. Šezdesetak prijava za seksualno zlostavljanje i uznemiravanje, dvojica profesora koje su suspendirali njihovi vlastiti fakulteti: sve ovo samo u posljednja tri tjedna. I ništa od toga nije bilo dovoljno da se Damir Boras uznemiri. Nigdje optužbi za 'etičku problematičnost', niotkud kodeksi ni opširni proglasi. Barem ne dok jedna od prijava, i to razmjerno starija, nije dokačila rektorovog emeritiranog liblinga. Tek tada je etički problematična postala sama prijava.

Tako, eto, izgleda zagrebačko sveučilište danas: mjesto na kojem šezdesetak žrtava spolnog uznemiravanja sada promatra kako prolaze oni koji uznemiravanje prijave. Mjesto na kojem su, nakon bivše studentice, protiv istog profesora emeritusa posvjedočile još tri žene, ali se rektor na njihova svjedočanstva ne osvrće. Mjesto na kojem, umjesto etike, vladaju klike. Mjesto na kojem svaki profesor, pod uvjetom da je u rektorovoj milosti, može prikupiti četiri svjedočanstva o spolnom uznemiravanju što se poklapaju do zadnjeg gadljivog detalja, a da se pritom nimalo ne uznemiri. Naprotiv: ovjenčan počasnom titulom, mirno se vraća na posao. A onda opet, i opet, i opet.

HRT

Još jedan primjer toga kako naše javne institucije rješavaju prijave za seksualno uznemiravanje: Hrvatska radiotelevizija. Tjednik Nacional otkriva da je njihova novinarka vrhu HRT-a prijavila moćnog ravnatelja poslovanja MISLAVA STIPIĆA. Spominju se seksualne ponude i prijedlozi, uz obećano napredovanje na poslu: Stipić optužbe javno poriče. Ono što je neporecivo i što zastrašuje, međutim, reakcija je HRT-ovog vodstva. Prvo su prijavu ignorirali. Zatim su novinarki predložili da problem riješi nasamo s čovjekom kojeg prijavljuje. Pa su je s njim suočili na sastanku na kojem ju je Stipić – prema dostupnim transkriptima – gadno izvrijeđao. Onda su navodno proveli

Odbacuje optužbe – Mislav Stipić (Foto: Robert Anić/ PIXSELL)

istragu, ne objašnjavajući ni tko, ni kada, ni kako ju je vodio: zna se samo da je nepoznat netko zaključio kako prijava nije osnovana, ne obavijestivši o tome novinarku koja ju je podnijela. Konačno, nakon što je afera otkrivena, HRT objavljuje da im se sve podmeće, i to 'u trenutku kada gledanost emisija raste'. U rast gledanosti nismo sasvim sigurni, ali barem smo, evo, precizno izmjerili koliko nisko javna radiotelevizija može propasti.

Nisam tražila

Brojne institucije regije, na sreću, reagiraju suvislije. U Sarajevu, odakle je velika inicijativa protiv zlostavljanja 'Nisam tražila' krenula, fakulteti arhitekture i političkih nauka ohrabruju studentice i studente da prijave uznemiravanje, a Akademija scenskih umjetnosti objavljuje da je primila već 16 prijava: sve su podnesene protiv iste osobe, trenutno zaposlene na ASU. Fakultet dramskih umjetnosti iz Cetinja se pridružuje, zagrebački Prirodoslovno-matematički fakultet i Akademija likovnih umjetnosti otvorili su posebne kanale za žrtve uznemiravanja, studentski zbor riječkog Filozofskog fakulteta pruža podršku kolegicama i kolegama... Tužilaštvu BiH podnesena je krivična prijava vezana uz dvadesetak slučajeva, veći broj prijava u Hrvatskoj ide na adresu Državnog odvjetništva. Slovenska glumica MIA SKRBINAC progovorila je o zlostavljanju na ljubljanskoj Kazališnoj akademiji, njena hrvatska kolegica SANJA VEJNOVIĆ o vlastitom iskustvu s neimenovanim domaćim glumcem, a Facebook-stranica 'Nisam tražila' puni se, iz dana u dan, groznim svjedočanstvima. Uzalud cinizam rektora Borasa, uzalud Hrvatska radiotelevizija, uzalud njena uprava: ova priča ne završava.

Svjedočila o zlostavljanju – Sanja Vejnović (Foto: Sandra Šimunović/PIXSELL)

Ali

A da priča ipak ne pređe određene granice paze cijenjeni kolege iz ovdašnjih kulturnih rubrika. Usred pokreta u kojem stotine žrtava napokon progovaraju o vlastitim odvratnim iskustvima, muzički kritičar Jutarnjeg lista ALEKSANDAR DRAGAŠ detektira ključno pitanje: 'Gdje su granice političke korektnosti', brine se. Povod: svjetska kritika prešućuje novi album RYANA ADAMSA, rokera kojeg je sedam žena optužilo za zlostavljanje što je on – ispričavajući se – priznao. Nije li to licemjerno? Ne znači li da ćemo sada odbaciti kompletnu povijest rocka samo zato što je netko nekoga, jednom davno, zlostavljao? 'Dovoljno je samo sjetiti se kako je IKE šamarao TINU TURNER ne bi li dala sve od sebe za studijskim mikrofonom, što je ogavno', rezonira Dragaš, 'no jednako je tako nemoguće poreći da su 'River Deep – Mountain High', 'Workin' Together' ili 'Nutbush City Limits' fenomenalni rhythm & blues i soul albumi...'

Koji dan kasnije, evo nam na stranicama istih novina ZDRAVKA ZIME, uglednog književnog kritičara i službenog savjetnika za kulturu predsjednika ZORANA MILANOVIĆA. 'Protivnik sam svakog nasilja, pa tako i seksualnog', odgovara on na novinarkino pitanje o 'regionalnom #MeToo pokretu' i njegovom

Ne voli trendove – Zdravko Zima (Foto: Sandra Šimunović/ PIXSELL)

utjecaju na književnost, 'ali sam isto tako skeptičan spram svih kolektivnih trendova, koliko god u načelu opravdani bili.' Zimu, ukratko, muči što i Dragaša: nećemo li se sada, zavedeni kolektivnim trendom, nakon seksualnih nasilnika obrušiti i na politički nekorektne DANTEA, PETRARCU, NABOKOVA?

Još nešto, međutim, veže dvojicu kritičara dok kolektivno istupaju protiv kolektivnih trendova: onaj mali rastavni veznik posred rečenice što ih nepovratno rastavlja od vlastitog društvenog konteksta. Znate na što mislimo: 'Nije u redu mlatiti pjevačicu, ali... Protivim se svakom nasilju, no...' Neki vrag kao da uporno sprečava odvažne borce za slobodu izražavanja da stave točku tamo gdje bi je čovjek očekivao. Možda je baš u tome tajna slobode govora? Možda nešto ne razumijemo? Hajde zato da i sami probamo. Evo, recimo: ne mislimo da je baš svatko tko usred regionalnog pokreta protiv seksualnog nasilja, dok mu se pred kućnim vratima kotrlja lavina zastrašujućih svjedočanstava, spokojno palamudi o kritičkoj recepciji nekog kanadskog rokera ili grandioznog Dantea baš zadnji klipan lišen minimalne empatije i utoliko vredniji sažaljenja nego prezira, ali...

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Danica Ručigaj

PIŠE Sinan Gudžević

U Maloj Moskvi sam krajem maja 1980. prvi put čuo za Danicu Ručigaj. I čuo da je poginula u skopskom zemljotresu. Ovih zemljotresnih dana došao sam i do diplomskog rada Maje Kovač, studentice u Ljubljani, pod naslovom 'Pjesnički opus Danice Ručigaj'

Zemljotresi ove zime u Zagrebu učinili su i da se sjetim jedne beogradske zgode koja je u sjećanju bila zatrpana debelom zemljom. Bilo je to krajem maja 1980. U beogradskoj kafani Mala Moskva sjedio sam s pjesnicima VASKOM POPOM i BOROM RADOVIĆEM. Riječ po riječ, pa je među riječima riječ došla na zemljotres koji je tih dana pogodio Kopaonik. I Popa i Radović su rekli da je veliko čudo kako niko nije poginuo, a jačina potresa je bila skoro kao ona u skopskom. Pa je Vasko spomenuo rumunske književnike koji su prije tri godine u Bukureštu poginuli od zemljotresa. Onda je spomenuo njihova imena. Kad je izgovorio VERONICA PORUMBACU, Bora je kazao kako je Veronica Porumbacu rumunska DANICA RUČIGAJ. Porumbacu je bila Vaskova generacija, a Ručigaj je moja vršnjakinja, rekao je. Rekao je još i da je Ručigaj prva žena sa objavljenom knjigom stihova na makedonskom jeziku. U Maloj Moskvi sam prvi put čuo za Danicu Ručigaj. I čuo da je poginula u skopskom zemljotresu.

Čim sam tu zgodu izvukao iz šume sjećanja, sama se izvukla još jedna. Šest godina po razgovoru u Maloj Moskvi, avgusta mjeseca, za vrijeme jednomjesečnog pohađanja seminara iz makedonskog jezika i kulture, u biblioteci u Ohridu, naišao sam na zbirku pjesama Danice Ručigaj *Сребрени ноќни игри* ('Srebrne noćne igre'), jedine koju je Ručigaj objavila za života. Sjetio sam se ovih dana da me je tada privukla fraza koju hermeneutika zove moto: *Ako ulaziš u ovaj hram u kojem vjera je ljubav, pomoli se*. A još ispred stoji posveta: *Jednom ljetu zašlih sunaca i mojoj sestri*. Zahvaljujući tehnološkom napretku, uspio sam u ove dane doći do ISKRE Čolović i SVETE STAMENOVA, dvoje ljudi koji su jako zaslužni što su ime i stihovi Danice Ručigaj ovih posljednjih godina oživjeli. A bili su dosta zaboravljeni. Iskra i Sveto su objavili sve pjesme Danice Ručigaj. Priredili su više radio emisija o njoj, a objavili su i radio-elegiju, pod naslovom 'Labudova pjesma Zarobljenice vjetra'. Naziv 'Zarobljenica vjetra' je izveden iz naslova druge zbirke stihova Danice Ručigaj 'Zarobljenici vjetra' (*Заробеници на ветрот*), objavljene poslije njene smrti. Iskri i Sveti dugujem zahvalnost i za fotografiju uz ovu bilješku.

U Zagrebu sam, u biblioteci Filozofskog fakulteta, sa davnim pečatom Knjižnice zavoda za slavensku filologiju, našao prvu zbirku Danice Ručigaj, druge nema. Izdavač Kočo Racin – Skoplje, štampana u štampariji u Kumanovu, tiraž 1000 primjeraka, 64 stranice. Čudan osjećaj me je uzeo u vlast. Kao da je nikada nisam čitao! Da nije bilo zemljotresa, ne bih ovu spoznaju ni iskusio. Prepoznao sam samo moto i posvetu.

ANTON, otac Danice Ručigaj, bio je Slovenac, porijeklom iz Kranja, a majka LUCIJA bila je Albanka katoličke vjeroispovijesti. Danica je jedno od troje djece, imala je još sestru ZLATICU i brata KIRILA. Porodica je živjela u porodičnoj kući u naselju Vodno. Majka je umrla 1958, a otac, brat i Danica su poginuli u kući, u zoru 26. jula 1963. Sestra Zlatica je jedina preživjela, danas živi u Skoplju, preziva se POPOVIĆ.

Ovih zemljotresnih dana došao sam i do diplomskog rada MAJE KOVAČ, studentice u Ljubljani. Rad, objavljen 2020, ima makedonski i slovenački naslov 'Pjesnički opus Danice Ručigaj', i to je najbolja publikacija

Danica Ručigaj (1934–1963).
Album sestre Zlatice Popović

za svakoga kome je stalo da sazna najvažnije stvari o životu i pjevanju pjesnikinje. Rad je opskrbljen dobrom bibliografijom, dostupan je *online* i najmanje što se može učiniti jest da ga se preporuči za čitanje.

Kanonizacija pjesničkog djela Danice Ručigaj danas se čini učvršćenom. Za to je bilo neophodno pjesnikinju izvući iz zaborava. Činjenica da je ona prva žena makedonske poezije sa objavljenom zbirkom pjesama bila je u tom postupku važan fakt. JASNA KOTESKA u radu o ženskom pismu u Makedoniji izražava nadu kako bi bilo lijepo dobiti potvrdu za to da poezija Danice Ručigaj ima neobično solidnu recepciju u makedonskoj književnoj kritici nema čvrste veze sa pjesnikinjinom tragičnom smrću. Valja reći da se neki muški kritičari nisu proslavili tumačenjima pjesama *prve makedonske pjesnikinje*. Više su promašivali nego pogađali. Njihovu tvrdnju kako je zbirka 'Srebrne noćne igre' ljubavna poezija opovrgnula je Jasna Koteska tvrdnjom da tema zbirke nije ljubav, već 'tema je izvještavanje da je govorenje ženā bol, jer je ženskost pozicionirana kao fobična drugost'. Ovu je tvrdnju teško osporiti. Poziv čitaocu da se pomoli pri ulasku u hram gdje je ljubav vjera, te i svetost i hramska logika, za Kotesku jesu upućivanje na napor da se ženskost razriješi *s obzirom na kulturu*, a iskomadani govor pjesnikinje je zahtjev da se učini kraj asimboličnosti. Da bi prestao njen fobični strah od simboličkog poretka, Koteska smatra da žena u Simbolički poredak investira svoje sljepilo, e da ne bi vidjela prvobitnu vezu sa Majkom.

Ne bi bilo neobično da je tragična smrt pjesnikinje uticala na njen književni status. Način na koji je poneko umro, a ponekad i kakav je kome grob, presudno je određivao uspomenu na umrloga: na primjer grobnica na rimskoj Via Appia u kojoj je ukopana KAJKILIJA, kćerka rimskog vojskovođe METELA. Za života neznana, jedna od mnogih rimskih matrona, danas je poznata u cijelom svijetu samo po stojnom i neobičnom grobu. Ima i primjera kad besmrtnost čuva nečija ljepota. Kod KAVAFISA, u pjesmi 'Eurionov grob':

Pod ovim prekrasnim spomenikom
Od asuanskog mramora,
Prekrivenim ljiljanima i ljubičicama
Sahranjen je lijepi Eurion.
Dijete Aleksandrije, dvadeset i pet godina imao.
Po ocu stara makedonska loza,
Po majci alabarski potomak.
Učio je filozofiju kod Aristoklejta,
Retoriku kod Para. U Tebi je studirao
Svete spise. Sastavio je povijest
Arsinoita. Barem će ona ostati.
Ali izgubili smo ono najvrednije – njegovo lice.
Ono je bilo kao slika Apolona.

Po svjedočenjima ljudi koji su je poznavali, prva makedonska pjesnikinja Danica Ručigaj je bila i fizički nezaboravno lijepa. To se može vidjeti i sa fotografija, i sa portreta koji je načinio STAVRE DIMITROVSKI, koji se čuva u Društvu književnika u Skoplju. Ta ljepota je sebe dovodila do izraza u pjesmama, a ove su navele neke kritičare da je prozovu makedonska SYLVIA PLATH. Evo jedne bez naslova.

Испружена меѓу две нерамнини
Чекам,
Каде да одам
Двете се мали
Во едната
Треба да се издолжам
За да ја почувствувам.
Во другата
Камени жижи наредени
Ќе ме изгорат
Каде да одам.
Ќе застанам како врвица
На која ќе се слепуваат
Твоите чекори
И ќе чекам, ќе чекам
Да се поднаведнеш од умора
Јас немам каде да одам

Ispružena između dvije neravnine
Čekam,
Kamo da odem
Dvije su male
U jednoj
Treba da se izdužim
Da bih je osjetila.
U drugoj će
Kamene žiške
Da me izgore
Kamo da idem.
Hoću da se zategnem kao stazica
Za koju će se lijepiti
Tvoji koraci
I da čekam, da čekam
Da se zaljuljaš od umora
Ja nemam kamo da odem

Danica Ručigaj je poslije klasične gimnazije završila studij jugoslavenskih književnosti u Skoplju. Zaposlila se u Republičkom sekretarijatu za kulturu Makedonije. Još kao učenica skopske klasične gimnazije putovala je u Grčku, i o tome ostavila i ovaj zapis: 'Čitajući stare Grke imam utisak da sam živjela u to vrijeme, to jest – da nisam rođena godine 1934, nego mnogo, mnogo davno, jednom riječju, živjela sam oduvijek... Koliko sam samo stara; može biti da mi se to zato čini što ću umrijeti rano.'

Eto, to su krompiri koje su iz debele zemlje moga sjećanja povadili zemljotresi ove zime. Bez njih bi i onaj susret sa Popom i Radovićem u Maloj Moskvi ostao zatrpan, i nad njime bi fijukao vjetar kroz starež od trave. ■

Pandemija razotkrila stare probleme

PIŠE Ana Grbac

Korona na sceni

Prvo istraživanje utjecaja pandemije i zagrebačkog potresa na nezavisnu kulturnu scenu provela je Zaklada Kultura nova – donekle ohrabruje podatak da je otkazana tek četvrtina planiranih događanja, a zabrinjavaju otkazane suradnje brojnim vanjskim suradnicima i stručnjacima

Neizvjesnost je jedina konstanta nezavisne kulture (Foto: Davor Javorović/PIXELL)

VRLO brzo nakon početka globalne pandemije počelo se govoriti i o krizi koju je ona proizvela u kulturnom i kreativnom sektoru. Val zatvaranja kulturnih institucija, odnosno otkazivanja i odgađanja manifestacija koje su se slijedom djelomičnog ljetošnjeg otvaranja u najboljem slučaju mogle odvijati pred bitno manjom publikom ili u konačnici bez rizika u nekom od online medija, nije izazvao samo (opravdanu) zabrinutost, nego i potrebu da se novonastalo stanje shvati i da se na njega reagira. Broj ugroženih ili izgubljenih radnih mjesta u kulturnim organizacijama već sada upućuje na ozbiljnu ekonomsku i socijalnu štetu, no da bi se o njoj stekla jasna predodžba provedena su i još se provode brojna istraživanja. Otuda i prve teze o tome što se u kulturi u eri Covida–19 događa. Kriza je prema dijelu tumača zatečenog stanja samo ogolila probleme izazvane (ne)funkcioniranjem kulturnih politika, odnosno govori se o produbljivanju socioekonomskih razlika koje su s obzirom na regionalni politički kontekst učinile to vidljivijom tenziju koja i inače postoji između (manje ili više otvoreno desnih i autoritarnih) vlada i kritičkih kulturnih i umjetničkih glasova. U kombinaciji s prekarnošću i kontinuiranim obezvrjeđivanjem kulturno-umjetničkog rada, odnosno krajnje neizvjesnim potporama i ideji da kulturnjake treba ‘odbiti od državne sise’ i prepustiti tržištu – teško je naći mnogo razloga za optimizam. S druge strane, umjereniji tumači iz zapadne Evrope tvrde da ne možemo govoriti o slomu kulturne ekonomije, nego o njezinoj strukturnoj i dinamičkoj transformaciji te da krizu treba shvatiti kao priliku za osmišljavanje novih oblika aktivizma i otpora, razvoj društvene i solidarne ekonomije i političke imaginacije.

Prvo istraživanje utjecaja pandemije i zagrebačkog potresa na organizacije civilnog društva u suvremenoj kulturi i umjetnosti u Hrvatskoj u svibnju prošle godine pokrenula je Zaklada Kultura nova. Riječ je o longitudinalnom istraživanju koje su osmislili i proveli KREŠIMIR KROLO, ŽELJKA TONKOVIĆ, DEA VIDOVIĆ i ANA ŽUVELA, a rezultati njegove testne faze objavljeni su početkom siječnja ove godine. I premda je prerano, odnosno premda baratamo s premalo podataka da bi se donosili osnovani zaključci o razmjerima krize u sektoru, oni su ishodište za njezino razumijevanje. Anketa koju su sastavili adresirana je na 172 organizacije iz Zakladine baze podataka podržavanih organizacija, a odazvale su se ‘74 organizacije civilnog društva u suvremenoj kulturi i umjetnosti s kojima je u 2019. godini bilo izravno povezano oko 3350 osoba (više od 1000 članova, oko 150 zaposlenih,

preko 1200 suradnika i oko 1000 volontera)'. Pritom se radi dominantno o udrugama, a premda je među njima najviše onih sa sjedištem u Gradu Zagrebu, istraživanjem je zastupljeno 13 županija.

Prvi zanimljiv orijentir pritom je podatak da je tek 'četvrtina od ukupnog broja planiranih događanja otkazana dok su druge ili odgođene ili prilagođene novim formatima'. Spomenuto odgađanje i otkazivanje izravno je utjecalo primarno na prekid suradnje s vanjskim i stručnim suradnicima, ali i na potencijalne otkaze zaposlenima u organizacijama. Prema prvim rezultatima mnogo su gore prošli vanjski suradnici (i to prvenstveno umjetnici i autori) nego zaposleni s obzirom na to da je većina organizacija uspjela sačuvati radnike, osobito u slučajevima kada je riječ o zapošljavanju vezanom za projekt. To ne znači da kompromisa nije bilo.

— Uspjeli smo zadržati postojeće zaposlenike, međutim samo na pola radnog vremena kroz godinu s obzirom na to da nije bilo mnogo novih natječaja na koje smo se mogli javiti, a kroz koje bismo mogli osigurati potrebno sufinanciranje – govori MANUELA KASUNIĆ iz karlovačke udruge KA-MATRIX koja djeluje u području neformalnog obrazovanja, aktivizma mladih i promicanja alternativne kulture i novih medija i uspjela je većinu planiranih programa provesti čak i u fizičkom obliku. U njihovom slučaju smanjenje projektnih sredstava i neraspisivanje natječaja onemogućilo im je programski i institucionalni razvoj.

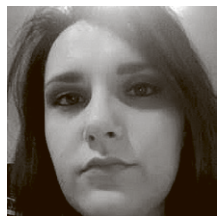

Manuela Kasunić

Davor Mišković

Marino Jurcan

Sonja Leboš (Foto: Vladimira Spindler)

Slične smo odgovore dobili i od niza udruga i organizacija kojima smo se obratili s molbom da s nama podijele iskustvo djelovanja u prošloj godini – programe su u visokoj mjeri uspjeli provesti i mahom sačuvati radna mjesta. Podaci dobiveni u testnoj fazi Zakladinog istraživanja, međutim, nešto su manje ohrabrujući u kontekstu očekivanog pada prihoda. Najveći pad prihoda organizacije civilnog društva u suvremenoj kulturi i umjetnosti u Hrvatskoj očekuju iz proračuna 'jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, njih 75,3 posto, dok nešto više od polovine organizacija koje su sudjelovale u istraživanju (53,4 posto) očekuje pad vlastitih prihoda ostvarenih obavljanjem dopuštenih gospodarskih djelatnosti'.

— Prije ocjene samih reakcija različitih razina vlasti bitno se zapitati o instrumentima koji stoje na raspolaganju svakoj od ovih razina da reagiraju na krizu. Ti instrumenti počivaju na upravnom okviru i aparatu koji se u ovoj krizi, uzrokovanoj pandemijom i potresima, pokazao neadekvatnim. Čini mi se da je kriza samo razotkrila ono što je i inače neadekvatno – rekao nam je DAVOR MIŠKOVIĆ iz udruge Drugo more koja je u 2020. s programom 'Dopolavoro' bila uključena u realizaciju projekta Rijeka – Europska prijestolnica kulture te je istaknuo da su reakcije bile spore i nisu namijenjene rješavanju ključnih problema, kao što nisu ni obuhvatile sve pogođene krizom.

— Ministarstvo kulture donijelo je niz mjera kako bi se ublažile posljedice pandemije u kulturnom sektoru i one su usmjerene prema različitim područjima kulturnog djelovanja i pravnim oblicima organizacija. Tu su najlošije prošle udruge u kulturi koje su pretežna organizacijska forma na nezavisnoj kulturi s obrazloženjem da se otvaranjem natječaja prema udrugama Ministarstvo potencijalno suočava s nesavladivim brojem prijava. To prvenstveno ukazuje na problem kapaciteta uprave, ali je i simptom ne toliko nedostatka kriterija koliko činjenice da smo izgubili referentni okvir u kojem se uopće mogu izgraditi kriteriji. Na lokalnim razinama je pak učinjeno vrlo malo, ali takve su i ovlasti lokalnih razina – govori Davor Mišković.

Grad Karlovac u 2020. smanjio je iznose za javne potrebe u kulturi u dogovoru s organizacijama, a neke od planiranih natječaja je u potpunosti ukinuo kako bi sredstva preusmjerili u druge stavke koje se nisu odnosile na udruge.

— Ministarstvo kulture isplatilo je sva ugovorena sredstva te je prilagodilo rokove, kao i neke Zaklade. Međutim, raspisivanje natječaja iz Europskog socijalnog fonda je ponovno kasnilo, kao što je bio i slučaj ranijih godina. Od vremena raspisivanja do odobrenja natječaja prolazi i više od šest mjeseci, a neki od planiranih natječaja raspisani su tek krajem godine i to metodom koju u sektoru zovemo 'najbrži prst' – govori Manuela Kasunić.

'Najbrži prst' podrazumijeva da se na raspisani natječaj možete prijaviti sve dok se ne iscrpe sredstva za taj program jer se natječaj potom obustavlja, a prijavljeni projekti ne prolaze detaljnu evaluaciju. Premda su sredinom travnja prošle godine europarlamentarci donijeli rezoluciju o usklađenom djelovanju EU-a za suzbijanje pandemije bolesti Covid–19 i njezinih posljedica u kojoj su pozvali članice da pruže potporu nastradalom kulturnom i kreativnom sektoru, nije se dogodilo čudo. Naprotiv. Primjerice, natječaj 'Umjetnost i kultura online' Europskog socijalnog fonda 'usmjeren na povećanje socijalne uključenosti osoba mlađih od 25 i starijih od 54 godine sudjelovanjem u kulturnim i umjetničkim aktivnostima putem interneta' koji je raspisan 18. svibnja obustavljen je već 8. lipnja zbog iscrpljenja 'financijske omotnice'. 26. lipnja alocirana su dodatna sredstva, ali je već tri dana poslije donesena nova odluka o obustavi... Prije nekoliko dana objavljeni napokon i rezultati tog natječaja, a među nositeljima 17 odobrenih projekata nalazi se i izdavač Hrvatskog tjednika kao partner u projektu 'Međugeneracijskom suradnjom do obnove umjetnosti i kulture'. Drugim riječima, u 2020. organizacije civilnog društva u suvremenoj kulturi i umjetnosti u Hrvatskoj imale su puno problema s osiguravanjem sredstava potrebnih za rad.

— Tek nakon reagiranja velikog broja organizacija, ipak se odlučilo pomaknuti rok. U trenutku kada smo svi u problemu s radom, kada je očito da je došlo do smanjena sredstava što izravno utječe i na mogućnost osiguravanja plaća za osobe koje rade, kada se državna potpora za zaposlenike ne odnosi na nas i kada su svi u nekoj vrsti neizvjesnosti i stresa, opterećeni svakakvim administrativnim procedurama, raspisivanje natječaja na taj način ne predstavlja podršku već upravo suprotno. No i to je proces i na žalost, nešto na što smo naviknuli u udrugama i što već godinama pokušavamo promijeniti. Ima uspona i padova, ali bitna je kontinuirana suradnja i razumijevanje kako bi svi zajedno mogli raditi ono zbog čega smo i osnovani – govori Manuela Kasunić.

Udruga Siva zona koja djeluje primarno na Korčuli, a donosi umjetničke i znanstveno-istraživačke projekte koji se realiziraju tijekom ljeta i rane jeseni te se njihovi programi predstavljaju i lokalnoj publici i njihovim gostima, uspjela je, primjerice, izvesti većinu planiranih programa s obzirom na to da je pandemija ljetos bila u nižoj amplitudi i to unatoč sporoj reakciji lokalne samouprave.

— Reakcija lokalne i regionalne samouprave je bila vrlo loša. Vrlo dugo se uopće nije donijela odluka da li će podrške biti ili ne, usprkos našoj obavijesti da naš rad i program idu u 2020. uz prilagodbe pandemijskoj situaciji. To je vrlo loš stav spram kulturne proizvodnje koja još nije valorizirana kako treba, iako bi baš u turističkim mjestima trebala biti – rekla nam je SONJA LEBOŠ iz Sive zone.

Članovi zagovaračkih platformi, kakva je primjerice Mi plus posvećena razvoju suvremene medijske umjetnosti Istre koja između ostalog djeluje i na oblikovanju i vrednovanju kulturne politike u području razvoja izvaninstitucionalne scene, s tijelima lokalne samouprave ima dobra iskustva.

— Upravni odbor za kulturu i zavičajnost Istarske županije održao je niz konzultacijskih sastanaka s našom zagovaračkom platformom Mi plus, nakon čega su prihvatili set mjera koji je bio usmjeren ka ublažavanju negativnih utjecaja krize na kulturni sektor. Nešto manje fleksibilna bila je Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva kao provedbeno tijelo Europskih socijalnih fondova, iako smo i u ovom slučaju uspjeli na vrijeme, ali uz izniman napor, završiti odobrene projekte. Veći problem predstavlja nam 2021., jer nemamo nikakvih informacija o mjerama pomoći na nacionalnoj i lokalnoj razini za oporavak sektora u ovoj godini. Po svim trenutnim pokazateljima očekujemo zato da će 2021. biti gora od prošle godine – rekao nam je MARINO JURCAN iz pulske udruge Metamedij koja je dio spomenute zagovaračke platforme. On je ujedno bio voljan komentirati i istraživanje koje je povod ovom tekstu.

— Istraživanje koje je provela Zaklada Kultura nova o utjecaju krize izazvane pandemijom na udruge iz područja suvremenih umjetničkih praksi važno je i korisno, ali u proračunu Zaklade za 2021. te u definiranim područjima Poziva objavljenog u rujnu 2020. za 2021. nisam uočio niti jedan poziv usmjeren na ublažavanje posljedica krize. Ako Zaklada Kultura nova nije još ništa smislila i objavila, a ona je dosad bila dobar primjer komunikacije i suradnje s organizacijama civilnog društva, ne znam što očekivati od ostalih tijela – zaključio je Jurcan.

Vratimo li se Zakladinom istraživanju, a slijedom dosad rečenog, logično je da '87,7 posto organizacija smatra da bi bilo korisno donijeti dokument za financiranje kulturnog sektora u kriznim vremenima s jasnim preporukama'. No budući da s donošenjem jasnih preporuka i konstruktivnih rješenja u ovoj krizi ima problema i u nizu drugih sektora, iluzorno je očekivati da će se takav institucionalni pomak u dogledno vrijeme i dogoditi. S druge strane, i ovo istraživanje i praksa upućuju na to da akteri nezavisne kulture djeluju u stanju permanentne krize, odnosno da je riječ o vrlo otpornim organizacijama koje su sklone brzo i konstruktivno reagirati. No, kako zaključuju autori istraživanja 'otpornost organizacija nije kvaliteta koja bi se dugoročno trebala uzimati kao razlog za daljnje neadekvatno bavljenje izvaninstitucionalnim sektorom u kulturi s pozicije javnog sustava i politike'. Drugim riječima, osim što ljudima iz sektora prijeti zamor, oni već neko vrijeme razvijaju nove modele suradničkih ekonomija i modela i već su u nizu kriza pokazali spremnost za solidarno djelovanje, pa ni ova nije iznimka. Ukratko, ako prežive i ovu krizu – a teško je zamisliti da se to nakon svih smjena u ministarstvima, zaokreta u kulturnim politikama i strateških planova koje su već preživjeli neće dogoditi – od dobrog dijela nezavisnih kulturnjaka mogu se očekivati zanimljivi prijedlozi političkih i društvenih promjena. ■

Uspjeli smo zadržati postojeće zaposlenike, međutim samo na pola radnog vremena s obzirom na to da nije bilo mnogo novih natječaja na koje smo se mogli javiti, govori Manuela Kasunić iz karlovačke udruge **KA-MATRIX**

Nemamo nikakvih informacija o mjerama pomoći na nacionalnoj i lokalnoj razini za oporavak sektora u ovoj godini. Po svim trenutnim pokazateljima očekujemo zato da će 2021. biti gora od prošle godine, kaže Marino Jurcan iz pulskog Metamedija

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

Predimenzionirani spomenik u Beogradu dodatno radikalizira kulturni i klasni rat

PIŠE **Andrej Mirčev**

Ideš pod mač

S visokog postolja, na razvaljenom bizantskom šljemu, s isukanom oštricom i prijetećim pogledom, vlast kroz lik Stefana Nemanje upozorava da joj se valja bespogovorno prikloniti

U TRENUTKU dok javnu sferu potresaju afere poput slučaja 'Jovanjica' ili pak nezakonitog prisluškivanja predsjednika Republike, vlast u Srbiji izvela je teatralni manevar koji je prividno demonstrirao monolitnost partije i jedinstvo naroda s obje strane Drine. Time su zamaskirane sve očiglednije veze između države, tajnih službi i kriminala. Događaj o kojem je riječ jest otkrivanje spomenika STEFANU NEMANJI, koji je uz SVETOG SAVU i DUŠANA SILNOG središnja figura renesanse nacionalizma s kraja 1980-ih. Besramno ignorirajući epidemiološke mjere, u Beogradu je 27. siječnja (Dan Svetog Save) ispred zatvorenog željezničkog kolodvora uprizorena ceremonija kojoj je, osim državnog vrha Srbije i Republike Srpske, prisustvovala promrzla publika, nagurana iza trostruke zaštitne ograde.

Spektakl izveden u svrhu legitimacije vlasti uprizoren je u scenografskom okviru kojim dominiraju sablasne kulise Beograda na vodi, podignute novcem arapskih investitora. Kako i dolikuje palanačkom vašaru novokomponiranih elita odraslih na turbofolku i mistici pravoslavnog melosa, priredba je započela zvukom frulaša. Zatim se prešlo na intoniranje himne i mudre riječi akademika i poglavara SPC-a, koji su projicirani s ekrana veličali vladara i njegove zasluge za (modernu) Srbiju. Osim njih, čule su se i poruke autora spomenika, ruskog kipara ALEKSANDRA RUKAVIŠNJIKOVA. Na scenu je potom stigao ansambl srednjovjekovnih vitezova, koji su dojahali na konjima. Glumac izdvojen iz te mase arhaičnim monologom progovorio je kao Stefan Nemanja. Nakon kilave patronizacije o obiteljskim vrednotama, imperativu nacionalnog jedinstva i slavi prošlih stoljeća, fikcija je prepuštena političarima. Na scenu su stupili MILORAD DODIK i ALEKSANDAR VUČIĆ.

Prvi u spomeniku vidi kontinuitet stvaranja slobodne države. Međutim, kaže, jedna bivša država kriva je što slavno sjećanje na Nemanju još uvijek nije dobilo pravi izraz: 'Taj deo naše srednjovekovne istorije ostao je bez razloga potisnut, pogotovo u decenijama bivše Jugoslavije. Sada je vreme da se vratimo našim temeljima.' Za razliku od njega – koji se osramotio poklonivši ukrajinsku ikonu sumnjivog porijekla ruskome premijeru – Vučić u svom govoru neće evocirati ni bivšu državu ni 'komunistički teror'. Ipak, ozbiljnim glasom i ničim izazvan, ukorit će budućeg ikonoklasta koji bi se drznuo dirnuti u svetinje: 'I onima koji danas maštaju o tome da će da izmeste ili unište spomenik Stefanu Nemanji, da izmeste hram Svetog Save, poručujem: Nemanja i Sveti Sava, njihovi spomenici i hramovi su sidro i krst srpskog naroda. Nikada ih niko neće skloniti ni iz naših srca, ni sa mesta gde su zauvek postavljeni!' Je li pritom mislio na političke neistomišljenike okupljene na platou ispred Filozofskog fakulteta koji su prosvjedovali protiv spomenika ili je pak vizionarski anticipirao rušenje spomenika, a na tragu obaranja simbola kolonijalne prošlosti na demonstracijama pokreta Black Lives Matter, pokazat će vrijeme.

Lekcija koju nauči svaki student povijesti, a koja je izgleda promaknula političarima i kulturnim elitama na jugoistoku Europe, glasi da su modeli nacionalnih identiteta narativni konstrukt 19. stoljeća, koji se podudara s ekonomskom emancipacijom građanstva. Za razliku od proleterske solidarnosti i socijalne inkluzivnosti izražene krilaticom 'Proleteri svih zemalja, ujedinite se!', građanska struktura nacionalne (i nacionalističke) državnosti usidrena je u raskolu i trijumfu individualizma koji se oslanja na privatno vlasništvo. Svečanost otkrivanja spomenika, slijedom te logike, umjesto kreiranja prostora i scene za društveni dijalog, nastavlja s agresivnom politikom rascjepa. U konstelaciji zaoštrenog klasnog sukoba, ključnu ulogu igra i devastacija savske obale nad kojom je učinjen svojevrstan urbanistički zločin jer su umjesto javnog prostora forsirane nekretnine za korumpirane političare, estradnjake, starlete i kriminalce.

Ako za trenutak ostavimo po strani društvenu scenografiju i osvrnemo se na spomenik, ono što upada u oči jest temeljna ikonografska nelagoda. Iako je prvobitno bio dogovoren križ, u desnoj ruci vladara našao se mač, zbog čije se težine figura neprirodno naginje prema istoku. I dok javnost spekulira o razlozima zamjene simbola – od toga da je riječ o intervenciji arapskih investitora do teze da svu odgovornost snosi vlast – isukana oštrica nedvosmisleni je označitelj sile te je kao takva u suprotnosti s ostalim ikonografskim atributima koji Nemanju predstavljaju kao monaha, a ne ratnika. U svojoj besprizornoj grandioznosti i prevladanim kulturno-povijesnim modelima, spomenik stoga zrcali moralni sunovrat društva, čije ukuse i vrijednosti (de)formiraju rijaliti programi privatnih televizija, teorije urote, sumnja u razum i korumpirana duhovnost. Najbliži rođak s kojim dijeli ovu megalomansku viziju prošlosti je kip ALEKSANDRA MAKEDONSKOG u Skoplju.

Iz vizure rodnih reprezentacija, upadljivo je upražnjeno mjesto ženskog lika, što svjedoči o reprodukciji patrijarhalnog poretka mača i falusa. Ne napuštajući kalupe mizoginije i seksizma utemeljenih na nasilju i strahu od drugog, strogi lik starca smrknutog pogleda nema milosti za slabije. Da to sve, međutim, nije specifikum samo srpskog društva, već simptom temeljne krize neoliberalnih struktura i demokracije, mogli smo se uvjeriti u nedavnom rušilačkom pohodu na Kapitol, čije su ikonografija i izvedba također bile zbrkane, patrijarhalne i retrogradne.

Srbija se vratila 800 godina unatrag – spomenik Stefanu Nemanji (Foto: Borislav Ždrinja/ataimages/ PIXSELL)

KULTURNA povijest Srbije u posljednjih tridesetak godina obiluje skandalima i ekscesima: od prekida predstave 'Sveti Sava' u Beogradu 1990., preko napada na Paradu ponosa deset godina kasnije, pa do policijskih intervencija za vrijeme festivala srpsko-albanskog prijateljstva 'Mirëdita, dobar dan!' (koji se održava od 2014.) i upada desničara na izložbu stripa u Zemunu (2020.). U toj historijskoj optici, predimenzionirani Stefan Nemanja dodatno radikalizira kulturni i klasni rat. Ako bismo kao početnu točku antagonizma uzeli film 'Boj na Kosovu' (iz 1989.), koji kinematografskim sredstvima inaugurira mit o nebeskom narodu, drugu fazu određuje ponavljanje ikonoklastičkih izvedbi poput uklanjanja spomenika JOSIPU BROZU TITU u Užicu (1991.) te promjena naziva ulica i skidanje petokrake (1996.) sa skupštine Grada Beograda, u režiji ZORANA ĐINĐIĆA.

Zakucavanje 23-metarskog kipa od 68 tona (i cijenom koja je proglašena službenom tajnom do 2023.) moguće je tretirati kao završni rez u autopsiji socijalističkog leša. Povijest jugoslavenskog modernizma uspješno je prekrojena i revidirana po interesu vlasti, koja u srednjovjekovlju pronalazi svoj metafizički legitimitet i tehnologiju vladanja, usidrenu u nasilju i osveti. Ako je ključni događaj MILOŠEVIĆEVE ideološke mobilizacije prošlosti bio govor na Gazimestanu povodom 600. godišnjice Kosovske bitke, onda je krivotvoreni spomenik srednjovjekovnog vladara materijalni dokaz da vrijeme u Srbiji nije orijentirano prema budućnosti, nego konzekventno regresira. Srbija iz 1989. nije dakle nikada stigla u 2021., već se vratila 800 godina unatrag, u 12. stoljeće. S visokog postolja, na razvaljenom bizantskom šljemu, s isukanom oštricom i prijetećim pogledom, vlast kroz lik Stefana Nemanje upozorava da joj se valja bespogovorno prikloniti. Ili: 'ideš pod mač'. ■

Novosti
Tjednik za racionalnu manjinu
#1103, petak, 5. veljače 2021.

TV RAŠETANJE

U okviru zakona

PIŠE Boris Rašeta

U emisiju o Tušeku i 'zagorskom Watergateu' Togonal je pozvao – Keruma. On je pak izjavio kako je nezakonita stvar zakonita ako ne ide izvan okvira zakona – ako ide, onda je nezakonita; to je nalikovalo na njegovu čuvenu rečenicu 'i kad vozim brzo, ja ne vozim brzo'

Ćirilica, Happy TV, 25. siječnja, 20:40

'Sve je prolazno, samo je mržnja prema Srbima večna' – naslov emisije zvuči kao teška šega, kao neka emisija 'Prime Timea', PLJIŽA, KESIĆEVIH '24 minuta', ali nije, MILOMIR MARIĆ to ozbiljno. U studiju 'Ćirilice' okupila se uobičajena ekipa naricatelja nad tužnom sudbinom srpstva, pupka svijeta, kako bi odgovorila na pitanje koje slušamo barem od 1988., neprestano: Zašto svet mrzi Srbe? Srbi su tako dobri, neiskvareni, plemeniti, uvijek na pravoj strani u svim ratovima, nikad nisu posegli za tuđim, mrava ne bi zgazili, a svet tako iskvaren, zao, podao, uvijek spreman na srbomržnju. Pa dokle ćeš, Mariću, sluđivati taj napaćeni narod? Kamo će ti duša? Sučim ćeš pred MILOŠA? Može li se s kukulele filozofijom u carstvo nebesko? Tko uopće u svijetu razmišlja o Srbima? Pali li netko srpske zastave? Piše li knjige, snima filmove? Zašto Srbi umjesto paranoje ne proizvode npr. automobile, kao Nijemci (koji bi imali što reći o mržnji svijeta spram sebe)? Zašto ne proizvode elektroniku i informatiku, kao Japanci? Zašto ne rastu u visinu, umjesto u širinu? Zašto ne razmišljaju kao mali narod, umjesto samoubilačke megalomanije? 'Ostvario se moj san', rekao je jednom Marić, '... i nijedna noćna mora ne izgleda tako.' Posve dobra rečenica za zaključak, *over and out*!

Neželjena baština, Klasik TV, 26. siječnja, 08:30

Sa zakašnjenjem gledamo dobar dokumentarac IRENE ŠKORIĆ o rušenju spomenika NOB-u u Hrvatskoj, pa u jednom trenutku čujemo ZVONKA MAKOVIĆA koji kaže kako je u Jugoslaviji tih spomenika bilo 15 000. U Hrvatskoj ih je bilo oko 6 000, skoro pola tog broja. Od te polovice pola je pak srušeno... Ovdje nećemo naricati zbog kulturocida, puno je dosad suza proliveno nad monumentalnim grobljem monumenata, već se zapitati: A što nam je, dovraga, trebalo čak 15 000 spomenika? U Jugoslaviji je bilo 27 500 spomeničara, to će reći da je na svaka dva ustanika došao po jedan spomenik! Ako je u svaki utrošeno 50 000 maraka, na njih je spiskano 750 milijuna maraka. Je li vrijedilo? Vidi se po tomu kako su prošli. Jugoslavija je mahnito gradila spomenike, TITOVE vile i skloništa, podzemne objekte, aerodrome, naoružavala se za dan D i – ništa joj nije pomoglo. Sad tu istu grešku radi Hrvatska – spomenici TUĐMANU i Domovini ničuju kao gljive poslije kiše. Nemamo novca za obnovu potresom razorenih područja, ali se kupuju avioni (Jugoslavija je imala 450 aviona, je li pomoglo?). Citirajmo ovdje prvu rečenicu Tuđmanovih 'Bespuća': 'Stara je i dobro poznata istina da u povijesti nema ništa nova', pa dodajmo da od te tzv. učiteljice života, barem kod nas, nitko ništa nije naučio. Film 'Neželjena baština', koji pokazuje kako *sic transit gloria* naših režima, pogledajte kad god bude na programu Klasik TV-a. Spomenike političari dižu sami sebi, da se ne zavaravamo, pa koliko traju jedni, toliko potraju i drugi.

N1 news, 26. siječnja, 11:00

Tko god je spremao doručak, čistio stan, čitao ili radio neki drugi usputni posao dok mu je TV bio uključen, morao je zastati kad je s ekrana na kojemu je bila uobičajena šetnica začuo plač. To je mladi VIKTOR ŠIMUNIĆ, nezavisni vijećnik Oroslavja, zajecao kad je počeo govoriti kako potkupljiva politička ma u pekmezu, tj. snimio. Milanović je na ovaj način utjecao na sudstvo (nedopušteno, naravno; poslao je poruku da je HDZ-ovac nevin i da je mladi neovisni zastupnik koji ga je tajno snimio dopustiva meta tužbe, kao i novinar koji je cijelu priču objavio). Sve to radi uobičajeno nonšalantno, u pozi heroja ulice koji je, eto, bio predsjednik Vlade pa je jako iskusan, sve on zna, ništa njega ne može impresionirati, on je iznad toga, pih. Na taj način nalikuje na dobru kravicu koja da 30 litara mlijeka pa se ritne i sve prolije. Trajna ridikulizacija Pantovčaka – lijevo, desno, nigdje moga stana – zasad je njegov najočitiji doprinos našoj političkoj sceni, šteta, više smo očekivali, premda, kad pomislimo na KOLINDU, iz naših grudi izađe dubok uzdah

Trgovac najbolje zna što je trgovina – Željko Kerum (Foto: Milan Šabić/ PIXSELL)

klasa uništava domovinu, dok joj djeca bježe u Irsku. Bio je to medijski trenutak tjedna. Šimunić je opisao kako ga je HDZ pokušao kupiti u zamjenu za podršku na lokalnim izborima. ANDREJ PLENKOVIĆ kasnije ga je ocijenio kao gadnu hulju, koja navodi njegove čestite omladince na grijeh, a pritom ih još i snima. 'To je krasna politička kultura, taj isto ima veliku perspektivu, siguran sam', rekao je Plenković. Šimunić prema njemu nije nikakav zviždač, nego političar koji je nasamario njegova čovjeka na terenu, neiskvarena i nevina, samo malo neiskusna. A kako je prošla članica njegove stranke MARIJA BUDIMIR koja je otkrila pokušaj SDP-ovca Željka Sabe da je kupi? Dobila je gradski stan od 80 kvadrata. Nismo tada čuli Plenkovića da prosvjeduje protiv tajnog snimanja, niti da je Marija Budimir učinila išta nečasno.

N1 uživo, 27. siječnja, 10:00

'Pozdrav Za dom spremni je legalan?' pita novinar(ka) predsjednika MILANOVIĆA na Mirogoju. 'Legalan je bio i progon Židova', odgovara Milanović. Sjajno! Točno! Zoran Milanović zna dosegnuti vrhunce, da bi se odmah potom otisnuo u Azrinom stilu, ravno do dna. Nakon lucidnog argumenta o tzv. HOS-ovom pozdravu (a uistinu svinjariji kojom vladajuća stranka uspješno miče s dnevnog reda škakljive afere jer se nacija na ZDS uvijek uhvati kao som na durdubak), amnestirao je zagorskog političkog trgovca Žarka TUŠEKA, kojega je nesretni Šimunić uhvatio s prstiolakšanja svaki put kad se sjetimo da se teror patetičnog političkog kiča mogao produžiti još pet godina. Pa tko bi to izdržao?!

Otvoreno, HRT, 27. siječnja, 22:00

'Bolje je gledati Animal Planet nego sve ovo slušati', komentira jedan gledatelj 'Otvorenog' *infotainment* MISLAVA TOGONALA, koji je u emisiju o 'zagorskom Watergateu' pozvao – Željka Keruma. Na raspolaganju je imao barem pet ključnih aktera: Šimunića, Tušeka, GREDIČAKA, PANDŽIĆA, pa onda niz odvjetnika – TEREŠAKA, NOBILA, SLOKOVIĆ, PRODANOVIĆA, MILJEVIĆA... Budući da u studiju ne vidimo nikoga od njih, jasno je da je to preporuka: dohvatite se daljinskog i prebacite na Šprajca ili 'Schindlerovu listu', osim ako ne želite gledati hrvatski politički Monty Python show. Kerum je, doznali smo, izjavio kako je nezakonita stvar zakonita ako ne ide izvan okvira zakona – ako ide, onda je nezakonita; to je nalikovalo na onu njegovu čuvenu rečenicu 'i kad vozim brzo, ja ne vozim brzo'. Odgovor na pitanje što je pritom mislio treba proslijediti u 'Milijunaša' i staviti na vrh piramide. 'To je normalno. Ako se to zove trgovina, to je OK. Bitno je da nitko ne ide van okvira zakona. Pa unaprijed je sve dogovoreno. To je standard, to je okej. Pa što vi mislite da na natječaju prođe onaj tko je najbolji? Pa unaprijed se zna', rekao je Kerum i ocijenio kako Tušek nije išao izvan zakonskih okvira. On je trgovac, on to najbolje zna, pa sam se tako obogatio. ■

Nada Gašić: *Devet života gospođe Adele*

(Sandorf, Zagreb 2020.)

Ivan Krastev i Stephen Holmes: *Kraj doba oponašanja. Zašto Zapad gubi bitku za demokraciju*

(s engleskoga preveo Marko Maras, TIM Press, Zagreb 2020.)

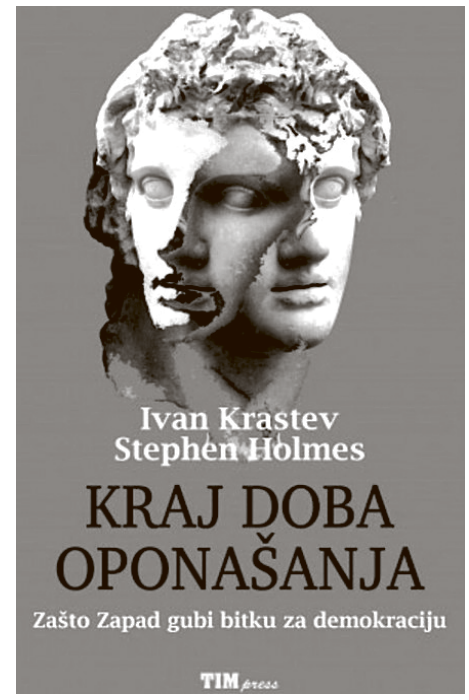

PIŠE **Đorđe Matić**

Roman kadriran povremenim humorno-groteskним tonom

Deveti život grada

DUGO nije ovdje bilo romana koji je lakše reklamirati od ovoga: pisan tijekom prošle godine, skoro 'u stvarnom vremenu' kako bi (neo)frazeri rekli, pa još roman 'o koroni' i zagrebačkom potresu ('zemljotresu', kako ga sinonimom, s mnogo namjerne preciznosti i svjesnog semantičkog uboda, sam pripovjedački glas/autorica imenuje), šire, roman o Zagrebu. Pisan naročitom, danas rijetkom vrstom gotovo 'ruski' disciplinirane, a lake i protočne proze, savršeno portretiranih i zaokruženih malobrojnih likova, na čelu s komičnim glavnim likom, roman kadriran povremenim humorno-groteskним tonom i ironijskim odmakom, s mnoštvom lokalnog, starinskog gradskog žargona i kolokvijalizama – sve zajedno reklo bi se idealno pogođeno za ovdašnje književno 'tržište'.

'Devet života gospođe Adele' NADE GAŠIĆ, naprotiv, sve je osim takvog proračunatog, ziheraškog rada na kratki dah nastalog u suludim okolnostima. Roman je to, naprotiv, kao starinska torta ili kolač – kakve bi mogla spremiti i sama glavna junakinja: kao dobro *zrihtana* 'zaherica' – u koje je udjenut čavao ili igla. Tko zna, možda i otrov. Otud, prateći kroz prolog i devet poglavlja-varijacija Adelu Premec, 'zlu babu', purgersku *uhr*-malograđanku od najgore, neosjetljive, sebične, silno ograničene, izumiruće vrste, a malignije – jer stvarnije – nego što bi suptilni humor autorice to uvijek mogao pokriti i tako oljuditi, otkriva se i razvija, ukazuje se sloj po sloj nešto sasvim drugo. To o čemu je, čini se, ovaj roman zapravo: o gradu, to jest, uslijed i nakon katastrofe, što je svojom fizičkom, materijalnom mjerljivošću, samo osvijetlila nepodnošljivo i nemilosrdno drugačiji i važniji gubitak – gubitak vlastite ljudskosti. I ne: nije to ona pomodna, apstraktna, kvazifilozofska, *lažno univerzalna* 'ljudskost'. To je *ovdašnji,* 'lokalizirani' humani kolaps, kao posljedica sasvim određene *ideologije,* od domaće sorte, jednako endemske i hranjene. I kojoj se, unatoč dugom trajanju, precizno unazad može datirati kad joj je otkočen retrogradni i ubilački satni mehanizam, što je u spoju s naročitom 'negativnom imanencijom' grada dijalektički vodio do rušenja i završio strašnim padom.

Suptilnom indirektnošću svoje proze, čuvajući se retoričke i vulgarne podsmješljivosti i očitosti gesta kakve se kod nas inače poturaju kao 'kritičnost', Nada Gašić bolno sugestivno materijalizirala je književno taj pad. Do te mjere da na momente, čak i za kritično oko, to izaziva gotovo kontraefekt: javlja se povremeno stoga refleks, kao proplamsaj humanosti, a ne puke psihološke defanzivnosti – potreba čitatelja da tužno i ljuto poželi 'obraniti' taj i takav grad (pogotovo ako i sam dolazi iz njega), da zaštiti to nesretno, propalo, umno i emotivno skučeno mjesto, zdvajajući nad njim, nad gradom, kako je SLOBODAN ŠNAJDER negdje napisao, 'koji se nekada zvao Zagreb'.

Dvije su razdjelnice knjige u tom smislu ključne – prva i posljednja: prolog, virtuozno i superiorno napisan komad proze naše suvremene književnosti, mala antibajka koja u nekoliko stranica zahvaća više no što nekim autorima uspije u čitavom romanu. I kraj, samo zadnje poglavlje, a u njemu potpoglavlje o 'staklenom jajetu', gdje, u simetriji s početkom i pričom o putovanju i kretanju virusa i 'zemljotresa' svijetom, sad pak glavna junakinja u nadrealnoj, oniričkoj epizodi leti (!) nad gradom – koji sebe osjeća kataklizmički, mada je, usprkos tome što to odbija vidjeti i osjetiti, svoju istinsku – moralnu – kataklizmu već prošao.

Zato, u knjizi koja je dijelom i studija o starosti – dobi, cirkularno, i reinfantilizacije – temeljna, razarajuća slika stare žene u regresiji i njenog pogleda na jedan dječji 'neoznačen plitki grob'. Onako kako će čitatelj reagirati kad shvati čije je to zadnje zemno mjesto, *jedina* je suštinska točka gdje se dijeli apsolutno sve. U trenu, čitav vanjski okvir banalnosti jednog submikroskopskog zaraznog agensa, i još veće banalnosti periodičnog i ravnodušnog ritanja prirode, sve to skupa postaje sporedno. ■

PIŠE **Katarina Luketić**

Optika Krasteva i Holmesa je zapadnocentrična

Analiza imitatorskih politika

TEZA FRANCISA FUKUYAME o kraju povijesti koji je nastupio poslije 1989. godine s padom Berlinskog zida, krajem hladnog rata, rušenjem socijalističkih sustava i trijumfom liberalne demokracije – bila je neko vrijeme široko prihvaćena u javnoj sferi. Fukuyama i njegovi pristaše tvrdili su da liberalna demokracija nema alternative, a dokaze za to našli su u porazu komunističke utopije, žudnji istočnoeuropskih stanovnika za Zapadom i nestanku svake ideološke konkurencije. Tridesetak godina kasnije bajka o kraju povijesti, svijetu bez zidova i postsocijalističkoj tranziciji kao periodu napretka (ne stagnacije i regresije) – koju su djeci komunizma pričali zapadni tutori dok su oni u nju iskreno vjerovali – više nije aktualna. Liberalna demokracija ne samo da je ugrožena, nego je donijela nove ekonomske nepravde i autokratske politike. Demokratska forma je možda zadovoljena, ali je deficit demokratskog sadržaja vidljiv posvuda. Populistički pokreti jačaju, retorika ljudskih prava se odbacuje, a s političkih se govornica proklamiraju ksenofobija, vladavina čvrste ruke i militarizam.

'Što se dogodilo' i 'što ako smo pogriješili' u procjeni snage liberalne demokracije temeljna su pitanja koja postavljaju politolozi IVAN KRASTEV i STEPHEN HOLMES u knjizi 'Kraj doba oponašanja'. Oni priznaju da su iluzije o kraju bipolarnog svijeta i novoj eri slobode bile i njihove privatne iluzije, pa prelaze na analizu uzroka i manifestacija 'neliberalne i protudemokratske anarhije' koju živimo. Do te anarhije, po njima, došlo je uslijed forsiranja naracije o nepostojanju alternative i imperativa da se posvuda usvoje zapadne norme. Analiza se tako temelji na ideji *oponašanja,* pri čemu se jedna psihološko-filozofska kategorija prenosi u sferu realne politike i geostrateških odnosa. Takvo posuđivanje pojmovnog alata formiralo je lucidne i originalne uvide u suvremene političke strukture. Naime, odnos oponašatelja i oponašanoga nije idiličan; želja da se postane netko drugi često se preobražava u želju da ga se zamijeni i nadvlada. Kada se liberalna demokracija nakon 1989. ustoličila kao pobjednička ideologija, nastupio je val oponašanja, a potom i osjećanja podređenosti i ogorčenja te želje za supremacijom. Tako su stvoreni uvjeti za masovnu podršku nedemokratskim politikama koje, navodno, pružaju novu šansu i vraćaju naciji dostojanstvo.

Najvažniji doprinos psihologiji politike autori daju u mini studijama slučajeva u kojima se teorijski koncept prizemljuje u političkoj praksi. Najprije analiziraju imitatorske politike Srednje/Istočne Europe, posebno one VIKTORA ORBÁNA i JAROSLAWA KACZYNSKOG. Zanima ih kako je došlo do šokantnog obrata od želje da se živi 'normalnim životom Zapada' do bijesa prema zapadnim regulama, od otvaranja prema svijetu do izolacionizma i nacionalizma. Zatim se prebacuju istočnije i istražuju model oponašanja u PUTINOVOJ eri koji ima za cilj obnoviti ruski status supersile. Analiza je bogata i precizna, iako začinjena s nešto rusofobije, koja je inače čest sastojak prozapadne znanosti. I dok se u Rusiji oponašanje preobražava u 'odmazdu', u Americi ono dobiva formu 'razvlašćivanja'. Naime, Putinova strategija bazira se na sarkastičnom imitiranju devijacija zapadnih politika, a TRUMPOVA na intuitivnom prepoznavanju američke ugroženosti. Priča o političkim imitacijama završava u Kini koja je preuzela zapadne tehnologije, a zadržala vlastite društvene vrijednosti. Uspon Kine označava 'kraj doba oponašanja' (ne kraj povijesti i ideologije) i novo geopolitičko pomicanje.

Svjetonazorom su Krastev i Holmes bliski današnjem neoliberalizmu matične europske struje, a njihova je optika zapadnocentrična. U knjizi zato nedostaje kritike politike Unije, ekonomskih nepravdi, neokolonijalizma, antimigracijskog raspoloženja koje se iskazuje i u Beču i Parizu. Uz to, analiza je komparativna, ali bazno jednosmjerna i ne uključuje punu interakciju između uzora i imitatora. Unatoč tim nedostacima, riječ je o jednoj od najvažnijih političkih studija objavljenih zadnjih godina u Hrvatskoj koju preporučujem svakako pročitati. Uostalom, knjige s kojima se sasvim slažemo i koje ne provociraju naša uvjerenja nisu ni vrijedne našeg vremena. ■

PREPORUKE: IZLOŽBE

Grupa autora: *27. Slavonski biennale – Slika kao virus*

(Muzej likovnih umjetnosti, Osijek)

U jednom od svojih impozantnijih izdanja, 27. Slavonski biennale reagirao je na vrijeme konceptom koji sveprisutnu sliku tretira kao virus. Od prvog izdanja Slavonskog biennala održanog daleke i značajne 1968. pa do danas manifestacija je prolazila kroz društvene i državne promjene, ali i nadilazila svoj lokalni karakter. Upravo je ovo pandemijsko izdanje nekako svjetsko. Na izložbi je moguće vidjeti radove 35 autora i autorica

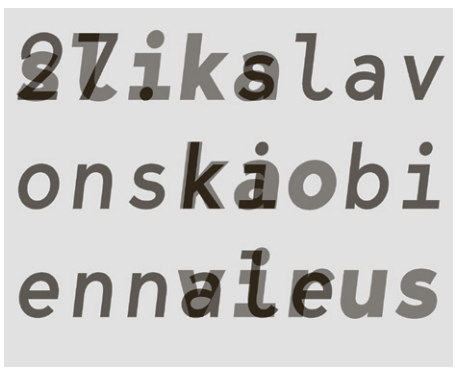

s različitim suradničkim radovima, među kojima izdvajamo Subotičanku i nekadašnju zagrebačku studenticu LEU VIDAKOVIĆ, mladog fotografa DENISA BUTORCA, ali i cijeli niz već afirmiranih umjetnika poput GILDA BAVČEVIĆA i TANJE VUJASINOVIĆ, TONIJA MEŠTROVIĆA, ANE MUŠĆET, LUANE LOJIĆ, DUŠKE BOBAN, KRISTINE MARIĆ, TARWUKA i brojnih drugih koji vode kroz mrežu isprepletenih radova. Izložba je otvorena do kraja veljače i obvezno je posjetite ukoliko budete u tom dijelu Hrvatske. Za sve one koji neće putovati predlažemo da potražite neke od vodstava *online*. Sve pohvale kustosici VALENTINI RADOŠ, žiriju i umjetnicima.

Viktor Popović: *Bez naziva (Arhiv ST3: Sadržaj)*

(Filozofski fakultet i Galerija Kula, Split)

Druga preporuka vodi nas u Split. Dvije umjetničke intervencije splitskog umjetnika VIKTORA POPOVIĆA povezuju dva urbana kompleksa: Split 3 i Dioklecijanovu palaču.

Prva intervencija realizirana je na fasadi Filozofskog fakulteta u Splitu, dok je druga smještena u Galeriji Kula. Umjetnik, koji je u svojim radovima već problematizirao urbanističko i arhitektonsko nasljeđe s kraja šezdesetih i sedamdesetih godina, vraća se u svoj Split 3, gdje u javnom prostoru na zgradi Filozofskog ispisuje tekst: 'Grad je akt (čin) volje i mora biti sve više predmet svjesnog napora oblikovanja i preokupacija najsvjesnijih i najinteligentnijih snaga u društvenoj zajednici.' U Galeriji Kula umjetnik izlaže fotografije ZVONIMIRA BULJEVIĆA koje dokumentiraju izgradnju četvrti Split 3 i time podcrtava važnost zaštite pomno osmišljenih i definiranih urbanističkih cjelina, što u Splitu 3 u posljednja tri desetljeća nedostaje.

Bojan Mrđenović: *Priroda, kemija i društvo*

(MSU, Zagreb)

Svoj višegodišnji umjetnički i istraživački rad fotograf BOJAN MRĐENOVIĆ predstavio je na izložbi 'Priroda, kemija i društvo' u produkciji kustoskog kolektiva BLOK i u

sklopu njihovog programa 'Umjetnici za kvart'. Za polazište svog rada autor je uzeo tvornicu mineralnih gnojiva Petrokemija putem čije naizgled linearno osmišljene povijesti priča o njezinom nastanku, radničkoj borbi, socijalističkoj izgradnji, kapitalizmu na periferiji, ekologiji, ali i konačnoj 'kapitulaciji' koja je utjecala na širu društvenu zajednicu i prirodni okoliš. Autor je odlučio svoje i arhivske fotografije tretirati ravnopravno, a cijeli postav uspješno je uobličila IVANA BOROVNJAK iz kolektiva Oaza. Iako se čini da je postav linearno osmišljen, ravnopravni tretman umjetnikovih i arhivskih fotografija omogućava različita tumačenja autorskih odluka i komentara, počevši od Drugog svjetskog rata i partizanskog zauzimanja bušotine na Gojlu sve do kapitulacije radničke Petrokemije i njezine privatizacije.

■ Davor Konjikušić

Suosnivačica izdavačke kuće Hena com

NERMINA HUSKOVIĆ
U jubilarnoj godini izlazi novi Baretićev roman

Nakladnička kuća Hena com slavi 30 godina postojanja i 25 godina izdavačke djelatnosti. Koje periode biste izdvojili?
Krenuli smo s najturbulentnije točke 1991., pa ako smo to preživjeli, onda je svakako dobro, no ako se osvrnem unazad, nema nekog stabilnog razdoblja u kojem je sve teklo glatko. Znam samo da smo davali najbolje od sebe, grčevito se borili i u ratnim i u mirnodopskim uvjetima, u periodima gospodarskih kriza, a to evo činimo i sada, u ovoj zdravstvenoj, globalnoj krizi kojoj nikako da ugledamo početak kraja. Sve nabrojeno izazovi su s kojima se morate znati nositi da biste preživjeli i opstali. I pritom ostali svoji te svakoga mogli pogledati u oči.

Foto: Marina Negotić

Koji su najveći izazovi izdavačke djelatnosti danas?
Izdavački je posao izuzetno kompleksan i mislim da ga u cijelosti razumiju samo ljudi iz branše. To je složen proizvodni proces u kojem se moraju pomiriti ekonomski i kulturni učinci. Sastoji se od mnogo važnih etapa da bi se stiglo do krajnjeg rezultata – knjige. Osim ekonomske opravdanosti koja je nužna za opstanak, knjiga je i kulturno dobro koje podliježe tematskim, jezičnim, grafičkim i brojnim drugim kriterijima i za koju je potrebno uključiti najbolje sudionike da bi se došlo do zadovoljavajuće kvalitete. Izazovi se svode na ubrzan proces rada i na gomilanje administrativnih poslova. To uvelike otežava uređivanje knjiga, za što bi realno trebalo odvojiti najviše vremena. U Hrvatskoj su osnovni problem male naklade i mali broj prodanih knjiga, a s druge strane su veliki troškovi produkcije, od autorskih, prevoditeljskih, uredničkih, distribucijskih i marketinških do svih ostalih troškova. Broj ljudi s kojima pokrivate sve te poslove također je ograničen jer u ovoj djelatnosti morate paziti na racionalno zapošljavanje. Da ne govorim o tome da smo svi itekako potplaćeni za ono što radimo.

Koje naslove planirate objaviti ove godine?
Ove je godine pred nama preko četrdeset naslova, od kojih će trećina biti domaća proza, a ostalo prijevodna literatura. Jako sam zadovoljna knjigama koje smo, uz pomoć svih urednika, uvrstili u program koji je tematski iznimno zanimljiv, kvalitetan, aktualan i angažiran, a koji uključuje knjige iz cijeloga svijeta. Brojne su knjige ovjenčane velikim nagradama ili su bile u finalima za važna priznanja. Riječ je o autorima koje hvali kritika, čije knjige prati vrtoglava prodaja, ne samo u zemljama iz kojih potječu već i puno šire, te brojni prijevodi. Što se domaćih autora tiče, pred nama je novi, nestrpljivo iščekivani roman RENATA BARETIĆA pod uredničkom palicom KRUNE LOKOTARA. Radni mu je naslov 'Deseti povjerenik' i iako zvuči kao nastavak slavnog 'Osmog povjerenika', ipak nije riječ o tome. Zavjetovali smo se, nakladnik i autor, da nećemo ništa otkrivati osim jedne sitne činjenice: Baretić je ostao dosljedan sebi. Riječ je o romanu o kojem će se u Hrvatskoj itekako pričati. I pisati.

■ Mašenjka Bačić

KVADRAT

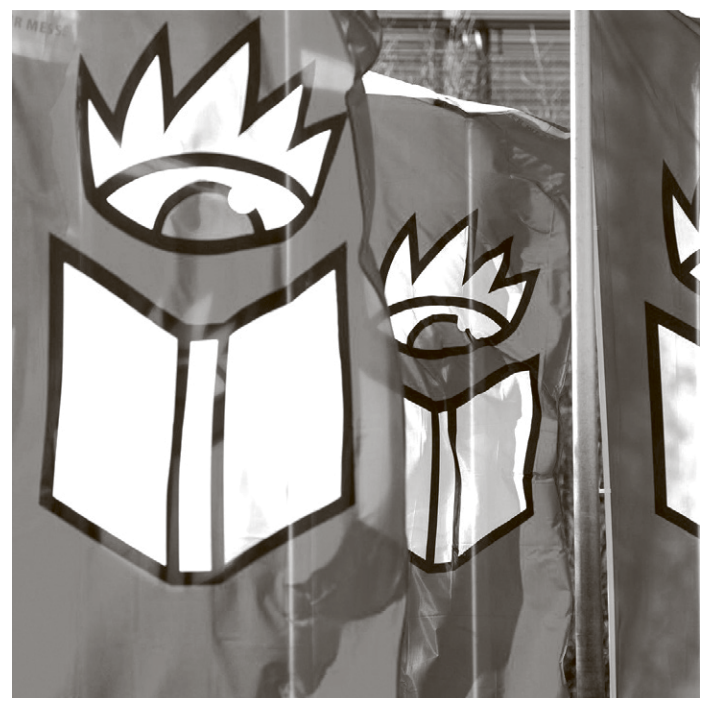

Korona kroji kulturni kalendar: filmski festival u Cannesu odgođen je za srpanj, Berlinale se ovog mjeseca prebacuje online, sajam umjetnina Art Basel s početka ljeta seli na jesen, otkazani su muzički festivali poput Glastonburyja i Coachelle... Najnovija žrtva je Lajpciški sajam knjiga: ove godine, javljaju organizatori, neće ga biti.

■ **B. P.**

Foto: Facebook/Leipziger Buchmesse

HUMANITARNA AKCIJA

Banija je naša kuća

U okviru akcije Srpskog narodnog vijeća "Banija je naša kuća" otvoren je multivalutni račun u Zagrebačkoj banci na koji se primaju uplate za humanitarnu pomoć za nabavu svega što je u ovom trenutku neophodno Banijcima i Banijkama pogođenima potresom.

UPUTE ZA UPLATU

IBAN: HR5223600001501530334, Zagrebačka banka
Primatelj: Srpsko narodno vijeće, Gajeva 7, Zagreb,
Opis plaćanja: Za humanitarnu akciju "Banija je naša kuća"
Za uplate iz inozemstva SWIFT: ZABAHR2X

B_nija
je
n_ša
ku_́a!

SNV
CHB

srpsko narodno vijeće | српско народно вијеће